

Літаратура і Мастацтва

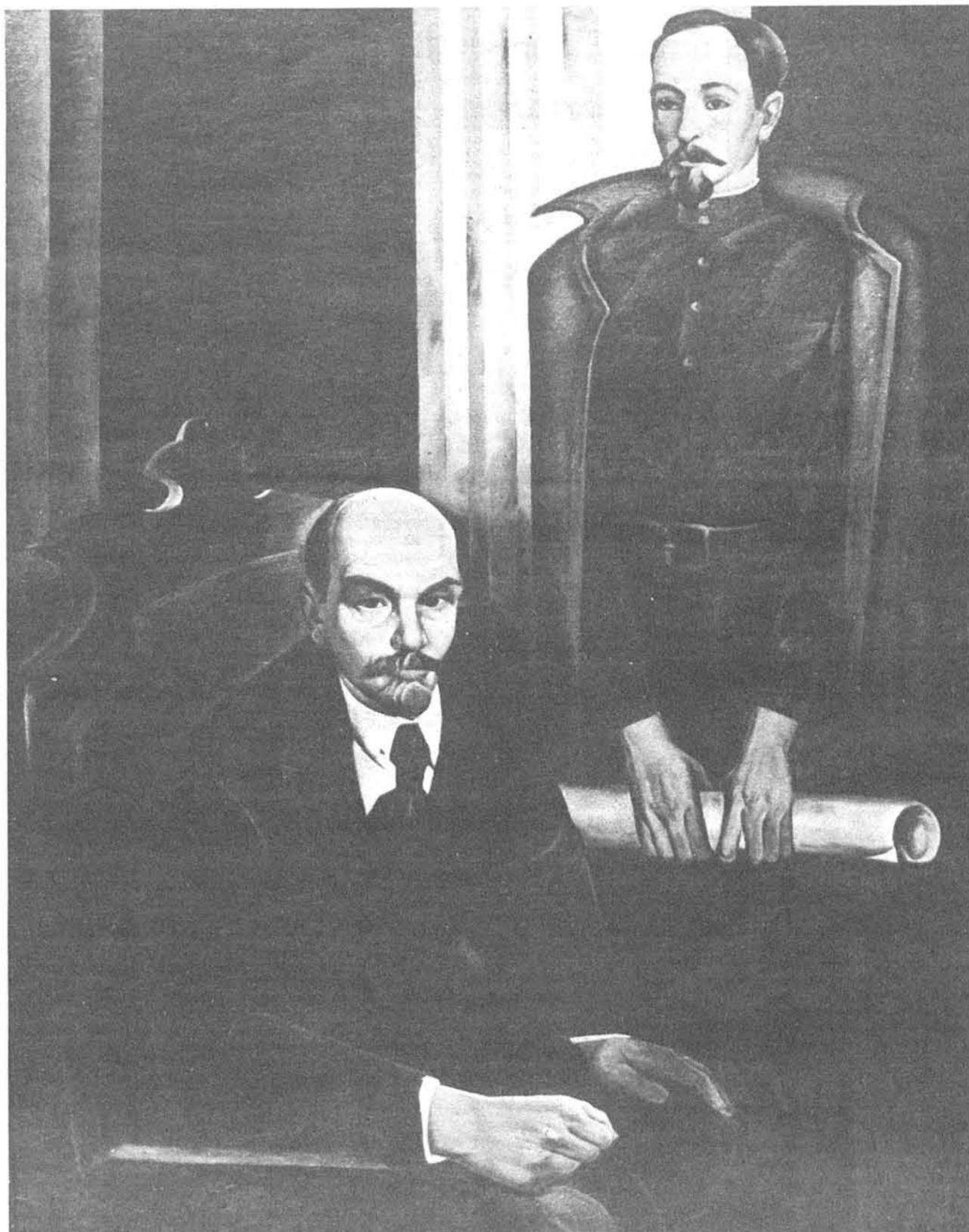
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 17 красавіка 1987 г. № 16 (3374) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

18 КРАСАВІКА—
УСЕСАЮЗНЫ
КАМУНІСТЫЧНЫ
СУБОТНІК

«КАМУНІСТЫЧНЫЯ
СУБОТНІКІ
ІМЕННА ТАМУ
МАЮЦЬ ВЯЛІКАЕ
ГІСТАРЫЧНАЕ
ЗНАЧЭННЕ,
ШТО ЯНЫ
ПАКАЗВАЮЦЬ НАМ
СВЯДОМЫ
І ДОБРААХВОТНЫ
ПАЧЫН РАБОЧЫХ
У РАЗВІЦЦІ
ПРАДУКЦЫЙНАСЦІ
ПРАЦЫ,
У ПЕРАХОДЗЕ
ДА НОВАЙ
ПРАЦОУНАЙ
ДЫСЦЫПЛІНЫ,
У ТВОРЧАСЦІ
САЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ
УМОЎ
ГАСПАДАРКІ
І ЖЫЦЦЯ».

У. І. ЛЕНІН.

1918 ГОД. У. І. ЛЕНІН І Ф. Э. ДЗЯРЖЫНСКІ.

Народны мастак БССР Л. ШЧАМЯЛЁУ.

УНУМАРЫ:

ЧЫТАЧ ПРАПАНУЕ,
МЯРКУЕ, КРЫТЫКУЕ

3 рэдакцыйнай пошты «ЛіМа»

4

АБ ЖЫЦЦЕВАЙ
І МАСТАЦКАЙ
ПРАУДЗЕ
У СУЧАСНАЙ ПРОЗЕ
Артыкул У. КОНАНА

5—6—7

Вершы М. АРОЧКІ
і К. ЖУКА,
апавяданне
Л. АРАБЕЙ

8—9

АКОРДЫ
«МІНСКАЯ
МУЗЫЧНАЯ
ВЯСНЫ»

10—11

ВЯСКОВЕЦ
У ГОРАДЗЕ

14—15

АРЫЕНЦІР КАМСАМОЛА — ПЕРАБУДОВА

У больш чым 40-мільённага атрада камсамоліі — свята: у Маскве, у Крамлёўскім Палацы з'ездаў, працуе XX з'езд ВЛКСМ. Больш за 4800 дэлегатаў з'ехаліся на гэты форум, што стаў вызначальным у жыцці юнакоў і дзяўчат, указвае ім далейшыя арыенціры ў справе рэвалюцыйнага пераўтварэння грамадства. Камсамолія краіны аднагалосна заяўляе аб падтрымцы курсу партыі на перабудову, выказвае гарачае жаданне прымаць актыўны ўдзел у справе пабудовы камуністычнага грамадства.

З хваляваннем слухалі дэлегаты і госці з'езда Генеральнага сакратара ЦК КПСС М. С. Гарбачова, яго натхнёнае слова аб тым, як жыць і працаваць камсамолу сёння і заўтра.

СПРАВАЗДАЧА ПЕРАД З'ЕЗДАМ

Творчая моладзь Дзяржаўнага тэатра лясен БССР правяла справаздачу напярэдадні XX з'езда ВЛКСМ. Быў паказаны адзін з лепшых спектакляў калектыву «Дзед і Жораў» В. Вольскага. Пасля прагляду маладыя артысты і галоўны рэжысёр Аляксей Ляляўскі адзначалі на пытанні глядачоў.

На вечары камсамольскай арганізацыі тэатра была ўручана ганаровая грамата Мінскага абкома камсамолу, якой яна ўзнагароджана за поспехі ў ідэйна-эстэтычным выхаванні падрастаючага пакалення.

Збор ад спектакля «Дзед і Жораў» будзе пералічаны ў фонд дапамогі пацярпелым жыхарам Грузіі.

Н. ЗЛАТКОУСКАЯ.

ПЕСНЯ ЮНАЦТВУ І НЕСПАКОЮ

Аб удзеле камсамоліі рэспублікі ў камуністычным будаўніцтве, вынананні рашэнняў XXVII з'езда КПСС і заданню дванаццатай пяцігодкі расказвае альбом наляровых і чорна-белых здымкаў «Юнацтва неспаскойнае маё», які ўбачыў свет у выдавецтве «Беларусь». Мовай здымкаў вядзецца гаворка аб укладзе моладзі ў ажыццяўленне Харчовай праграмы СССР і меліярацыю Палесся, інтэнсіфікацыю прамысловасці і паскарэнне будаўніцтва.

Не абыздана ўвагай культуры нае жыццё. На здымках — прадстаўнікі творчай моладзі, якія ўнеслі важкі ўклад у літаратуру і мастацтва — драматург А. Дударэў, акцёр В. Манасеў, кампазітар В. Іванюк, скульптар С. Гарбунова, мастакі Цітовічы, удзельнікі папулярных ансамбляў «Харошкі» і «Сябры».

В. РОГАЧ.

Леанід РАШКОЎСКИ

ЗАСТАЮСЯ ў КАМСАМОЛІЕ

У мяне таная доля: Шчасце выпала не ўсім... Я лічуся ў камсамоліе Дваццаць лет, дваццаць зім. Кажа сябра мне па-свойску: — Трэба праўдай жыць такой — Наш узрост не камсамольскі, І не моладзь мы з табой. Можна, так... Сабе прызнацца, Не згаджаюся, на жалі! Мне спадзеўся на сябра, Што вядуць заўсёды ўдала. Сніцца ўсё, што сэрцу міла І за што без лішніх слоў І ўменне, і ўсе сілы, І жыццё аддаць гатоў. Быццам я на полі бою

(Шабля вострая блішчыць), Ці з сябрынай маладою. Цаліна. Касцёр гарыць; Быццам, дужы і вясёлы; З нучаравай галавой, Па заданню камсамоліе Я іду у новы бой... Мне ад слоў нідзе не дзецца, Вершы просіцца на свет! А ў кішэні маля сэрца — Камсамольскі мой білет. Хай не ў бітве, хай не ў полі, Ды хацеў бы заслужыць, Каб застацца ў камсамоліе Столькі, колькі буду жыць.

Пераклад з рускай Ю. СВІРКА.

СВЯТА КРАСАВІЦКАЙ ПАЛІТРЫ

16 красавіка ў мінскім Палацы мастацтваў адбылося адкрыццё Усеагульнага Тыдня выяўленчага мастацтва, прысвечанага 117-й гадавіне з дня нараджэння У. І. Леніна і 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. Дзесяць дзён будзе доўжыцца гэтае свята, якое расквеціць жыццё гарадоў і вёсак рэспублікі фарбамі творчасці, натхнення, непаўторнасці.

Учора, калі першыя госці Тыдня ўручылі яго арганізатарам вясеннія кветкі, калі ў Палацы мастацтваў запанавалі вернісажны настрой, мы сустрэліся тут са старшынёй праўлення Саюза мастакоў БССР, заслужаным дзеячам мастацтваў рэспублікі У. Стальмашонкам, які ўзначальвае аркамітэт Тыдня выяўленчага мастацтва, і напрасілі яго даць нам кароткае інтэрв'ю.

— Уладзімір Іванавіч, сёння мы былі сведкамі нетрадыцыйнага адкрыцця рэспубліканскай выстаўкі мастакоў тэатра, кіно і тэлебачання, выстаўкі, якая стала прэлюдыяй Тыдня. Тут і музыка духавога аркестра на пляцоўцы перад Палацам мастацтваў, і выступленне артыстаў Тэатра юнага геладача. Бачыла, як гэта прыцягвала на вернісаж і моладзь, і людзей пажылага ўзросту. Словам, цікавацца да першага з мерапрыемстваў Тыдня была сапраўды непадробнай, шчырай...

— Спадзяёмся, што многіх прывабіць сюды магчымасць сустрэцца на працягу Тыдня з вядучымі артыстамі і творчай моладдзю іншых тэатраў Мінска. Напрыклад, з калектывамі тэатраў оперы і балета, музычнай камедыі, Рускага драматычнага імя Горкага, акадэмічнага купалаўскага, тэатра лялек. І сустрэчы гэтыя пазначаны на афішы Тыдня такімі тэмамі: «Палітра музыкі і колеру», «Добрыя настроі», «Акцёр, мастак, рэжысёр», «Традыцыі і наватарства», «Жывая ляль-

ка»... Вядома, гэта няпоўны пералік тых мерапрыемстваў, якія мы плануем правесці ў галоўнай выставачнай зале рэспублікі. Думаю, многія з наведвальнікаў выстаўкі пабываюць на сустрэчах з творчай групай кінастудыі «Беларусьфільм», якая працавала над кінастужкай «Знак бяды», а таксама — з мастакамі-мультыплікатарамі. Акрамя таго, прыняць удзел у мерапрыемствах Палаца мастацтваў мы запрасілі і прадстаўнікоў Беларускага тэлебачання, і музыкантаў, якія наладзяць канцэрт-сустрэчу на тэму «Сучасныя рытмы і фальклорныя матывы»...

— Ну, а сама выстаўка, якая, да таго ж, з'яўляецца «першай мастакоў» пасля з'езда мастакоў? Ці будуць тут улічаны панаданы і прапановы глядачоў, саміх мастакоў, якія выказваліся на сходах творчых секцый і якія прагучалі на форуме?

— За «круглым сталом» «ЛіМа» ў Саюзе мастакоў мы

абмяркоўвалі такое пытанне: прапаганда лепшых твораў на выстаўках. Дык вось, з гэтай выстаўкі мы і пачалі ажыццяўляць нашы задумы: працуе ўжо журы, якое вызначыць праз некалькі дзён лепшыя творы экспазіцыі, а іх стваральнікам прысудзіць дыпломы-ўзнагароды трох ступеней і адзін дыплом лаўрэата. Дарэчы, члены журы будуць улічваць і водгукі глядачоў, якія могуць прыняць удзел у абмеркаванні выставачных работ: напісаць назву твора і прозвішча яго аўтара і апусіць у спецыяльную скрынку ў выставачнай зале. І яшчэ. Гэтая практыка стане традыцыйнай для кожнай выстаўкі. Прыкладна праз год мы зможам не толькі назваць імёны дваццаці — трыццаці лаўрэатаў і дыпламантаў, але і арганізаваць вернісаж лепшых твораў года.

— Тыдзень выяўленчага мастацтва будзе вельмі насычаны, калі меркаваць па тых мерапрыемствах, што пазначаны ў плане яго правядзення...

— Гэта сапраўды так: музей і бібліятэкі, прадпрыемствы і вайсковыя часці, школы і кіна-тэатры, сельскія клубы і дамы піянераў—пералік адрасоў далёка не поўны. У адной толькі Віцебскай вобласці, напрыклад, на працягу Тыдня будзе адкрыта шаснаццаць разнастайных выставак, я не ўлічваю тут творчыя сустрэчы ў жайстэрных мастакоў, а ў кожнай з іх таксама размешчана спецыяльная персанальная выстаўка... Дарэчы, у рамках Тыдня — і персанальная выстаўка твораў заслужанага дзеяча мастацтваў рэспублікі Арлена Кашкурэвіча, якая адкрыецца ў Вільнюскім мастацкім музеі, а наш мастацкі музей запрашае глядачоў на выстаўку графікі народнага мастака Літоўскай ССР Стасіса Красаўскаса. Як бачыце, свята мастакоў Беларусі пойдзе за межы рэспублікі. А калі ўлічыць, што ў ім прымае ўдзел графік з Англіі, мастак-камуніст Эндру Тэрнер,

ЧАС СПРОБ І ПОШУКУ

З пашыранага пасяджэння калегіі Міністэрства культуры БССР

Прыняты апошнім часам важныя рашэнні партыі і ўрада заклалі падмурк прыняццю новай канцэпцыі ўсяго культурнага будаўніцтва. Павышаная ўвага да матэрыяльна-тэхнічнай базы клубных устаноў, якасны зрух у стаўленні да канцэртнай дзейнасці і выяўленчага мастацтва, буйнамаштабны эксперымент у тэатральнай справе, першачарговы клопат пра змястоўны адпачынак саветскіх людзей рэзка ўзнялі патрабаванні да дзейнасці творчай інтэлігенцыі, усіх работнікаў культуры.

Ці адпавядае гэтым патрабаванням сфера культуры, як адбываюцца на ёй жыватворныя працэсы, што ідуць сёння ў грамадстве? Ці гатова яна, выкарыстоўваючы каштоўную ініцыятыву, укараняючы перадавы вопыт, мадэліруючы дзень заўтрасні,— зрабіць рашучы крок наперад? Вось галоўныя пытанні, вакол якіх сканцэнтравалася дзелавая і прынцыповая гаворка на пасяджэнні калегіі Міністэрства культуры рэспублікі, прысвечаным пад'ядзенню вынікаў вытворчых-фінансавых дзейнасці галіны ў 1986 годзе і абмеркаванню

задач органаў і ўстаноў культуры, што вынікаюць з рашэнняў студзеньскага (1987 г.) Пленума ЦК КПСС і VI пленума ЦК Кампартыі Беларусі.

Глыбокі аналіз недахопаў і памылак дазволіў распрацаваць перспектывныя праграмы па ўсіх напрамках дзейнасці, адзначыў у сваім дакладзе міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч. Ужо ёсць пэўныя зрухі, аднак большасць задум не ажыццяўлена, перабудова толькі пачалася. Яна не ахапіла ўсе звенні галіновага механізма, усё яшчэ адчуваецца прыхільнасць да старога, адсутнасць чуцця часу.

Мінулы год быў адметны для нашага прафесійнага мастацтва. Адбыліся перамены, якія не толькі вызначылі перспектыву тэатральна-канцэртнага абслугоўвання насельніцтва, але і выявілі галоўныя перашкоды.

Выразна акрэслілася лінія на дэмакратызацыю ўнутрытэатральнага жыцця. Тэатрам дадзена самастойнасць у рэпертуарна-творчай дзейнасці. Прыкметнае імкненне творчай інтэлігенцыі да ўмацавання па-

зіцый нацыянальнай культуры, нацыянальнай драматургіі.

Разам з тым, з вялікай колькасці мінулагадніх пастаноў лічаны адзіны прыняты тэатральна-грамадскасцю са «знакам якасці». Пачатак бягучага года таксама істотна не ўзняў прэстыж тэатральнай афішы. Праведзены летась фестывалі выявілі сур'ёзныя пралікі рэжысуры, недасканаласць драматургіі, хібы акцёрскага майстэрства,— нават спектаклі-пераможцы не ўзняліся да буйных сацыяльна-псіхалагічных абагульненняў і гарманічнага адзінства ўсіх кампанентаў тэатральнага мастацтва.

Трэба, працягваю міністр, унікнуць стратэгічнай памылкі, якая заключаецца ў завальмі вузкім разуменні сэнсу тэатральнага эксперыменту. У тэатрах, якія распачалі працаваць у новых умовах, ён зразуметы як усяго толькі эканамічная палітыка, па прынцыпе «не было б горш». Тэатры і іх кіраўнікі нібыта спыніліся на мяжы, за якой іх чакаюць магчымыя канфлікты, пераацэнка каштоўнасцей, нязведаныя дагэтуль формы работы... Але затое — і творчае абнаўленне!

Сутнасць нашай перабудовы ў стварэнні такой атмасферы, якая спрыяла б рэзкаму ўздыму якасці духоўнай прадукцыі тэатра і яго грамадскай значнасці. Гэта — галоўная ўмова дасягнення новага ідэалагічнага і эканамічнага выніку. Цяпер час спроб, і само жыццё падкажа, што мэтазгодна, а што не, але краевугольны камень перабудовы—талент творцы.

У барацьбе за аднаўленне сапраўдных каштоўнасцей надзвычай важна бескампрамісна змагацца з вытворчым бракам.

На прыкладзе бясплоднай вэколтэатральнай вяданні, якую выклікаў спектакль бабруйскага тэатра «Правілы гонару», дакладчык нагадаў, што сапраўдныя правілы гонару сучаснага мастака — гэта не адцягнутыя паніцы, а сурова, жорстка, непрымірмая барацьба з шэрасцю, ад якой ужо стаіліся грамадства.

Аналізуючы рэальнае становішча ў сацыяльна-культурным будаўніцтве рэспублікі, Ю. М. Міхневіч падрабязна спыніўся на праблемах культасветнай работы. Па сутнасці, перабудова ў клубных установах яшчэ не пачалася. Ні сумныя лекцыі, ні фармальна арганізаваныя «тэматычныя вечары», ні танцы пад дабты прайгравальнік ужо не могуць прывабіць сучаснага чалавека, асабліва маладога, у клуб. Пачынаюць усведамляць гэта і самі культасветнікі. Пачынаюць разумець, што працаваць па-старому — нельга, але наладзіць работу па-новаму — могуць і ўмеюць не заўсёды.

Летась прыняты шмат нарматыўных дакументаў. Чакалі іх гадамі, а скарысталі пакуль што далёка не ўсе. Таму, напэўна, што ў большасці сваёй гэтыя дакументы не абавязваючыя, а дазваляючыя, і сёй-той лічыць апраўданым уласную бяздзейнасць і чаканне. Стварэцца ўражанне, што культасветнікі разгубіліся ад дадзенай праваў ці не хочуць браць на сябе адказнасць, новыя клопаты.

У выніку таго, што доўгі час не надавалася належная ўвага вывучэнню інтарэсаў і запатрабаванняў клубнай аўдыторыі, многія асяродкі культуры нібы

адгарадзіліся ад навакольнага свету: з году ў год па шаблоне гналі вал мерапрыемстваў, а залы пуставалі. Адсутнасць належным чынам наладжанай работы культасветустаноў — адна з прычын з'яўлення так званых неформальных аб'яднанняў моладзі. Прасцей за ўсё абвінаваціць іх у сляпым захваленні заходняй моды. Але дзеля таго, каб эфектыўна ўплываць на фарміраванне духоўнага свету моладзі, трэба дакладна ведаць, якім чынам і калі змяніцца ўмовы і спосабы асваення культурнай спадчыны і ўлічваць гэтыя змены ў сваёй дзейнасці. Неабходны пастаянны пошук актыўных форм, адпаведны запатрабаванням сённяшняга дня, адкрыты дыялог з маладзёжнай аўдыторыяй. Падтрымліваючы на словах гэтую неабходнасць, на практыцы супрацоўнікі дамоў культуры самадзейную творчасць і ініцыятыву моладзі нярэдка імкнучыся скаваць, бо яна не ўкладваецца ў звыклыя стрэзатыпы працы і мыслення. Не заўсёды зноходзяць падтрымку аб'яднанні самадзейнай песні, альбо тых, што галоўнай сваёй мэтай лічаць вывучэнне і зберажэнне культурных і гістарычных каштоўнасцей. Між тым, гэтыя парасткі грамадзянскасці, духоўнасці цяжка пераацэніць менавіта сёння, калі ўтварыўся значны пласт няблага адукаваных маладых людзей, якія пагарджаюць сур'ёзнымі заняткамі, з агрэсіўнымі і абмежаванымі прэтэнзіямі на культуру.

Сярод мноства праблем, якія стаяць сёння перад галіной, дакладчык у якасці першачарговым вылучыў умацаванне і развіццё матэрыяльна-тэхнічнай

НАДЗЁННЫЯ РАДКІ

Васіль МАКАРЭВІЧ

Нашай магутнасці

перадумова

Перабудова і паскарэнне!
Так, паскарэнне і перабудова,
Калі выдзіраем двурушша

Ці выпякаем мы
хлеб падовай!

Нашай магутнасці перадумова —
Перабудова!

Каля станка, у дарозе і дома —
Перабудова!

Знікла з прылаўкаў
смуродна-падовае —
Перабудова!

Падману зразаем пласт
шматпудовы —
Перабудова!

Без мітусні непатрэбнай ды вэрхалу,
Знаўся калісь ці не знаўся з бядою,

З верху да нізу і з нізу да верху —
Перабудова, перабудова!

Галоснасць штодзённая —
без нацяжкі —
Шчырае праўды палёт раскрылены.
Спіну разгнуць бывае
не цяжка,
Цяжэй разгнуцца душы,
што скрыўлена.

Перабудова з канкрэтнай задачай
Дзе рушыць лавінай,
а дзе толькі тэпае...
А гэты фасад свае новае дачы
Перабудова хуткімі тэмпамі.

Душам, зарослым шчэцю ды поўсцю,
Трэба усё ж вырывацца з палону.
Перабудова ва ўсім —
з напорнасцю,
І не на нейкую там палову!

Бюракратычнага хламу завелы,
Глухога маўчання
пустэчы-няўдобіцы,—

Нас яны клікалі,
нас яны звалі —

Перабудова, перабудова!
перабудова!

Дзень наш рашуча усім прапапоўвае,
Нават і тым, хто ўздыхае
ды вохкае,

Перабудова, думаць па-новаму,
Крочыць суладна з часам, з эпохай!
Ад нашага Буга і да Карэліі
Сосны купаюцца ў чырвані зарывае,

Догмаў аджытых
анучы скарэзля,
Праўда, у кіпені часу
выварвай!

Хто яшчэ стане у тым сумнявацца,
Хто засланицца надумаў чынамі?
Свет гэты ў памятным, семнаццатым,
Перабудова мы пачыналі.

Дрэвы сплятаюцца ў неграх
карэннем.

І патрабуецца не выпадкова:
Перабудова —

паскарэнне,
А паскарэнню —
перабудова!

НАВУКОВА - ДАКЛАДНЫ І БЕСКАМПРАМІСНА-ПРАЎДЗІВЫ НА АСНОВЕ ТВОРЧАГА МАРКСІЗМУ АНАЛІЗ КАНКРЭТНА-ГІСТАРЫЧНАЙ СІТУАЦЫІ ў краіне і ў свеце, сумленнае прызнанне памылак і адмова ад устарэлых стэрэатыпаў, наватарства і смеласць у вызначэнні бліжэйшых і перспектывных задач сацыялістычнага будаўніцтва, пошук новых форм і метадаў іх вырашэння — так можна вызначыць сутнасць і значэнне дакументаў красаві-

намічных і сацыяльных праблем рэвалюцыйнай Расіі, усе палітычныя лініі барацьбы класавых сіл. Міру прагнулі і больш за ўсё мелі ў ім патрэбу дарэшты змучаныя вайной, разрухай і голадам рабочыя, сяляне, салдаты. І тым не менш ішлі на вайну, паддаўшыся падману, ішлі пад абаронніцкім сцягам. Аб міры трубіў Часовы ўрад — і бязлітасна паліў у яе топы ўсё новае палкі, мільярды народных грошай. Аб міры крычалі і згодніцкія пар-

таму ў тэзісах, калі барацьба за ўладу Саветаў яшчэ толькі набірала разгон, ён сфармуляваў асноўныя прынцыпы, якія гарантавалі іх будучую дзейнасць як вышэйшай формы дэмакратыі для людзей працы. Гэта: ліквідацыя паліцыі, арміі, чыноўніцтва — у якасці сіл, якія пастаўлены над народам і процістаяць народу. Гэта: выбарнасць і зменнасць у любы час, зарплата не вышэй сярэдняй зарплаты добрага рабочага.

тэзісы былі надрукаваны ў «Правде» і сталі набыткам усеі партыі.

Настаў час вывучэння, усведамлення ленинскага плана. І разам з тым — час спрэчак, сутыкненняў розных поглядаў. Час адкрытай партыйнай дыскусіі. Яна была абвешчана ЦК як толькі выявіліся рознагалосці. У чым была іх сутнасць?

Асноўныя лініі вызначыліся ўжо на пасяджэнні ЦК 6 красавіка. Першая з іх абгрунтавала непрымальнасць тэзісаў з так званых прынцыповых пазіцый. Яе з найбольшай паўнатой сфармуляваў Каменев (у духу ранейшай ідэі аб незавершанасці буржуазна-дэмакратычнай рэвалюцыі ў Расіі) і дапоўніў Зіноўеў (аб залежнасці расійскай рэвалюцыі ад рэвалюцыі на Захадзе). Другая лінія адлюстроўвала хутчэй неразуменне альбо сутнасці, альбо навізны тых ці іншых ленинскіх палажэнняў. Так, не заўважыў у тэзісах практычных лозунгаў Шляпнікаў, не знайшоў платформы Галашчкіна, схемай здаліся яны Сталіну. Выявіліся і памылкі левага толку (Багдацьеў і невялікая група членаў Петраградскага камітэта).

У абарону і тлумачэнне сваіх поглядаў У. І. Ленін піша «Пісьмы аб тактыцы», працу «Аб задачах пралетарыату ў нашай рэвалюцыі», выступае на сходах большавікоў. Яго работы і выступленні — гэта сплав навуковых доказаў, дакладнага аналізу, стрыманай эмацыянальнасці. Поўная павага да сваіх апанентаў, да іх права на ўласную думку. Але разам з тым і рэзкасць, палемічная завостранасць крытычных ацэнак у спрэчках па прынцыповых пытаннях.

Саратнікі, таварышы па партыі ў хуткім часе ўсвядомілі правату Леніна, зразумелі і прынялі яго Красавіцкія тэзісы.

Растлумачваючы іх, Уладзімір Ільіч казаў: «Рэвалюцыя — рэч цяжкая. Без памылак нельга». Без іх не абмісці на невядомым шляху першаадкрывацця. Як тады — у 1917, так і цяпер — у 1987, важна свечасова выпраўляць памылкі, не даць ім разрасціся, скласціся ў сур'ёзны элемент «механізма тармажэння» развіцця сацыялізму.

Хуткаму выпраўленню памылак і паслужыла партыйная дыскусія. Раённыя партыйныя сходы, якія праходзілі ў Петраградзе з 6 па 14 красавіка, паказалі, што асноўная маса петраградскіх большавікоў цалкам падтрымала ленинскія ўстаноўкі на развіццё сацыялістычнай рэвалюцыі. Услед за Петраградом Красавіцкія тэзісы былі ўхвалены многімі іншымі партыйнымі арганізацыямі. Да VII Красавіцкай канферэнцыі партыя прыйшла ідэяна і палітычна згуртаванай. Ленинскі курс сацыялістычнай рэвалюцыі стаў афіцыйным курсам партыі.

А. КАРОЛЬ,
кандыдат гістарычных навук.

«Рэвалюцыя — рэч цяжкая»

Да 70-годдзя ленинскіх Красавіцкіх тэзісаў

Наш кар.

базы, а таксама неабходнасць паспяховага правядзення кадровай палітыкі.

На заканчэнне Ю. М. Міхневіч сказаў, што органамі і ўстановамі культуры распачата доўгатэрміновая і надзвычай значная праца. Сёння ўжо мала падрыхтаваць і прыняць добрую пастанову, заклікаць да карэктнай лямкі звыкллага. Трэба дзейнічаць — настойліва, мэтанакіравана. Усю шматстайнасць задач можна выказаць проста і яснай формулай: неабходна веданне таго, што і ў які тэрмін зрабіць, плюс жаданне і рашучасць пайсці наперад. Неабходна пачуццё высокай адказнасці.

Выступішыя на пасяджэнні калегіі кіраўнікі органаў і ўстаноў культуры, самадзейных калектываў і аб'яднанняў з розных абласцей рэспублікі развілі асноўныя палажэнні даклада, падзялілі вопытам работы, гаварылі аб цяжкасцях, якія паўстаюць на шляху перабудовы.

Названы пераможцы рэспубліканскага сацыялістычнага спаборніцтва за лепшую пастановку работы культурна-асветных устаноў у 1986 годзе. Пераходныя Чырвоныя сцягі Міністэрства культуры БССР і Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюзаў работнікаў культуры прысуджаны Гомелю, а таксама Воранаўскаму, Горацкаму, Драгічынскаму, Акцябрскаму, Стаўбцоўскаму і Талачынскаму раёнам.

кага (1985 г.) і студзенскага (1987 г.) Пленумаў ЦК КПСС, XXVII з'езда партыі.

Сваімі вытокамі метадалогія такога падыходу ўсходзіць да ленинскіх традыцый выпрацоўкі стратэгіі і тактыкі большавіцкай партыі, асабліва ў перыяды крутых рэвалюцыйных ломак, прынцыповых палітычных паваротаў.

Убачыць гэтую сувязь дазваляе практычна любая ленинская праца. Але звернемся толькі да адной з іх — да славетных Красавіцкіх тэзісаў. І не толькі з нагоды яе 70-годдзя, але перш за ўсё таму, што гэтыя дзесяць лаканічных тэзісаў уяўляюць надзвычайна па канцэнтраваным згустак наватарскіх ідэй, уражваюць дыялектычнай глыбінёй аналізу, дынамізмам, смеласцю і жалезнай логікай.

Палітычны курс партыі, выкладзены Леніным у Красавіцкіх тэзісах, захоўваў пераемнасць з ранейшым, але разам з тым адкідаў устарэлыя тэарэтычныя палажэнні. Ён цалкам грунтаваўся на творчым марксізме, дакладна ўлічваючы рэальныя ўзаемасувязі паміж аб'ектыўнымі і суб'ектыўнымі фактарамі. Ён не спрошваў узростаў аб'ём і складанасць задач, а скіроўваў партыю да адшукання новых шляхоў, спосабаў, сродкаў, стымуляў, форм і метадаў іх вырашэння. Па сутнасці, тэзісы залажылі асновы пошукавага стылю работы, які адзіны здатны забяспечыць аптымальнае спалучэнне інтэралізму з самастойнасцю на месцах, швэрдасць з гібкасцю, дысцыпліну з ініцыятывай. Таго самага стылю, які быў значна аслаблены ў гады застою і зноў у поўнай меры адноўлены і развіты ў адпаведнасці з новымі ўмовамі XXVII з'езда КПСС.

Пытанню аб вайне прысвечаны першы ленинскі тэзіс, што не выпадкова. Гэта было тое пытанне, у якім, як у фокусе, сыхліся ўсе беды і спадзяванні працоўнага народа, усе эканамічныя і сацыяльныя праблемы рэвалюцыйнай Расіі, усе палітычныя лініі барацьбы класавых сіл. Міру прагнулі і больш за ўсё мелі ў ім патрэбу дарэшты змучаныя вайной, разрухай і голадам рабочыя, сяляне, салдаты. І тым не менш ішлі на вайну, паддаўшыся падману, ішлі пад абаронніцкім сцягам. Аб міры трубіў Часовы ўрад — і бязлітасна паліў у яе топы ўсё новае палкі, мільярды народных грошай. Аб міры крычалі і згодніцкія пар-

ты — і лепш за ўсё (паколькі іх сацыялістычнай шылдэ яшчэ верылі) дапамагалі буржуазіі ў падмане мас.

У гэтым тэзісе У. І. Ленін ускрыў імперыялістычны характар вайны, буржуазны змест палітыкі Часовага ўрада.

Другі тэзіс арганічна працягваў першы, узвышаючыся разам з тым да абагульняючай ацэнкі моманту, які перажывала Расія. «Своесаблівасць бягучага моманту ў Расіі заключаецца, — пісаў У. І. Ленін, — у пераходзе ад першага этапу рэвалюцыі, які даў уладу буржуазіі ў сілу недастатковай свядомасці і арганізаванасці пралетарыату, — да другога яе этапу, які павінен даць уладу ў рукі пралетарыату і бяднейшых слабых сялянства».

Упершыню ў гісторыі пытанне аб сацыялістычнай рэвалюцыі з тэорыі пераводзілася ў сферу непасрэднай рэвалюцыйнай практыкі. Зразумела, што гэта патрабавала ўсебаковай распрацоўкі праблем формы палітычнай арганізацыі будучай дзяржавы.

У Красавіцкіх тэзісах У. І. Ленін абгрунтаваў палажэнне аб Саветах рабочых, сялянскіх дэпутатаў як адзіна магчымай для Расіі форме рэвалюцыйнага ўрада, аб Рэспубліцы Саветаў як палітычнай форме дзяржавы дыктатуры пралетарыату.

Задумаем: якім гнуткім, нестандартным поглядам на падзеі трэба было валодаць, як дакладна, непрадузята бачыць шматслыйнасць, шматклернасць аб'ектыўнай рэчаіснасці, як глыбока разумець законы класавай барацьбы і асаблівасці сацыяльнай псіхалогіі мас, каб абвясціць лозунг «Уся ўлада Саветам!» у той час, калі Саветы з'яўляліся амаль цалкам згодніцкімі.

Усё падпарадкоўваючы вырашэнню найбольш важных і удалены момант задач, У. І. Ленін ніколі не выпускаў з поля зроку і перспектыву. Менавіта

З дзейнасцю Саветаў звязваў У. І. Ленін ажыццяўленне эканамічнай праграмы партыі, якую ён распрацоўваў у Красавіцкіх тэзісах. Уладзімір Ільіч і тут перасцерагаў ад забягання наперад, ад неадкладнага «ўвядзення» сацыялізму ў Расіі, ад захадаў, якія не выпелі ні практычна, ні ў свядомасці мас. Такімі мерамі, якія былі падрыхтаваны эканамічным становішчам і зразумелы большасці народа, ён лічыў: нацыяналізацыю ўсіх зямель і перадачу яе ў распараджэнне мясцовых Саветаў батрацкіх і сялянскіх дэпутатаў, стварэнне з буйных памешчыцкіх маёнткаў узорных гаспадарак, неадкладнае аб'яднанне ўсіх банкаў краіны ў адзін агульнадзяржаўны банк і кантроль над ім з боку Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў; неадкладны пераход з боку Саветаў да кантролю за грамадскай вытворчасцю і размеркаваннем прадуктаў.

Ленін прапанаваў таксама прыняць новую праграму партыі, выклаўшы ў ёй адносіны да імперыялізму і імперыялістычнай вайны, выправіць устарэлы праграму-мінімум.

Уладзімір Ільіч палічыў неабходным паставіць пытанне аб змене назвы партыі: замест сацыял-дэмакратычнай — Камуністычнай. Такая назва адпавядала традыцыі, якая брала пачатак ад «Маніфеста Камуністычнай партыі» Маркса і Энгельса, з'яўлялася навукова правільнай, паколькі мэта партыі — камунізм. Разам з тым змена назвы была свечасовай і ў палітычным сэнсе, таму што афіцыйныя правадчы сацыял-дэмакратыі амаль ва ўсіх краінах здрадзілі сацыялізму, зганьбілі здрадай старое імя.

«Дзве гадзіны і яшчэ дзве гадзіны падрабязна камуніраваў, тлумачыў свой план мірнага развіцця сацыялістычнай рэвалюцыі У. І. Ленін. З вялікай увагай слухалі яго і большавікі і меншавікі. 7 красавіка

ШТОДНЯ — АНШЛАГ

Ад нашага карэспандэнта на фестывалі «Прыбалтыйская театральная вясна»

Для таго, каб жывапісаць атмасферу веча 15 красавіка ў театры музычнай камедыі, можна смела карыстацца высокімі ступенямі і не баяцца перабольшання. Ва ўсякім ра-

зе, нават самага прывабнага театральнага слова «аншлаг» — яўна недастаткова. Узрчыстая ўзнёсласць, прадчуванне чагосьці незвычайнага, прадстаўнічасць аўдыторыі (фае нагад-

вала форум дзеячай тэатра з розных рэспублік) перад спектаклем і — авачыя, якой у нас даўно не даводзілася чуць, пасля закрыцця заслони...

Мінск гарача вітаў фестываль. Падумалася, што такія ўсплэскі павышанай грамадскай цікаўнасці патрэбны мастацтва тэатра, як паветра. Каб зрэчас вырывацца ці то з запаленасці, ці то з залішняй мітусліва-сці тэатральных будняў. «Прыбалтыйская театральная вясна» такую шчаслівую магчымасць — дорыць.

Пасля фестывальных пазыўных, пасля ўступнага слова міністра культуры БССР Ю. М. Міхневіча пачалася конкурсная праграма. Яе адкрыў Маладзёжны тэатр Літоўскай ССР спектаклем «Дзядзька Ваня» А. Чэхава. Чацвер, 16 красавіка, быў днём беларускага тэатра — купалаўцы і горкаўцы прадста-

вілі на суд удзельнікаў і гасцей фестывалю свае пастаноўкі «Буря» У. Шэкспіра і «Апошняя наведвальніца» В. Дзюрэва. Сёння ў творчае спаборніцтва ўступіць Калінінградскі абласны драматычны тэатр сцэнічнай версіі п'есы Л. Жухавіцкага «Апошняя жанчына сеньёра Хуана».

Штодня адбываюцца абмеркаванні спектакляў. Спецыялісты на першай сустрэчы выставілі высокія «балы» літоўскаму спектаклю ў пастаноўцы Эймунтаса Някрошуса, але ў якасці прагнозу выкажу думку, што аўтарытэтныму журы фестывалю будзе няпроста падсумаваць вынікі напружанага спаборніцтва.

Фестываль працягваецца, нас чакаюць цікавыя сустрэчы з багатым і шматфарбным тэатральным мастацтвам братніх рэспублік.

А. ГАНЧАРОВ.

СУСТРЭЧА ў «ГАРЫЗОНЦЕ»

«Каліна зімы» — новы зборнік паэзіі лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Яўгенія Янішчыца, які толькі што выйшаў у выдавецтва «Мастацкая літаратура». Яму прысвядзілі сваю традыцыйную сустрэчку прэм'еру кнігавыдаўцы і работнікі мінскай кнігарні «Светач», якая на гэты раз адбылася ў вытворчым аб'яднанні «Гарызонт».

Размову аб новай кнізе пачаў загадчык рэдакцыі выдавецтва В. Спрычын. Крытын Т. Чабан гаварыла пра грамадзянскае насычанасць паэзіі аўтара «Каліны зімы». Сваімі думкамі аб зборніку падзяліўся пэст М. Мятліцкі.

Яўгенія Янішчыца прачытала новыя вершы, адзначала на пытанні, пакінута чытачам цямплі сваіх аўтографу.

М. МІКАЛАЕНЯ.

3 ПОШТЫ «ЛІМА»

У «Ліме» за 6 сакавіка г. г. быў змешчаны артыкул А. Мальдзіса «Вярнуць законнаму ўладальніку» («ЛіМ», 6 сакавіка 1987 г.) гаварылася аб несправядлівым лёсе духоўных і матэрыяльных каштоўнасцей нашага народа. Пытанне гэтае — надзвычай важнае. Адсутнасць многіх нашых нацыянальных скарбаў уплывае і на сённяшні стан беларускага мастацтва і культуры ўвогуле. Мы шмат гаворым пра нацыянальную безаблічнасць, правінцыялізм, псеўданаватарства, адсутнасць мэтанакіраванасці ў пошуках мастацка-выяўленчых сродкаў. Дык вось, адна з прычын гэтага, мабыць, у тым, што нашы мастакі пазбаўлены кантакту з культурнымі здабыткамі беларускай мінуўшчыны (дакладней, гэтыя кантакты вельмі абмежаваныя), у недастатковай гістарычнай свядомасці нашай творчай інтэлігенцыі. Не надаюць патрэбнай увагі прапаганда культуры спадчыны друк, радыё, тэлебачанне, усе звышні сістэмы адукацыі. З нашай гісторыі, з нашай свядомасці выключаны цэлыя (дарэчы, вельмі плённыя) перыяды ў развіцці беларускай культуры, паршана сувязь часоў. Таму сапраўды надзвычай час вярнуць законнаму ўладальніку — беларускаму народу — яго культурную спадчыну.

КАБ ВЕДАЦЬ ВЫТОКІ

Пры гэтым трэба не згубіць з поля зроку шматлікія мастацкія здабыткі першых паслякастрычніцкіх дзесяцігоддзяў, творы такіх мастакоў, як Філіповіч, Ручыцкі, Сергіевіч, Драздовіч, Астаповіч і іншыя.

Даводзіцца шкадаваць, што веды пра мастацкае жыццё першых паслярэвалюцыйных год у Віцебску, творчасць і грамадскую дзейнасць К. Малевіча, М. Шагалі, іншых выдатных асоб таго часу, пра першыя ўсебеларускія выстаўкі ўсё яшчэ не сталі здабыткам шырокай грамадскасці. Нават і прафесіяналы (мастакі, навукоўцы) маюць пра гэта вельмі прыблізнае ўяўленне.

Творы нашых мастакоў, якія плённа

працавалі ў час паміж дзвюма сусветнымі войнамі, знаходзяцца ў большасці за межамі Беларусі — у маскоўскіх зборах, у Чувашскай карціннай галерэі, у Галерэі імя Луначарскага ў Краснадары і гэтак далей. Есць яны і за межамі краіны. У лепшых музеях свету экануюцца работы беларускіх мастакоў, а на радзіме іх няма, пра іх дома бы саромеюцца гаварыць. Агульнавядома, як адбіваецца такая «сціпласць» на культурным працэсе ў нашай рэспубліцы. Наша мастакоўская моладзь адчувае сябе даволі разгублена, калі справа датычыць асэнсавання традыцый, у тым ліку і традыцый наватарства. Адна з прычын — няведанне, неразуменне логікі культурнага працэсу. Прыклад гэтага — выстаўка прыватнай калекцыі Плісанава ў Доме мастацтваў, пра якую ў «Ліме» шла гаворка (№ 12 за 20 сакавіка г. г.). Тое ж мы бачым і на рэспубліканскіх маладзёжных выстаўках апошніх год.

Ці не з-за таго гэта адбываецца, што мастак і сёння маладаведаны ў гісторыі свайго нацыянальнага мастацтва? Мабыць, калі б у нашых музеях быў прадстаўлены ўвесь культурны працэс без «белых плям», такіх праблем не ўзнікала б.

Усе гэтыя з'явы ў нашым мастацтве гавораць аб неабходнасці стварэння Музея беларускага мастацтва, пра што, дарэчы, гаварылася і на а'ездзе мастакоў. А дзеля гэтага трэба вярнуць на радзіму творы беларускіх мастакоў. Як ажыццявіць гэта? Тут ёсць над чым падаумаць. Можна, на падставе абмену паміж музеямі?

Не павінен стаць убаку ад гэтай акцыі і створаны не так даўно Фонд культуры. Каштоўны вопыт ёсць у іншых рэспубліках краіны. Галоўнае — пачаць.

М. БУШЧЫК, С. КІРУШЧАНКА, А. МАЦІЕВІЧ, А. КУЗНЯЦОВ, А. ЦЫРКУНОУ — члены Саюза мастакоў БССР.

РАДКІ З ПІСЬМАЎ

Вельмі балючую тэму закрануў А. Мальдзіс у сваім артыкуле «Вярнуць законнаму ўладальніку». Так, Беларусь выпактавала права патрабаваць вяртання сваёй гістарычнай спадчыны. Гэта пытанне мы павінны вырашаць усім грамадствам.

Вядома, у першую чаргу думаеш пра вяртанне каштоўнасцей, якія вывезены за межы СССР. Але трэба, поруч з гэтым, рупіцца і аб тым, што ёсць і ў нашай краіне. Скажам, нямала матэрыялаў нашай гістарычнай і культурнай спадчыны зберагаецца ў архівах і музеях суседняй Літвы. Багатая, вы-

везеная пад час першай сусветнай вайны, калекцыя случкіцкай пясочы зберагаецца ў Маскве (яна, дарэчы, нават не дэманструецца, знаходзіцца ў сховішчы).

Думаецца, што з суседзямі і братамі можна было ўжо даўно паразумецца.

І. ВАШКЕВІЧ, інжынер, г. Мінск.

Прыгадваю тэлеперадачу, у якой прымаў удзел наш вядомы даследчык летапісаў М. Улашчын (цяпер ужо нябожчык). Ён гаварыў, што многія беларускія архі-

вы — гэта значыць, той матэрыял, па якім мы можам вывучаць сваю гісторыю, — амаль без выкарыстання ляжаць у многіх архіўных сховішчах краіны. Значыць, трэба звярнуцца да кампетэнтных устаноў Рэспубліканскай Федэрацыі, каб вярнуць кнігазборы, архівы і іншыя культурныя каштоўнасці, якія па розных прычынах апынуліся там. Яны створаны талентам і працай нашага народа, увасабляюць наш гістарычны шлях і павінны быць на радзіме.

Аркадзь БЛІНКОУСКИ, горны інжынер, г. Баранавічы.

кладання літаратуры ў школе. З цікавасцю глядзела тэлеперадачу з Саюза пісьменнікаў у час Усеаўскага Тызня дзіцячай і юнацкай кнігі, які нядаўна прайшоў па краіне. Для ўдзелу ў перадачы былі запрошаны настаўнікі мовы і літаратуры. Яны выказвалі меркаванні, сугучныя май.

Дзіўна, але такое ўражанне, што праграму на роднай літаратуры складаюць людзі, якія ніколі не працавалі ў школе. Людзі, якія не ведаюць дзіцячай, якія ніколі не бачылі іхніх вачэй на ўроку літаратуры. Дзіцячыя вочы вельмі выразна гавораць за «Міколку-паравоза» М. Лынькова, «Насечку» К. Чорнага, вершы П. Панчанкі, апавяданні У. Караткевіча і многія іншыя творы.

Трэба таксама адчуваць, што і якому ўзросту прапаноўваць. Ну вось, скажам, Янка Купала. У яго шмат цудоўных пейзажных вершаў. Але ці мэтазгодна ў чвэрцім класе адрасоўваць дзецям верш «Адвітанне»? Думаецца, твор гэты быў бы больш аразумелы дзецям старэйшых класаў. Або ў тым жа чвэрцім класе дзеці чытаюць апавяданне «Лазунок» Я. Брыля. Зноў-такі, цудоўны пісьменнік, і твораў для дзіцячай у яго

многа. А «Лазунок» дзецям цяжкавата чытаць: там шмат прафесійных спецыяльных слоў, пры тлумачэнні іх адцягваецца ўвага ад тэксту. Ці не лепш выбраць для чвэрцікласнікаў іншы твор гэтага пісьменніка? Такіх прыкладаў можна, на жаль, прыводзіць шмат.

Яшчэ адно. У адным з нумароў «ЛіМа» шла гаворка аб тым, каб увесці ў курс літаратуры новыя імёны. Абедзвюма рукамі галасую за Уладзіміра Караткевіча. Лічу, што ніхто іншы з нашых пісьменнікаў так добра, так глыбока не сказаў пра нашу мінуўшчыну, пра гісторыю краю. Абавязкова школе патрэбен У. Караткевіч! А з Васілём Быкавым дык наогул нейкае непараўменне. Чамусьці на курсе рускай літаратуры яго «Альпііскую баладу» вучым «даючы» раней і ва ўрочны час, а на беларускай — у 8-м класе і толькі для пазакласнага чытання!

І апошняе. Няхай часцей ідуць пісьменнікі ў школу, няхай самі прапагандаюць свае творы, а мы, настаўнікі, дапаможам.

А. РУДКО, настаўніца смаргонскай сярэдняй школы № 1.

Праблема, якую закрануў А. Сідарэвіч у артыкуле «А гэтага ў кнізе няма...» («ЛіМ», № 12, 20.03.87), — праблема выхавання гісторыі, фарміравання гістарычнай свядомасці моладзі, — выклікае ажыўленую чытацкую пошту. Прапануем увазе чытачоў два лісты — студэнткі і мастака.

ВЫХАВАННЕ ГІСТОРЫЯЙ

Артыкул А. Сідарэвіча «А гэтага ў кнізе няма...» уздымае вельмі надзвычайную праблему — праблему выхавання гістарычнай свядомасці. Гісторыя — памяць нацыі, яе вопыт, якім мы павінны кіравацца ў сваім штодзённым жыцці.

Мы вучымся на філалагічным факультэце БДУ і часта чуем пра не-

парыўную сувязь літаратуры з гісторыяй. Але ўзровень выкладання гісторыі роднага краю на факультэце цяжка назваць здавальняючым. Курс лекцый па гісторыі БССР чытаецца ўсяго толькі на працягу семестра, у канцы якога — залік. Да таго ж, чытаецца павярхоўна, без загляблення ў факты, з'явы і падзеі і, у дадатак, не па-

беларуску. Не дзіва, што студэнты «блытаюць» «Прадмовы» Скарыны з «Прадмовамі» Багушэвіча, «Псалтыр» з... псалтырам. Гэта ўжо вынік. А хутка ж мы пойдзем у школы і будзем выпускаць новыя пакаленні недасведчаных, абыхавых да сваёй мінуўшчыны.

П. КАЧАТКОВА, студэнтка Беларускага аддзялення філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна.

ЧАКАЕ ВЫРАШЭННЯ

Праблема, пра якую напісаў А. Сідарэвіч у артыкуле «А гэтага ў кнізе няма...», даўно хваляе і мяне.

У свой час я, як мастак, захапіўся гісторыяй Беларусі. Пачаў чытаць кнігі У. Караткевіча, С. Александровіча, Г. Кіслёва, А. Мальдзіса, В. Грыцкевіча, Г. Кханноўскага, К. Тарасова... і з радасцю зазначыў і адкрыў для сябе, што змяля наша багатая на бурліваю, цікавую гісторыю, на ёй жылі і працавалі сусветна вядомыя паэты, асветнікі, навукоўцы, рэвалюцыянеры, мастакі. З горыччу пачаў разумець,

што веды па гісторыі роднага краю павінна была даць мне школа, школьныя падручнікі. А падручнікі гэтыя аказаліся недасканалыя, «...у якіх пытанні гісторыі нашага народа выкладзены, мякка кажучы, некампетэнтна».

Прыра і дзіўна чуць мне ад знаёмага студэнта вось такое выказванне:

— Надта люблю Морыса Друона чытаць. Я нават ведаю ўсіх каралёў Францыі!

— А ці ведаеш ты хоць што-небудзь з гісторыі Беларусі? — спытаў я.

— А што ў Беларусі было?.. То літоўцы, то паліякі...

Я не перабольшваю, бо падобныя гаворкі даводзілася чуць неаднойчы. Лічу, што даўно наспеў час ратаваць свядомасць людзей ад гэтай хваробы няведання. Няведанне гісторыі сваёй Бацькаўшчыны нараджае абыхавасць да культурнай спадчыны. І ці не тут нарані бездухоўнасці, ці не адсюль навала мяшчанства?

Праблема, якую закрануў А. Сідарэвіч, неабходна вырашаць неадкладна.

Алесь КОСТКА, мастак, г. Мінск.

УСЯГО ЧАТЫРЫ ЭКЗЕМПЛЯРЫ...

Прапаную чытачам «ЛіМа» разам са мной на хвіліну зазірнуць у інтэрнат № 6 Мінскага трактарнага завода. Нічы асаблівым інтэрнат не вылучаецца сярод іншых, якія існуюць на трактарным і на іншых прадпрыемствах горада. Тыповы інтэрнат. Тыповы ён і па складу жытараў. Большая частка з іх — з Міншчыны, рэшта — з іншых абласцей рэспублікі. Есць і тыя, што прыбылі з-за межы рэспублікі. Карацей кажучы, тры чвэрці насельнікаў — беларусы, тры чвэрці — камсамольцы. Жывуць тут толькі дзятучаты, бо інтэрнат дзятучы. Дзятучаты выпісваюць шмат газет і часопісаў. Скажам, «Комсомольскій праца» і «Знамени юности» ідзе сюды па

паўтары сотні экзэмпляраў. А вось «Чырвоная змена» — толькі чатыры экзэмпляры. Апошняя аналічнасць і падштурхнула мяне напісаць гэты ліст.

Узнікае пытанне: чаму так? Хіба «Чырвоная змена» такая нецікавая? Не магу з гэтым пагадзіцца. Якіраз наадварот! Газета набывае ўсё большую папулярнасць, у кіёску ў Серабранцы і 11 гадзінам у нядзелю яе ўжо не набудзеш.

Дык чаму ж не хочучы чытаць цікавую камсамольскую газету на беларускай мове дзятучаты з інтэрната?

І. СІНЧУК, малодшы навуковы супрацоўнік «Белрэстаўрацыі».

ХАЙ ПРЫЎДЗЕ ў ШКОЛУ ПІСЬМЕННІК

Больш як дваццаць гадоў выкладаю родную мову і літаратуру ў рускамоўнай школе. Таму цікаўлюся ўсім, што

тычыцца праблем іх выкладання. Уважліва сачыла за выступленнямі ў «Ліме». Правільна, трэба паліпшаць стан вы-

ЗВОН
КРЫШТАЛЬНЫХ
РОС

ЗВОН КРЫШТАЛЬНЫХ РОС. Сучасная русская аповесць. Пераклад з рускай. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1986.

Змест зборніка склалі лепшыя творы сучасных рускіх пісьменнікаў — «Мамоніха» Ф. Абрамава, «Цясларскія апавяданні» В. Бялова, «Іёна і Алксандра» У. Лічуніна, «Шуміць лугавая аўсяніца» Я. Носава, «Папярэднія вынікі» Ю. Трыфанова, «Ноч перад выпускам» У. Цендракова, «Крык драча» І. Яўсеенкі, перакладзеныя на беларускую мову А. Васілевіч, А. Кудраўца, П. Місько, А. Жуком, В. Палтаран.

Аповесці раскрываюць шматгранны свет чалавека, закранаючы агульначалавечыя праблемы. На гэтым моманце прапанаваныя беларускаму чытачу аповесці акцэнтуюць увагу аўтар прадмовы «Аб рускай і славянскай душы...» А. Станюта.

Укладальнік кнігі «Звон крышталёных рос» П. Місько.

СМАЛЕННЕ ВЕПРУКА. Зборнік апавяданняў. На англійскай мове. М. «Радуга», 1986.

Назву зборніку дало апавяданне М. Стральцова, якім і адкрываецца кніга. У яе ўключаны таямніцы творы В. Хомчанкі, А. Дударова, І. Чыгрынава, В. Быкава, Я. Брыля, В. Гіевіча, В. Карамазава, А. Кулакоўскага, У. Караткевіча, А. Кудраўца, Г. Далідовіча, І. Навуменкі, А. Васілевіч, Б. Сачанкі, І. Шамякіна, В. Казько, В. Іпатавай, І. Мележа, В. Адамчыка, Л. Налодзежнага, Я. Сіпанова, Я. Скрыгана, А. Жука. Склала кнігу Э. Мароз.

У канцы зборніка даюцца наротныя даведкі пра кожнага з аўтараў. А пра тое, што аб'ядноўвае гэтых розных узростаў і творчай манерай пісьменнікаў, пра тэматыку іх творчасці сказана ў анатацыі, якую цытую цалкам:

«Большасць аўтараў, творы якіх уключаны ў гэты зборнік, — выхадцы з беларускіх вёсак; яны і пішуць пра сваё, там перажывае, бо менавіта гэтым вёскам яны абавязаны першымі ўражаннямі, пазнаннем жыцця, чалавеча. Іх творчасць пранімае сваім глыбокім нарэшнем ва ўсё тыповае беларускае. Фашысцкі захопнікі ў часе вайны нанеслі Беларусі вельмі шмат пакут, яны знішчылі ўшчэнт сотні і тысячы вёсак, мястэчак і гарадоў разам з іх жыхарамі. Увесь свет знае пра генацыд. Але беларусы знайшлі ў сабе сілы, каб уваскрэсіць сваю краіну з попелу ў першы пасляваенны год. Задача аднаўлення зруйнаванай вайной Беларусі з'яўлялася непамернай па сваіх маштабах, але яна была вырашана з гонарам і ўмелствам, тыповымі для гэтага народа. Беларускі народ выявіў усе свае творчыя сілы, увесь свой талент у стварэнні працы для адбудовы новага жыцця. Яны былі сапраўды героямі, верныя сыны і дачкі Беларусі, і гэтая іх энергія была тыповая для ўсяго народа. Некаторыя з тых маладых людзей — энтузіястаў сталі пісьменнікамі і разам са старэйшымі, што абаранялі Беларусь у вайну, прысвячаюць свае таленты выкананню творчай задачы — праўдзіва расказаць пра гістарычныя выпрабаванні, што выпалі на долю іхняй радзімы».

А. ГАРДЗІЦКІ.

ЛІТАРАТУРНЫ ПРАЦЭС:
НАЗІРАННІ, ЗАУВАГІ, ДУМКІ

ГОД з лішнім таму назад закончыў сваю работу XXVII з'езд КПСС. Яго вынікі грамадская думка ў нашай краіне і за яе межамі ацэньвае як урок праўды. А праўда — перш за ўсё духоўная, маральна — этычная катэгорыя. Выяўленая ў спецыфічных для эстэтычнай свядомасці ідэях-вобразах, яна была і застаецца сутнасцю мастацкай творчасці, крытэрыем каштоўнасці літаратуры, крытыкі і публіцыстыкі, грамадазнаўчай

салютызаваць факты застою, не бачыць, напрыклад, бюспрэчных дасягненняў нашай літаратуры. Генадзь Шупенька, можа, занадта ўзнёсла, але справядліва захапляецца яе ўзлетам у 60-я гады: «Як жыццядайна каласілася тады наша літаратурная ніва! Якая высокая столь была ў нашай хаце» («Полымя», 1986, № 12, с. 194). Да твораў, якія названы ў яго артыкуле (І. Мележа, П. Панчанкі, П. Броўкі, А. Куляшова, А. Пысіна, Янкі Брыля, В. Быкава, Р. Барадуліна і інш.),

у пачатку XX ст., калі, напрыклад Максіму Горкаму плацілі за аркуш 1200 рублёў, а менш таленавітыя ці менш працавітыя белетрысты задавальняліся 300 рублямі за свой аркуш. Альбо яшчэ пытанне. Чаму літаратурныя прэміі ў галіне паэзіі і прозы прысвойваюцца, як правіла, аўтарам аповесцей і раманаў, а не аўтарам апавяданняў, выдатнага верша ці цыкла апавяданняў? Ці не стымулюе ўсё гэта «ўдарную вагонку» аповесцей і раманаў? Прайшоў год, як была ўхва-

Уладзімір КОНАН

Быццё правяраючы сумленнем

Пытанні жыццёвай і мастацкай праўды ў сучаснай прозе

і гуманітарнай навукі. Узяты крайні курс на павышэнне асабова-чалавечага фактару ў эканоміцы, палітыцы і культуры азначае ўзмацненне маральнай адказнасці кожнага грамадзяніна за якаснае паскарэнне ўсіх працэсаў па стварэнні матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей сацыялістычнага грамадства. Сутнасць вызначанай XXVII з'ездам КПСС перабудовы заключаецца ў тым, каб мабілізаваць творча-духоўныя рэсурсы ўсяго народа і кожнага чалавека. Гэта стратэгічная задача можа быць выканана толькі ва ўмовах бескамп'яміснай праўдзінасці, шчырасці, сумленнасці, паслядоўнай дэмакратызацыі і публічнасці.

Сёння пісьменнік, мастак, крытык, публіцыст павінен узяць на сябе двойную адказнасць — за праўдзівую інфармацыю адносна супярэчлівых праблем сучаснасці і за спецыфічную, мастацкую праўдзінасць літаратуры і іншых відаў мастацтва. У першым выпадку яму патрэбна грамадзянская мужнасць, актыўная жыццёвая пазіцыя, нецяярлімасць да павану і бюракратычнага замоўчвання наспейшых праблем і супярэчнасцей; у другім выпадку ён павінен прад'явіць такія ж патрабаванні да самога сябе, пільна паглядзець на сябе і сваю працу пры яркім святле сумлення, рэалістычна ацэньваючы яе вынікі.

На студзеньскім Пленуме ЦК КПСС прааналізавана ідэалогія і сацыяльная псіхалогія застою, што адбылася ў літаратурна-мастацкім жыцці: «Знізіліся крытэрыі ў ацэнках мастацкай творчасці. Гэта прывяло да таго, што разам з творами, у якіх узнімаліся сур'ёзныя сацыяльна-маральныя праблемы, адлюстроўваліся рэальныя жыццёвыя калізій, выходзіла нямала пасрэдных, безаблічных твораў, якія нічога не давалі ні розуму, ні пачуццям. Узмацнілася пранікненне ў сваёцае грамадства стэрэатыпаў з буржуазнай масавай культуры, якая навязвае пошласць, прымітыўныя густы, бездухоўнасць... Паявілася крайняя нецяярлімасць да крытыкі. У радзе выпадкаў празмерныя амбіцыі сталі браць верх над рэалістычнымі ацэнкамі і самаацэнкамі».

Сёння нельга рухацца наперад, не пераадолеўшы інерцыю застою. Але не менш памылкова і шкодна было б аб-

у 70-я гады далучыліся новыя аповесці В. Быкава, А. Жука, раманы В. Адамчыка, В. Казько і інш. Яны вывелі беларускую літаратуру на высокую рубяжы ўсесаюзнай і сусветнай літаратуры.

Справа, такім чынам, не ў тым, што ў паэзіі, прозе і драматургіі 70-х—пачатку 80-х гадоў не было высокамастацкіх твораў. Бяда нават не ў тым, што побач з праблемнымі і высокамастацкімі творамі з'яўляліся творы пасрэдныя. Было б наўнасна чакаць ад колькасца развітой, шматжанравай літаратуры адных шэдэўраў. Небяспечныя застоўныя тэндэнцыі ў сучасным літаратурным працэсе выявіліся, па-першае, у пэўным крызісе навілістычнага жанру — традыцыйна важнага для беларускай літаратуры. У сучаснай беларускай прозе вызначылася тэндэнцыя, характэрная, як відаць, і для іншых літаратур: назапасішы пэўны матэрыял у навілістыцы, празаік, як правіла, пераключаецца на аповесць ці раман. А між тым, такі шлях не заўсёды і не для ўсіх плённы. Часам нават сапраўдны майстар апавядання, не валодаючы спецыфікай раманага мыслення, губляе ўжо заваяваныя эстэтычныя пазіцыі, калі кідае «малы жанр» на карысць аповесці ці рамана. Бо якраз высокі ідэйна-мастацкі ўзровень апавядання, у якім патэнцыяльна-закладзены вобразна-выяўленчыя магчымасці ўсёй прозы, з'яўляецца крытэрыем яе глыбіні і маральна-эстэтычнай дзейнасці.

Застойныя, а часам эпігонскія тэндэнцыі выявіліся, па-другое, у пэўнай дыскрэдытацыі жанру аповесці: яго творчасць апошнім часам бадай што пастаўлена на канвеерны паток. Сёй-той з учарашніх журналістаў, паэтаў, публіцыстаў, крытыкаў паспеў апублікаваць адну ці некалькі аповесцей, якія, на жаль, не сталі мастацкай з'явай. Дзіўна, але ж факт: у літаратуры, у якой аповесць пісалі Якуб Колас, Максім Гарэцкі і Кузьма Чорны і якую ведаюць за мяжой перш за ўсё па аповесцях В. Быкава, гэты жанр дамінуе ў так званым «шэрым патоку» сучаснай белетрыстыкі. На маю думку, вінавата ў гэтым найперш сучасная «эканоміка літаратуры»: па яе стандартах ганарары вызначаюцца хутчэй колькасцю, чым якасцю літаратурнай прадукцыі. А быў жа час, скажам,

лена XXVII з'ездам КПСС праграма якаснай перабудовы ўсіх звянаў грамадскага жыцця. Занадта кароткі тэрмін для мастацкай прозы, каб яна ўвасобіла гэтыя перамены. Аднак сапраўднае мастацтва само нясе ў сабе патэнцыю перамен, няспыннага абнаўлення. Літаратура і публіцыстыка высокай мастацкай пробы былі, бюспрэчна, адной з духоўных крыніц гэтай волі нашага грамадства да самакрытыкі і дэмакратызацыі.

Традыцыйнай і нават спецыфічнай для беларускай прозы ў апошнія гады заставалася маральна-этычная праблема-тыка, зварот героя да свайго сумлення як да апошняй інстанцыі суда над самім сабою. Раскрыццё маральнага, духоўнага сэнсу народнага жыцця таксама было ў цэнтры ўвагі беларускай літаратуры. З твораў папярэдніх гадоў, апрача «Знака бяды» В. Быкава, гэтая праблема тыка арыгінальна раскрыта ў рамана-трылогіі В. Адамчыка («Чужая бацькаўшчына», «Год нулявы», «І скажа той, хто народзіцца»), рамана І. Пташнікава «Алімпіада», глыбокі сэнс якога яшчэ не раскрыты ва ўсесаюзнай крытыцы. Аповесці В. Іпатавай «Вечер над стромай», «Дваццаць хвілін з Немезідай» будуюцца на самааналізе герояў, на іх маналогіх-споведзях перад сваім сумленнем.

Найбольш апэратыўнай формай публікацый твораў з'яўляюцца часопісныя публікацыі. З іх і пачнем крытычны агляд леташняй прозы. Часопіс «Полымя» ў 1986 годзе надрукаваў па чатыры аповесці і раманы, цыкл апавяданняў 11 аўтараў. Праблема жыццёвай і мастацкай праўды ў свеце чалавечага сумлення — у цэнтры ўвагі аповесці В. Быкава «Кар'ер» і арыгінальнага па жанру твора Віктара Казько «Сад, альбо Забытаны след рамана».

Новая аповесць В. Быкава, на першы погляд, пазбаўлена таго фабульнага дынамізму, той напружанасці і сюжэтнай канфіліктнасці, якія характарызавалі яго ранейшыя творы. Сапраўды, дзве сюжэтныя лініі — сучасная, дзе герой, былы салдат і партызан Агеёў раскопвае былою брацкую магілу падпольшчыкаў, усё яшчэ спадаючыся, што, мабыць, не загінула па яго неасцярожнасці маладая дзяўчына, і мінулае — успаміны-падзеі ваенных га-

доў, — хутчэй статычныя, чым дынамічныя. Асабліва гэтага твора — перавод напружанага канфілікту ва ўнутраную сферу чалавечага сумлення, якое смільць болей па меры набыцця героем сацыяльнага і духоўнага вопыту. У новым творы В. Быкава ўзрастае мастацкая роля таго рэалістычнага сімвалізму, які пластычна выявіўся ў яго папярэдніх аповесці «Знак бяды». Часам фебула «Кар'ера» ўспрымаецца як сучасны сімвал пакутлівага чалавечага сумлення.

Айчынная літаратура шмат садейнічала таму, каб грамадства ўсвядоміла простую праўду жыцця: да фундаментальных каштоўнасцей належыць перш за ўсё прырода і чалавек, яго натуральнае асяроддзе, якое разам са створанай ім нацыянальнай культурай, мовай, літаратурай, іншымі відамі мастацтва завецца спадчынай. Клапоцячыся пра навукова-тэхнічны прагрэс, мы не павінны забываць пра яго якасныя характарыстыкі, бо, на вялікі жаль, яго аднабокае прымяненне ўжо шмат дзе парушыла экалагічную раўнавагу прыроды і культуры. На гэтым тэзіснае «пераўтварэнне» Палесся» затрачаны астранамічна вялікія рэсурсы. А вынікі? Каб сёння яго адродзіць, ператварыць у наш агульны Сад, патрэбны такія ж, калі не большыя, сродкі. Незабыўны Уладзімір Караткевіч 17 гадоў назад у бліскучым публіцыстычным эсе «Званы ў прадонні азёр» заклікаў меліяратараў і ўсіх нас адмовіцца ад экалагічна наабгрунтаванага асушэння Палесся. Аднак да гэтага голасу ў свой час не прыслухаліся тыя, ад каго залежала выправіць становішча, а нейкі публіцыст пад псеўданімам Л. Жога нават абвінаваціў пісьменніка ў ідэалізацыі патрыярышчыны і нацыянальнай старыны («Літаратура і мастацтва», 3 лютага 1970 г.).

У свой час Ф. Дастаеўскі, Л. Талстой, а на Беларусі Янка Купала прадбачылі сацыяльна-экалагічныя крызісы нашага стагоддзя. На апошнім этапе творчасці Л. Талстой адмовіўся ад мастацкай прозы на карысць сацыяльна-філасофскай, прарочай публіцыстыкі — той плыні, якую сёння часам называюць «вышлітаратурай». Паводле перакананняў Л. Талстога, зямля — гэты агульначалавечы Сад, і высокая духоўнасць людзей, што жывуць у ім, павінна стаць галоўным клопам чалавеча, грамадства, дзяржавы. Аднабокае развіццё навукі і тэхнікі урбаністычнага тыпу пагражае разбурэнню натуральнае сацыяльна-культурнае быццё чалавеча, замяніўшы яго штучнай падробкай. Для нашай крытыкі і публіцыстыкі (бо мастацкая літаратура ў сваіх лепшых творах хутчэй і глыбей разабралася ў гэтай праблеме) неабходна адмовіцца ад трафарэтных закліканняў паказаць «новую вёску» (а значыць — пахаваць і забыць «старую»), ад павярхоўнай апалагетыкі навукова-тэхнічнага прагрэсу без уліку якасных паказчыкаў яго ўздзеяння на прыроду, грамадства і гуманітарную культуру.

Усе гэтыя праблемы нанава паўстаюць перад чытачом арыгінальнага твора В. Казько «Сад, альбо Забытаны след рамана» («Полымя», 1986, №№ 7—9). Новы твор пісьменніка, які стварае з максімальным даверам да чытачоў, — поліфанічны па змесце і сюжэтно-кампозіцыйнай структуры. Аўтар імкнецца выявіць жыццё сваіх палескіх землякоў ў маштабным гістарычным вымярэнні — ад Кастрычніцкай рэвалюцыі да пачатку 80-х гадоў, не выходзячы на ўжо пройдзеную другімі дарогу трохтомнай эпопеі. Свабодная, расказаная форма, «адкрытая» фабула дазваляе ўключыць у мастацкі кантэкст твора актуальную публіцыстыку на тэму гістарычнай

(Працяг на стар. 6—7).

на абгрунтаваць якімі-кольвечы спасылкамі на патрабаванне формы.

Цяжка растлумачыць і тры пропускі, якія Х. Жычка робіць у перакладах некаторых вершаў. Прыкладам, у «Жанчынах з прадмесцяў» з перакладу выпадае важная і выразная метафара «зацьменне Венеры і Зямлі» (у дадатак да «зацьменне Месяца і Сонца»). Часам перакладчык цнатліва пазбягае ў перакладзе слоў нахштат «прыбіральня» (с. 36), ці спалучэнняў нахштат «крывавая рэвалюцыя» (с. 56).

Не заўсёды перакладчык дбае як след і пра форму верша. Рыфмаваным твораў Назвала ўвогуле ўласцівыя дакладныя рыфмы, а ў перакладах на беларускую мову раз-пораз сустракаюцца вельмі прыблізныя асанансы, напрыклад: «лёсу — заводжу», «бітвы — здабытчык» (с. 26), «далі — узлятае» (с. 69), «хвілінку — ліўнем» (с. 78) і інш. Парушаныя ў перакладзе рыфмавая структура арыгінала верша «Шахцёрскі блюз» і рытмічная структура — у вершах «Сцягі Дэзвятага мая», «У верасні». Асобныя «збоі» рытму ёсць у вершах «Звычайны дзень», «Будучае пакаленне»...

І ўсё ж, нягледзячы на недахопы (якія цяжка пералічыць усе ў межах газетнага артыкула), можна ўпэўнена сказаць, што з'яўленне ў серыі «Пазія народнаў свету» першай кніжкі прадстаўніка надзвычай багатай чэшскай паэзіі толькі павялічвае набыты гэтай серыяй аўтарытэт. Хочацца спадзявацца, што пасля кніжкі Віцеслава Назвала серыя ў не дужа далёкім часе папоўніцца выданнямі выбранай лірыкі Карэла Гінэка Махі і Яна Нэруды, Яраслава Врхліцкага і Пятра Бэзруча, Станіслава Косткі Нэймана і Яраслава Сэйфэрта...

Пачатак, прынамсі, ужо ёсць...

Лявон БАРШЧЭЎСКІ.

апошняя значыцца: «З народнага». І сапраўды, сюжэт яе нібыта знаёмы нам па народнай назве: гэта пра тое, як хітра і хіцваў лісіца прымушала небаграду дразда скідаць ёй з гнязда сваіх птушанят на сніданак. Аднак паэт не пайшоў шляхам даслоўнага перакладу вядомага сюжэта, а знайшоў сваю даволі арыгінальную канцоўку.

Часам кідаюцца ў вочы радкі, у якіх зарыфмаваны імёны дзяцей, нахштат: «дзед-Міхед», «Спрыжа-не можа», «Фядот-жы вот», «Уладзік-садыні», «Света-гэта», «Апанаска-калі ласка».

Аднак гэта не зніжае прыемнага ўражання ад кніжкі. Яна прываблівае даверлівасцю інтанацый, разнастайнасцю рытмікі, добрай, санавітай мовай.

Мікола ЧАРНЯЎСКІ.

ненне нахрапіста-павярхоўнага журналіста: «Факт яшчэ не ёсць праўда. Там не хапае аналізу, абгрунтаваных доказаў, гістарычнасці». Але і ў рамане праўда факта, эмпірычны матэрыял часам пераважае яго эстэтычнае асэнсаванне.

У рамане «Карані» Аляксея Карпюк звярнуўся да тэмы, якая ўжо распрацавалася ў апавесцях Міколы Гіля, Валяціна Блакіта, наогул «вясковая проза». Стары сялянін Лаўрэн Маркевіч, пахаваўшы жонку, дажывае свой век на хутары, на зямлі, дзе радаваўся і пакутаваў, паднімаючы на ногі сыноў, што цяпер аселі ў Гродне. Сыны падгаварылі бацьку прадаць гаспадарку і пераехаць да іх. Жывецца там старому ў цяпле і ў дастатку. Аднак яго карані падсечаныя, ён у новым асяроддзі адчувае сябе лішнім сярод напаядукаваных людзей, якія выракліся роднай мовы, сваіх песень і звычаяў. Да таго ж яны яшчэ страцілі душэўную чужасць, а часам глядзяць на маральныя табу як на «перажытак мінулага». Стары сялянін усё часцей ездзіць да сваёй разбуранай сядзібы і ўрэшце замярае там.

Вобраз і сюжэтныя хады рамана «Карані» не новыя, за

У АПОШНІ час беларуская крытыка і літаратуразнаўства ў гаворцы аб вайнавай прозе не могуць абмінаць вопыт югаслаўскай літаратуры. Гэта заўважаецца ў манаграфічных даследаваннях «Агульнасць лёсаў і сэрцаў. Беларуская проза аб Вялікай Айчыннай вайне ў кантэксце рускай і іншых літаратур»

АГУЛЬНАСЦЬ ЛЁСУ І ПОШУКАЎ

Г. Тварановіч. Маральны свет героя. Беларуская і югаслаўская проза 60—70-х гадоў. На рускай мове. Мінск, «Навука і тэхніка», 1986.

В. Каваленкі, «Самай высокай мерай. Сучасная проза еўрапейскіх сацыялістычных краін аб вайне» І. Шаблоўскай, «Народ і вайна. Нацыянальны характар як аб'ект адлюстравання. Вопыт гісторыка-тыпалагічнага аналізу беларускай вайнавай прозы» М. Тычыны і іншых. Зразумела, што не магло не паўстаць пытанне аб сістэматызаваным супастаўленні беларускай і югаслаўскай вайнавай прозы. Адной з першых спроб яго стала кніга Галіны Тварановіч «Маральны свет героя», прысвечаная беларускай і югаслаўскай вайнавай прозе 60—70-х гадоў. Праўда, аўтар не абмяжоўваецца толькі гэтым перыядам, а закранае і працэс нараджэння вайнавай прозы, які пачаўся ў гады вайны і працягваўся ў першае пасляваеннае дзесяцігоддзе.

У кнізе вылучаецца раздзел «Масты» («Млечны шлях» Кузьмы Чорнага — «Мост на Дрыне» Іва Андрыча). Супастаўленне твораў, здавалася б, крыху нечаканае, аднак нельга не пагадзіцца з даследчыцай, што «калі браць глыбей, дык выявіцца ўнутраная сувязь, тыпалогія ідэй». На раманы І. Андрыча і К. Чорнага яна глядзіць як на творы, якія вызначылі далейшыя накірункі развіцця нацыянальнай вайнавай прозы. Пра месца ў беларускай літаратуры К. Чорнага, бадай, няма патрэбы нагадваць. Што тычыцца І. Андрыча, дык, нягледзячы на час-

тыя перавыданні, у тым ліку ў перакладзе Б. Сачанкі, проза яго менш знаёмая, таму разважання Г. Тварановіч аб адным з самых значных твораў лаўрэата Нобелеўскай прэміі маюць у пэўнай ступені і пазнаваўчы аспект.

Іва Андрыч не выпадкова даў сваёму твору назву — «Мост на Дрыне». Письменнік быў упэўнены, што «з усяго

таго, што ўзводзіць і будзе чалавек, падпарадкаваны жыццёваму інстыкту, няма нічога лепшага і больш каштоўнага за масты. Яны больш важныя, чым дамы, больш свяшчэнныя, чым храмы, — таму што яны агульныя. Яны належыць усім і кожнаму, аднолькава адносяцца да ўсіх...» Г. Тварановіч, калі гаворыць аб значэнні «Млечнага шляху» для вайнавай прозы, выкарыстоўвае вобраз андрычаўскага моста, «перанісшы» яго на беларускую глебу, напоўніўшы нацыянальным каларытам: «Млечны шлях — зоркавы мост над выпуктаванай зямлёй. Над Волгай, Нёманам, Дрынай. Над спялялёнай, як і ўся Беларусь, Магілёўскай і старой сялянскай хатай, якая сагрэла такіх розных людзей — знявечаную сям'ю Мікалая Сямагі, чэха Эдуарда Новака, беларуса Уладзіміра Ермаліцкага, паляка, двух немцаў».

Як жа сталася, што беларуская літаратура ў першае дзесяцігоддзе пасля вайны (царговы раздзел — «У першае мірнае дзесяцігоддзе») у многім страціла ўзятая пазіцыя? Чым растлумачыць, што ў адлюстраванні народнага подзвігу письменнікі ўсё часцей адыходзілі ад трагедычных момантаў? Даследчыца правільна зазначае, што «гэтае сціранне» трагедычнасці вытлумачаецца з псіхалагічнага пункту гледжання. Народ стаўся ад вайны... З'явіўся шэраг твораў са схе-

матычным, зададзеным адлюстраваннем падзей. Аднаковае ў раскрыцці характараў, у самім паказе народнага подзвігу вяла — ніхай і падсвядома — да зніжэння яго гістарычнай значнасці.

І югаслаўскай літаратуры таксама патрэбен быў час, каб прыйшоў новы этап у паказе барацьбы з фашызмам. Безумоўна, даследаванне выйграла б, калі б Г. Тварановіч сказаў і пра творы югаслаўскіх аўтараў, ішла б далей канстатацы фактаў.

У полі зроку Г. Тварановіч апавесць І. Шамякіна «Помста», раманы М. Лаліча «Вяселле», Ц. Космача «Вясновы дзень», І. Мележа «Мінскі напрамак», Д. Чосіча «Сонца далёка», апавяданне Я. Брыля «Адзін дзень», ранні варыянт якога адносіцца да першых пасляваенных гадоў, і іншыя. Некаторыя з іх толькі ўпамінаюцца, але аўтарскія разважання даюць уяўленне аб пасляваенным развіцці беларускай і югаслаўскай вайнавай прозы.

Раздзел «Станаўленне асобы ў вайнавай прозе 60—70-х гадоў» акцэнтуюе ўвагу на прыход у літаратуру перш за ўсё непасрэдных удзельнікаў вядуных падзей, як піша Г. Тварановіч, учарашніх «юных лейтэнантаў, байцоў, партызанаў Вялікай Айчыннай...» Уласна перажытае стала ў іх творах успрымацца як перажытае самім народам.

Не будзем высвятляць, каго па той ці іншай прычыне Г. Тварановіч абмінула ўвагай. Каб сказаць толькі пра найбольш значныя творы і беларускай, і югаслаўскай літаратуры апошняга дваццацігоддзя, у якіх гучыць тэма вайны, відаць, патрэбен важкі манаграфічны том. Трэба адзначыць, што даследчыца разглядае кнігі, у якіх адлюстравана шмат з таго, што хвалюе і непакоіць усіх нас на рубяжы дваццаці першага стагоддзя, калі так востра паўстае пытанне: быць ці не быць чалавецтву.

У гэтым супастаўленні выйграе разгляд раманаў «Птушкі і гнёзды» Я. Брыля і «Лелейская гара» чарнагорскага пісьменніка М. Лаліча. Стваралі «кнігу адной маладосці», кожны з пісьменнікаў ішоў сваім шляхам, але імкненне да жыццёвай праўдзівасці вымалала праўдзівасці гістарычнай.

Тыпалагічная падобнасць гэтых твораў — сведчанне агульначалавечнасці праблем, якія асэнсоўваюць аўтары.

Спраба Г. Тварановіч выйсці

за межы беларускай і югаслаўскай літаратур трохі ўскладняе параўнальны аналіз. У прыватнасці, Міця Птах з рамана І. Навуменкі «Сасна пры дарозе» (а чаму было ў такім разе не ўзяць і раманы «Веер у соснах» і «Сорак трэці», дзе гэты вобраз атрымлівае далейшае развіццё?) супастаўляецца з Гедымінасам Джугасам са «Страчанага прытулку» («Час, калі пусцеюць сядзібу») І. Авіжуса. Далей паралель вядзе да рамана югаслаўскага пісьменніка М. Селімовіча «Крэпасць», у якім «вырашаюцца праблемы, падобныя на тыя, над якімі пакутуе Гедымінас Джугас». Безумоўна, у такой спробе ёсць рацыянальнае зерне. Аднак ці не лепш гэта зрабіць у спецыяльным артыкуле?

Ці варта адыходзіць ад тэматыкі, пазначанай канкрэтна — «беларуская і югаслаўская вайнавая проза 60—70-х гадоў»? Калі ісці такім шляхам, можна знайсці паралелі і ў іншых літаратурах — латышскай, эстонскай і г. д. — няма такой нацыянальнай літаратуры, у якой бы не закраналася тэма мінулага вайны...

Паглыбленне псіхалагічнага, філасофскага пачатку ў вайнавай прозе 60—70-х гадоў атрымлівае далейшае вытлумачэнне ў раздзеле «Выпрабаванне героя жыццём і смерцю». Тут даследчыца больш канкрэтызуе гаворку, часцей засяроджвае ўвагу на выключных момантах у паводзінах герояў. Апраўданы зварот да твораў В. Быкава, А. Адамовіча, І. Пташнікава і іншых аўтараў. Даючы высокую ацэнку такім быкаўскім твораў, як «Жураўліны крык», «Дажыць да світаня», «Сотнікаў» і іншыя, Г. Тварановіч паказвае, як проза пісьменніка арганічна ўпісваецца ў кантэкст сусветнай літаратуры аб вайне, і, зразумела, тыпалагічна блізкая югаслаўскай літаратуры.

Даследаванне прываблівае аўтарскай дасведчанасцю, шрыньей ахопу матэрыялу. Шкада толькі, што першы раздзел «Падобнасць народных лёсаў — тыпалагічная агульнасць літаратур» атрымаўся больш інфармацыйным. Часам дае аб сабе знаць і спроба «падагнаць» творы, якія яўна не ўпісваюцца ў кола згаданых праблем, у кантэкст кнігі. Відаць, не было патрэбы даводзіць, што «менавіта ў «Палескай хроніцы» І. Мележу ўдалося сказаць тое, што не знайшло сапраўднага выяўлення ў «Мінскім напрамку».

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

ную ў айчыннай літаратуры тэму. Як і ў лепшых сваіх пялярдных творах, В. Гігевіч не абыходзіць складаных супярэчнасцей часу, высвятляе іх з пазіцыяй традыцыйных каштоўнасцей працоўнага народа. Каштоўнасць такога праўдзіва-рэалістычнага аналізу штодзённага побыту, яго трагічных супярэчнасцей у тым, што праз гэты аналіз чытач далучаецца да сканцэнтраванага ў творы сацыяльнага і маральнага вопыту. Праўда, хронікальны метад мастацкага аналізу часам збядняе і крыху схематызуе асобныя вобразы рамана.

У асобе рана памёршага Артура Цяжкага, аўтара надрукаванай у «Маладосці» (1986, № 4) апавесці «Дзе мой дом?» і аднайменнай кнігі, куды ўвайшлі апавесці «Дзе мой дом?», «Смутак» і апавяданні, беларуская маладая проза страціла аўтара, які абяцаў стаць арыгінальным пісьменнікам спецыфічна беларускага нацыянальнага складу. Пра яго добра сказаў Г. Шупенька ў прадмове да гэтай кнігі і А. Пяткевіч у «ЛіМе» (13.02.1987).

Рэдакцыя часопіса «Маладосць» па выніках 1986 года адзначыла як «лепшае выступленне» ў галіне прозы апавесць

Уладзіслава Рубанава «Разам па жыццё». Але ці былі важкія падставы арыентаваць маладых аўтараў на гэты твор як на ўзор ці новае слова ў прозе? Як на мой погляд, ён не вылучаецца ў патоку рэдаўных твораў, якія крыху нагадваюць белетрызаваны аўтабіяграфіі, характарызуюцца рэпартажным адназначнасцю апісаных падзей і фактаў, прыватна-лакальнай нязначнасцю канфліктаў, нейкай выпадковасцю кахання маладых герояў, урэшце, беднаватаю газетнаю мовай, перасыпанай крыху наіўнымі, а часам прэтэнцыёзнымі параўнаннямі («Жанчыны замітусіліся, як спуджаныя мухі», «на клёне каля шпакоўні сядзеў шпак і тоненька, бы стручок акацыі, свістаў»). Успаміны герояў апавесці пра вайну не пазбаўлены элементаў натуралізму.

У цэлым леташняя проза часопіса «Маладосць» няроўная. Акрамя арыгінальных (у 1987 годзе апублікавана першая частка рамана А. Асіпенкі «Святая грэшнікі», дзе гэты сталы аўтар, на маю думку, узнімаецца на больш высокую ступень

сімволіка-рэалістычнага адлюстравання праўды жыцця), часопіс друкаваў ілюстрацыйныя творы. Сярод іх — «гераічная апавесць у дыялогах» Валяціна Лукшы «Пад шыфрам «Зорачка». Аўтар паўтарае не лепшыя сюжэтныя хады вайнавай прозы 40—50-х гадоў.

Апошнім часам звяртае на сябе ўвагу схільнасць маладых і ўжо немаладых празаікаў да рэпартажна-аўтабіяграфічнай апавесці, у якой за аснову бярыцца крыху белетрызаваны жыццёвы аўтар і яго сяброў. У такім выпадку аўтар сімпатызуе «я-герою», але гэты герой нецікавы для чытачоў, бо ён занадта прыватны, без значнага сацыяльнага і духоўнага вопыту. Без паглыбленага вывучэння жыцця нават здольны пісьменнік хутка «выпісваецца», пачынае самааўтарацца. Пра гэта пісаў Гегель яшчэ на пачатку мінулага стагоддзя. «Чым вышэй узнімаецца мастак, пісьменнік, тым больш грунтоўна ён павінен адлюстроўваць у сваіх творах глыбіні душы і духа, якія неведомы яму непасрэдна, але становяцца вядомымі праз паглыбленае вывучэнне жыцця».

Мікола АРОЧКА

У Шушы

«Нарадзілася я ў 1898 годзе ў сям'і палітычных ссыльных у Сібіры ў сяле Шуша. Бацька Аляксей Веньядзіставіч Арочка, з сялян, літвін... Разам з бацькамі жыла цяжкім жыццём асуджаных на вечнае пасяленне палітычных ссыльных інтэлігентаў...»

З аўтабіяграфіі Ганны Аляксееўны АРОЧКА, народнай артысткі РСФСР.

Дакрануся цішком
Да слядоў катаржанскіх,
Што вядуць да свяшчэннае
сёння Шушы,
І, здаецца, вось бачу:
Па вуліцы гразкай
Ты ідзеш
З трэпятлівай трывогай душы.
Падганяе цябе
З хаты энк гвалтоўны.

Б'ецца, влочы,
Мокры імжак-снегавей.
Аляксандра са стогнам
На вуснах бяскроўных
Закусіла імя тваё,
Аляксей.
Гэта крык?
Ці то енчыць слата завірухі?
І пружыніцца крок,
Ліхаманіцца стан
І мальба твая

Спорвае сон павітухі...
Чуйна ўспыхваюць вокны
Палікатаржан.
Крык народзін жыцця!
Як разнёсся імгненна
Без наказу, таемна,
Па хмурай Шушы.
Не кажы,
Што загнаў цябе лёс
твой дарэмна,

Каб навек пахаваць
Тваё зерне ў глушы.
Наракаць яшчэ рана,
Што край твой засцюжаны!
Колькі ён неразбуджаных
Тоіць сіл!
Нат з надзей Каліноўскага
Уздымаюцца мужна,
Як з калыскі, сьніны—
Па ўсёй Белай Русі.
Тым жа шляхам ідуць—
Хто за ржавыя краты,
Хто на плаху крываваў
Або ў пятлю.
Як далёка зайшоў ты
З бацькоўскае хаты

Бараніць і ў Сібіры
Саваю зямлю.
Стаць грудзямі за зямлю
І народную волю,
Праўдалюбна, адчайна
Свой боль, як пароль,
Несці з родных пластоў,
Дзе з цяжарнаю, з юдолі
Справалялася крыўда і гнеў,
Як вуголь.

Не зламаў цябе шлях твой
З ланцужным звонам.
Не задушаць—ні глум
І не здрадніцкі зман,
Калі чуйна, як водгук,
Пад небам бяссонным
Глянць — успыхваюць вокны
Палікатаржан.
Шыбы золакам свецяцца,
Шляхам Млечным.
Аж віруе ў прасветлінах
Снежная золь.
Поруч хлюпае скруха
Пасяленкаю вечнай—
І ў тым крыку народзін
Вяшчуе боль.

Ды ўжо бабка шапоча
На покуць хаты.
І развазвае клуначак
Для парадзіх.
Ты глядзіш сарамяжліва
І вінавата
На прачыстыя рукі
У прахылках сухіх.
Адступіцца прэч,
Злыя хвілі ў нягодзе.
Крык жыцця!
Распагоджае твар Аляксей.
Значыць, сіл прыбыло

У катаржанскім родзе.
Плач і радуйся
Роднай крывініцы, красе!
Як прадвесне аблегкі—
Світанак ірдзее.
Навіну сваю шэпча Шуша—
Нібы кліч.
На парог асцярожна ступае
Надзея.

Поруч з ёй—усміхаецца
ў хату—
Ільч.

Часамі мяшчане ашпараць,
як варам:
— Чаму вы гаворыце
па-беларуску?
Чаму?
А чаму па-балгарску гавораць
у Варне?
А над Сенай—чаму
па-французску?

Варта смеху, ды не да смеху,
Хоць на месцы маім
смяюся б усякі.
Чаму не па-польску гавораць
чэхі
І не па-чэшску—палякі?..

Сур'ёзна пытаюць мяшчане,
цвяроза:
Чаму ад бяроз—
Расце тая ж бяроза?
Чаму, як дзятва, дубнячок
у дуброве
Лапочуць з дубамі—
на той жа мове?
Чаму?

Чуеш!..

Я
немало слов придумал вам.
взвешивая их,
одно хочу лишь, —
чтобы стали
всех
моих
стихов слова
полновесными,
как слово «чуешь».

У. МАЙКОУСКИ

Гэта мова простая да велічы,
Важкая, густая:
«Чуеш»... «жах»..
Чуеш—як жахае боль
справдечны,
Стогн людскі—на дыбах
і крыжах?
Кліча не да пешчаў —
да мужнення
Тое слова—чуеш—не адпрэч!
Чуеш, як жадалі паніжэння
І шапталі мове маёй:
Кленч!

А яна з пятлі і папялішча,
З пекла ям ахвярна-жвіравых
Прывідам вярталася
ў дварышчы
І чакала помсты ад жывых.
Западала ў лёхі і падвалы,
Гнулася—забы ператрываць!
Ды свайго яшчэ не адспявала,
Як касцом падцятая трава.
Скуль яны, зламаныя
намовы—
З тых жа ліхадзейна-чорных
дат?

ПРОЗА

ІВАН КАСЦЕВІЧ пісаў новы раман. Двухпланавы, калі можна так сказаць. Пачынаўся падзеямі вайны, а далей пераходзіў у сённяшні дзень. Вайну Касцевіч ведаў не па кнігах і не па кінафільмах, пакінула рубцы на ўласнай скуры. Рубцы пакінула вайна не толькі на скуры, ушчамілася, як стрэмна, недзе там, у нервах, у мазгах, і гэту стрэмку Касцевіч ніяк не мог выкадуваць. Што б ні пісаў — аповесці, апазданні ці той, першы, раман, вайна сама сабою ўлазіла на старонкі, абвальвалася на жыцці герояў, нават зусім маладых, якія той вайны зусім не ведалі. Можна, таму, што сам бачыў, як яе чорнае рэха коціцца, коціцца, бы тое кола, падмінае пад сябе то вінаватага, то бязвіннага і калі не скалечыла ў тых гады, то часам калечыць цяпер, ды так цяжка, што чалавек і акрыяць не можа.

Вось і ў гэтым, у новым рамане было тое рэха, той боль несціханы, які, нібы спадчыну, пакідаюць бацькі сваім дзецям, а то і ўнукам. Пісаўся раман то лёгка, з натхненнем і радасцю, то раптам буксаваў, героі рабіліся нібыта лялькі, нібыта нежывыя, і што б ні гаварыў за іх Касцевіч, было не так, не тое, не праўдзіва. Потым людзі былі аживалі, пачыналі ўжо самі, без аўтара, думаць, гаварыць, рабіць ці разумныя, ці недарэчныя ўчынкі. Часам у аўтобусе ці тралейбусе яны так апаноўвалі Касцевіча, так забіралі ў сваё жыццё, што ён мінаў патрэбны яму прыпынак, забываўся, куды і чаго едзе, пасля доўга выплываў, вяртаўся ў рэальнасць. І хіба торбачка ў руках напамінала яму, што жонка паслала яго на базар па бульбу.

Задумваўся, бывала, і дома за абедам, з'ядаў падрад усё, што жонка падавала, а пасля не памятаў, што еў. Вечарамі глядзеў тэлевізар і раптам адключаўся, не бачыў, што робіцца на экране, прыходзіла нечаканая думка, і ён бег да стала, хутчэй запісаць, каб не забыцца. Прачынаўся на чамі і гаварыў са сваімі героямі, як з жывымі людзьмі.

Праседзеў над раманам пяць гадоў. Жылі пакуль на ганарар за кнігу, што выйшла даўней. Пашчасціла перавыдаць яе і ў Маскве, так што залас такі-сякі мелі. Ну, і жонка працавала. Але аклад у яе — сто дзесяць рублёў. Праўда, неяк жонка палічыла, які ж аклад мае муж. Перадзялала заробкі Касцевіча на тры месяцы і гады, што сядзеў над кнігамі. Атрымалася на дзесяць рублёў больш, чым у яе. Пасмяялася, але не злосна.

Людзі кажуць: самае вялікае шчасце для мужчыны — добрая жонка. А самае вялікае няшчасце — жонка кепская. Калі з гэтым меркаваннем да яго Аніоты падыходзілі, то Касцевіч шчаслівы. Не звяглівая яго жонка, не сквапная. Не папракае, як іншая б на яе месцы — чаму мала зарабляеш, ты ж пісьменнік. І дзядей, як меншыя былі, не раздурвала, не купляла ім розных дарагіх джынсаў ды магнітафонаў.

Зусім нечакана Касцевіч убачыў, што раман дапісаў. Што тут, у гэтым месцы, можна і кропку паставіць. Не ўсе ніці, што завязаў у вузлы, паразвязаў? А хіба жыццё развязае ўсё, хіба ўсё ставіць на сваю палічку? Няхай падумае і чытач, як можна выйсці з такой сітуацыі.

Усе свае творы Касцевіч пісаў ручкаю. Пасля друкаваў на машыцы. Пасля машынкі правіў, крэсліў, дапісаў. Потым перадрукоўваў начыста. Зноў чытаў і зноў правіў. Часам сам сабе дзіўляўся — як гэта я мог напісаць такое? Прачытаваючы, перабельваючы раман, часам задумваўся над тым

ці іншым эпизодам — ці прапускаць?.. Але ваўкоў баяцца — у лес не хадзіць, і ці варта ўвесь час скоўваць самога сябе ўласным рэдактарам?

За гэтую работу прамінуў яшчэ год. А на двара шумела вясна — булькала вадою ў талым снезе, цікала берасцінкаю над гарадскім паркам, буркавала галубамі, якія апаноўвалі балконы ды лоджыі, круціліся ў людзей пад нагамі. Вочы сляпіла цёплае ўжо сонца, высушваючы на тратуарах лапіны шэрага асфальту, будзючы ад сну каштаны на праспекце, кідаючы промні ў німыттыя яшчэ пасля зімы шыбы.

Лідзія АРАБЕЙ

АПАВДАННЕ

У адзін з такіх вясновых дзён узяў Іван Касцевіч свой раман пад паху і нанёс у рэдакцыю.

Некалі ў гэтай рэдакцыі ён друкаваўся. І не раз. Сядзелі там разумныя хлопцы, хутка ўпраўляліся з тоўстымі папкамі, што прыносілі ім і маладыя і старыя аўтары. Але друкаваўся тут Касцевіч даўно. За шэсць гадоў, што праседзеў над раманам, змяніліся тут і загадчыкі аддзелаў, і супрацоўнікі. Але такой бяды. Ён нікому з іх солі ў кашу не насыпаў.

Малады літсупрацоўнік — Ігар Міхалавіч, высокі, сухашчавы, лысаваты, нягледзячы на свае маладыя гады, узяў Касцевічаў раман, зарэгістраваў у тоўстым шшытку, падзякаваў, што не абмінуў пісьменнік сваім творам іх рэдакцыю, паціснуў руку.

Адчуваючы пад пахаю пустату — раман перабраўся ў рэдакцыйную шафу, — Іван Касцевіч, адчуваючы такую ж пустату і ў сэрцы, і ў галаве, вярнуўся да хаты. Можна было крыху адпачыць, а далей — новыя задумы, што тачыліся ўжо, шукалі выйсця. Можна, новая аповесць, а можа, і новы раман?

Прайшоў тыдзень, другі. Мінула паўгода. З рэдакцыі ніхто не званіў. Ці чыталі там яго раман — Касцевіч не ведаў.

Кожную раніцу ён садзіўся за стол, клаў перад сабою чысты аркуш паперы. Думаў, што сёння пачне новае, тое, што вярэдзіла душу. Але не мог выйсці з сябе і радка. У яго часта так бывала — пакуль не надрукуе напісанага, аніж не можа пачаць новае, нешта перашкаджае, не дае. А рэдакцыя маўчала.

Прайшло яшчэ два месяцы. Не вытрываў, сам

пазваніў. Трубку падняў той самы літсупрацоўнік, Ігар Міхалавіч.

— Разумеецца, Іван Іванавіч, у нас столькі твораў, столькі раманаў, ніяк да вас не дабярэмся... — Але скоро год...

— Дык, ведаецца, у нас і па два гады, і па тры ляжаць...

— Дык што, мне тры гады чакаць, пакуль вы раман прачытаеце?

— Не ведаю, не ведаю, будзем старацца... Мінула яшчэ месяцы са два. Касцевіч не мог працаваць. Душа набіралася крыўды, злосці. Ра-

Дальтэр-натыва

ней так не было. Некалі найбольш месяц ляжаў у рэдакцыі нячытаны твор. Што там цяпер робіцца? Ці сапраўды столькі праявікаў развялося, што іх чытаць — не перачытаць, ці якое ліха?

Было і ліха. І пра яго Касцевіч ведаў. Ліха ягонае ў тым, што нідзе не працуе... Не мае пасады... Што нідзе нічога не залежыць ад яго. А гэта апошнім часам моцна бралася пад увагу.

Нарэшце званок. — Іван Іванавіч? Звоняць з рэдакцыі... Прачыталі ваш раман.

Напайліся нервы... Зараз вось скажа... Выдасць прысуд.

— Так што зайдзіце, калі ласка, да нас... — Ага, добра, — адказаў хрыпаватым голасам. А як ваша думка, як вам?.. — І закамняў, чакаючы.

— Ну, як вам сказаць... Есць заўвагі... Так што зайдзіце ў рэдакцыю... Есць заўвагі... «Заўвагі... Калі гэта было, каб без заўваг?.. Няхай будучы заўвагі», — думаў Касцевіч, апрагнаючыся.

Жонцы сказаў: — Іду ў рэдакцыю.

Паглядзела на яго спалохана — ведала, як чакаў гэтай хвіліны. Каб верыла ў бога, мусіць, перажагнала б. А так — нічога не сказала, толькі зняла з паліцы шапку, падала ў рукі, як малому.

Той самы літсупрацоўнік, Ігар Міхалавіч, сядзеў за тым самым сталом, быўта з таго часу, як узяў Касцевічаў раман, і не ўзімаўся са свайго месца. Справа ад яго ляжала зялёная папка, Касцевіч пазнаў — ягонае.

Зусім нядаўна Ігар Міхалавіч сам прыходзіў

Чуеш! Вымаўляе гэта слова
Голас—як заступніцтва
ад страт.
Голас—як трывожнасць
пабраціма,

Што умее скарбам даражыць:
Важыць слова,
быццам пашпарціну
Духу непадлеглага, душы.

«Разучыце эту мову!»—
Чуеш покліч?
Ён вясчуче прышласць,
а не скон.
Чуеш, быццам сэрца,
б'ецца поруч
Праўдалюбны, шчыры лексікон.

Чуйна тут люструюцца святанні,
Веча правяць роздумна лясны.
Перагукваюцца,
быццам на расстанні,
Вершы, вусны, ў росах
верасы...

Схоўніцы красы!
Чуеш—хіба сёння можа ўпасці
Гэты дар у бездань нематы?
Дык няўжо мне-суджана
праз пальцы
Выпусціць наш россып залаты?

Край мой—
Ні паветра, ні абновы
Не шкадуе... Сей і гаспадар!
Ды шануй са мною гэту мову,
Усясветны дар.

Словы з верша У. Маякоўскага.

Кастусь ЖУК

3 кнігі «ЗЯМНАЯ НОША»

Рад няўтульнасці жытла,—
Дом мой—луг, і лес, і поле:
Тут і кветка, і пчала
Не засмучаны ніколі.

Стоячыкі, звонкі дзень,
І мяне ён не абдзеліць,
Толькі б злыбяды—нідзе,
Толькі б светлыя падзеі.

Абміні, віхор вайны,
Дай пажыць на гэтым свеце
Дзятлу—у дупле сасны,
Сойцы—у зялёным веці!

Анічога не хачу
Ад цябе, мой век шалёны,
Толькі б бачыць, толькі б
чуць—
Вечны дзень жыцця зялёны.

Пра хлеб

Хлеб на зямлі бацькоў
Заўсёды даваўся потам,
І сёння у землякоў
Найпершае слова—праца.

Хвала табе, сонечны дзень,
За радасць на твары ратая,
За добрае зерне надзей:
Пасеянае—прарастае.

Не трэба зямлі біць чалом
І ў ладкі, ўхвалючы, пляскаць,
Заместа ялейных слоў,
Аддзяч ёй пяшчотай і ласкай.

Бо заўтра чакае ізноў
І радасць цябе і праца:
Хлеб на зямлі бацькоў
Заўсёды даваўся потам.

Размова з сынам

— За праўду—праўдай,
За дабро—дабром
Плаці, мой сын, спаўна,
па-чалавечы...

— А што,
Калі сустрэнуся са злом?
— Са злом?..
Такой не зычу я сустрэчы.

— І ўсё ж, скажы мне,
бацька, што тады?..
Чакаць бяды—
Ці не чакаць бяды?..

...Была зіма. Біў злосны
ў шыбы вецер.
Я марыў пра дабро у цэлым
свеце.

Крык

Спытай, як бор крычыць,—
У ссечанага дрэва.

Сякера, ты сячы,
Але сячы, дзе трэба.

Сячы, хоць з-за пляча,—
Але не вельмі строга...
Не верыцца вачам,
Што цэлы бор—на дрывы.

Прысуд свой вынес век—
Неперспектыўнасць зноўку:
Дзе многа дрэў-калек,—
«Стрыжы» ўсё пад «нулёўку»...

Кладуцца ў бок шашы
Раўнюкія спачатку.
А потым—спарышы.
А потым—пакручакі.

...Сякера, ты сячы,
Але сячы, дзе трэба:
Ты чуеш, як крычыць
Душа у кожным дрэве?

Люблю ваш сум, асеннія лясны,
Дзе шчэ утульна і жаўне,
і сойцы,
Дзе столькі сонца выпілі лісты,
Што сталі самі жоўтымі,
як сонца.

Не па грыбы прыйшоў,
хоць і грыбнік,
Я на лясное сцісанае гала,
А проста паблукаць,
як лесавік,
Пакуль зязюля не аджукавала.

Бо колькі мне наканавана
жыць
У мілым краі, продкамі
абраным?..
Задумаўся... А ўжо зара
дрыжыць

На кронах дрэў...
«Дабранач, лес! Дабранач!»

Мёд

Мудрай прамовы
Мёд залацісты,
Поўныя соты
Мне да спадобы...

Максім БАГДАНОВІЧ
П'яніць духмяны мёд,
Са смакам піты ўсімі...
Пакуль жыве народ—
Жывеш і ты, Максіме.

Жывеш як сум, як боль,
Як дум наканаванне,
Дзе радасцю, журбой—
Працята ўсё дазвання.

Салодкі мёд—гарчыць,
Ды п'юць яго з ахвотай...
І шмат таму прычын,
Што не пусцеюць соты!

А ты ратуй мяне, ратуй
Ад набрыдзі надобрых думак.
Свайей пяшчотай забінтуй
Мой сум. І гэтым дай ратунак.

А ты вядзі мяне, вядзі
Цераз любія перашкоды.
З табой я ў свеце—не адзін,—
Часцінка я свайго народа.

З высокай справай заручы
Мяне на пучавіне веку.
Знайсі да праўды дай ключы,
Вялікай праўды чалавечай.

А я—сябе ўсяго аддам
Лугам тваім, бурштынным
нівам,
Тваім барам, тваім садам...
І гэтым буду я шчаслівы,
Зямля мая.

у гэту рэдакцыю, яшчэ здалёк, у калідоры, здымаючы шапку і абліваючыся потам. Нямела падаваў напісаны ад рукі апавяданні — жыў на перыферыі, і там не было машыністкі. З заміраннем душы, як і кожны аўтар — стары, малады, чакаў прысуду. Але некалькі вельмі скора вылюднеў. Выдаў адзін зборнічак апавяданняў, другі. Яго, маладога, даючы яму добры аванс, пахваліла крытыка. Тым часам стары літсупрацоўнік, так і не падняўшыся ў сваёй кар'еры, пайшоў на пенсію. На яго месца ўзялі маладога, перспектыўнага, Ігар Міхалавіча.

Малады хлопец, які зусім нядаўна хадзіў у няхламняжай куртачцы і пацёртых штанах, вельмі скора апрадуўся ў скураны пінжак, скуранае паліто, няўпэўнены галасок яго ператварыўся ў салідны басок. Яго больш не вучылі. Ужо ён вучыў. Расказвалі знаёмыя пісьменнікі, што нядаўна тут друкаваліся. Сам Касцёвіч на літаратурных сэжках з гэтым чалавекам дасюль не спатыкаўся.

— Добры дзень, добры дзень, — ласкава адказаў Ігар Міхалавіч на Касцёвічава прывітанне. — Сядзіце, калі ласка, — падсунуў яму крэсла. — Можна, распранецца?

Касцёвіч ужо сеў, не скідаючы паліто, і цяпер яму не хацелася займаць час распрананнем, хацелася хутчэй пачуць думку пра свой твор. І ён сказаў:

— Не, дзякуй, я так... Можна, наша размова будзе не вельмі доўгай?

Хлопец адкінуў убок стосік лістоў, надрукаваных на машыны, якія чытаў перад гэтым, падсунуў да сябе ягоную зялёную папку, развязаў матузкі, выняў, нібы дзіця з плянак, ягоні твор.

— Разумеецца, Іван Іванавіч, — салідным баском пачаў хлопец. — Я яшчэ ніколі такога не чытаў пра вайну.

У голасе былі ні то здзіўленне, ні то асуджэнне.

— Магу палічыць гэта за камплімент, — сказаў Касцёвіч. — Калі пасля ўсяго, што напісана ў нас пра вайну, вы такога не чыталі...

Ігар Міхалавіч паблажліва ўсміхнуўся:

— Вы крышку не так мяне зразумелі... Але давайце па парадку, з першых старонак, так сказаць... Вось вы паказваеце першага немца, якога ўбачыла ваша геранія... Ён прыгожы, статны і яшчэ... На яго шынель упаў жоўты лісточак з дрэва... І павіс на грудзях, нібы медаль... Вы даеце немцу медаль за тое, што ён на нашу зямлю прыйшоў?

Касцёвіч здзіўлена паглядзеў на хлопца. Жартуе? Але той сур'ёзна хмурыў бровы. Ну і ну!.. І ў галаву яму такое не магло прыйсці... узнагародзіць немца... Той проста па парку шлындаўся восенскім днём.

— Ведаеце што, мне і ў галаву такое не прыходзіла — што я немцу медаль даю...
— А мне воль прыйшло... І чытачу можна прыйсці...

— Хоць я такога і не думаў, але за той лісток трымацца не буду, няхай яго ветрам садзьме. Касцёвіч быў чалавек з гумарам.

Хлопец адгарнуў некалькі старонак, нахіліўся над рукапісам.

— Ваш партызан, здаецца, і не благі хлопец, а спачатку хадзіў з адной дзяўчынай, потым пакінуў яе і пачаў зяліцца да другой. Як такое можа быць? У вайну, у партызанскім атрадзе? І завашта ж ён першую разлюбіў?

Касцёвіч крактануў. Не ведаў, як тлумачыць,

як апраўдвацца. Спытаўся, стараючыся быць дакладным і з тым жа гумарам:

— Скажыце, калі ласка, а вы самі, асабіста, толькі з адною дзяўчынай гулялі ў сваім жыцці?

Хлопец заёрзаў на крэсле.
— Мы не пра маю біяграфію гаворым, а пра ваш твор... А ў вас гісторыя з каханнем прыніжае партызана. Мы не можам прыніжаць наш партызанскі рух...

Першыя заўвагі былі, як той казаў, толькі кветачкі. Ягудкі насыпаліся далей. Ігар Міхалавіч гартаў раман, спыняўся на старонках, скрэсленых алоўкам зверху да нізу, гаварыў:

— Польскія партызаны пачалі перастрэлку з савецкімі... Калі недзе і было такое, хіба можна пра гэта пісаць?

— Гэта былі палякі, ашуканыя ўрадам, што сядзеў у Лондане... Яны баяліся Саветаў больш, чым немцаў, і служылі немцам... І дзе, у якім статусе сказана, пра што пісаць можна, а пра што не? — пачынаў ужо злавачка Касцёвіч.

Але хлопец не слухаў яго, сёк раман далей:

— Ваша геранія была ў партызанах, а ў яе да сённяшняга дня няма пра гэта дакумента. Хіба такое можа быць?

— Можна, — адбіваўся Касцёвіч.

Раман праляжаў у рэдакцыі роўна год. Цяпер зноў кіпела за акном вясна і ў пакоі, дзе былі яшчэ цэлыя батарэі, апрадутама ў паліто Касцёвіч было гарача, ён адчуваў, што ўвесь мокры ад поту, але пот, здаецца, выступаў не ад гарачыні, а ад таго, што гаварыў яму хлопец, Касцёвіч, пажылы чалавек, пісьменнік з вопытам, адчуваў сябе зусім бездапаможным перад гэтым хлапчуком... Ну як яму што растлумачыць? Як давесці? І адкуль такая ўпэўненасць у сабе?

А той вучыў Касцёвіча далей:

— У вас мала геранізму, усё пакуты, пакуты... А гэта сцэна з пахаваннем? Мы не так даўно надрукавалі твор, дзе таксама пахаванне... Мы ж не можам...

Гарталіся, перакладваліся старонкі. І голас, малады, упэўнены, біў і біў Касцёвіча:

— На рабоце ўсё бачаць, што гэты ваш Мікіта Сямёнавіч агідны чалавек, інтрыган, а яго ўзвышаюць па службе, і ўсе супрацоўнікі маўчаць, не пратэстуюць, руку яму падаюць... Хіба такое можа быць?

— Малады чалавек... Каб у нас усё было правільна, так, як трэба, як павінна быць, то і праблем не існавала б... Было б усё ідэальна, але, на жаль...

Даўно ён страціў пачуццё гумару. Пачынала калаціць. З той гарачыні, з таго поту кідаць у холад. Вялікім намаганнем стрымліваўся, каб не сказаць гэтаму маладому чалавеку грубасці, каб не сказаць якое слова па-мужчынску.

— Вашы заўвагі я прыняць не магу, — узняўся Касцёвіч з крэсла. — Няхай пачытае раман загадчык рэдакцыі. З загадчыкам буду гаварыць...

Новы загадчык рэдакцыі, абвешаны ўзнагародамі і званнямі, сам на работу прыходзіў рэдка. І з аўтарамі сустракацца не любіў — бярог сваё здароўе. Усю чарнавую работу перадаваў літсупрацоўніку. І гэта казалі Касцёвічу тыя, хто друкаваўся тут нядаўна.

— А загадчык чытаў ваш раман... І цалкам згодны з маімі заўвагамі... Ён даручыў мне весці размову з вамі...

З-пад ног Касцёвіча выбілі і гэтую апору.

— Дык ёсць рэдкалегія... Няхай чытае рэдкалегія!

I.

Пам'ятаецца леташнюю размову ў Саюзе кампазітараў, прысвечаную канцэртам вясновага фестывалю? За «круглым сталом» тады сабралася доволі шырокае кола кампазітараў, музыкантаў, журналістаў, студэнтаў. І жывых выказванняў, палемічных экспромтаў было нямала... Творчыя ж вынікі сёлетняй «Мінскай вясны» (а праграма яе была больш за ранейшыя напружаная, насычаная музычнымі прэм'ерамі) абмяркоўваліся ў камерным асяроддзі. Дыскусія, абвешчана ўсім афішамі на 10 гадзін 10 красавіка, з прыліснай «уваход свабодны», адбылася на самай справе ўвечары.

Пра тое, што дыскусія пераносіцца, ведалі зусім нямногія. І склалася ўражанне, быццам размову наладзілі для вузкага кола запрошаных асоб, каб арганізавана, без лішняй мітусні, пусціць яе «жывцом» у эфір. (Дакладней, на тэлеэкраны транслявалася толькі пачатковая частка дыскусіі, дый тая раз-пораз перапынялася каментарыям рэдактара (перадачы). Добрыя намеры, і цікавыя, былі ў музычнай рэдакцыі тэлебачання, але... Ведаю дакладна: некаторыя патэнцыйныя ўдзельнікі дыскусіі апынуліся не ў саюзе за «круглым сталом», а дома ля тэлевізара, Шнада.

І ўвогуле, па розных прычынах адсутнічала большасць выканаўцаў фестывальных праграм, был далёка не ўсе творцы і іх крытыкі. Шырокую публічнасць абмеркавання падціліла элітарная размова. У гэтым, думаю, арганізатары дыскусіі, не пакрыўшы душою, прызначаючы свой прынцыповы пралік.

Аднак — даруй мне, чытач, таную сярдзітую ўвертуру. Зараз я настраюся на больш памярковы лад, пагартаю свае нататкі, зброюныя пад час дыскусіі, пашукаю і зерне слухнага, істотнага, і палемічнаму іскрынку.

II.

Пра што ж гаварылася за «круглым сталом»?

I. ЛУЧАНОК, старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР. «Мінская вясна» — важная форма контактаў кампазітараў са слухачамі, па-дзяржаўнаму важная справа эстэтычнага выхавання. Што за свецкім сёлетнім фестывалю? Тое, што актывізаваўся творчы праца кампазітараў і павялічылася колькасць канцэртаў беларускай музыкі, створаны больш спрыяльныя ўмовы для паказу музыкі маладых аўтараў, праграмы ўзбагачаюцца новымі творами кампазітараў братніх рэспублік. Важна, што ў дзясці канцэртах сёлетняй «Вясны», прысвечанай 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, былі прадстаўлены сваёй творчасцю кампазітары ўсіх пакаленняў. Гэта і старэйшыя — А. Багатыроў, Я. Глебаў, Ю. Семаняка, Г. Вагнер; і Д. Смольскі, С. Картэс, А. Мдзівані; і Л. Шлег, У. Дарохін, У. Дамарацкі, В. Войцік, А. Залётнеў, А. Сонін, Г. Гарэлава, А. Клеванец, У. Кур'ян, А. Елісееў, В. Кузняцоў, Л. Мурашка. І цікавыя маладыя кампазітары, якія фармальна яшчэ не з'яўляюцца членамі нашага творчага саюза: С. Бельцоў, Я. Паплаўскі, С. Янковіч. Прыемна, што Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР паказвае ў рамках «Вясны» тры работы: «Мільянерку» Я. Глебава, «Дзяніса Давыдава» А. Мдзівані, «Судны час» Р. Суруса. У канцэртах гучала таксама музыка Л. Абелівіча, Р. Пукста — тых, каго няма сядро жывых.

На жанравым фоне сёлетніх праграм (пераважала сімфанічная, вакальна-сімфанічная, ка-

мерная музыка) ярчэй выявіліся нашы творчыя недахопы. Беларускія кампазітары мала звязаны з дзіцячай слухачкай і выканаўчай аўдыторыяй, з тэатрам оперы і балета... Ва ўмовах перабудовы трэба з пазіцыі высокай патрабавальнасці адказаць на пытанні: ці адпавядае тое, што мы робім, нашаму часу, якія працэсы адбываюцца сёння ў беларускай музыцы?..

Л. ШЛЕГ, кампазітар. Абмяркоўваць такую шырокую панараму твораў цяжка. Знешне яна ўсцешвае: многа камерных, сімфанічных сачыненняў. Праўда, не была прадстаўлена эстрадная музыка, песня. Ды галоўнае не колькасць, а якасць. На жаль, у нашай творчасці адчуваюцца абачлівыя адносіны да эксперыментаў. А без эксперыменту няма руху наперад!

нась, сур'ёзнасць, ды сённяшняму слухачу не сказана нічога новага.

Расце прафесіяналізм нашых кампазітараў, а ці расце патэнцыя творчай думкі?

А. ДРУКТ, музыкантавец. Маю ўвагу прываблілі работы, скіраваныя да неардынарнага гучання: Канцэрт У. Дамарацкага, «Загуканне вясны» Л. Шлег, Канцэрт для кларнета В. Войціка, новая сімфонія А. Мдзівані. Але некаторыя мае ацэнкі не супадаюць з меркаваннямі Т. Шчарбакова.

У творы Л. Шлег падалося крыху дзіўным спалучэнне аркестравых прыёмаў з «Вясны свяшчэннай» І. Стравінскага і музычнага жывапісу кампазітараў-імпрэсіяністаў. Узнік эфект не столькі старажытнаславянскі, колькі старажытнаўсходні,

шай музыкі за межамі Беларусі?

Што датычыць сёлетніх прэм'ер — яны даюць падставу для роздому. Сусветная класіка назапасіла вялікія здабыткі, але і іх не трэба сёння капіраваць. Яркая ўплывова сіла ў музыцы нашых сучаснікаў Г. Канчэлі, В. Гаўрыліна, Г. Свірыдава, Р. Шчадрына, але беларускім кампазітарам трэба свядома выходзіць з-пад уплыву на свой шлях. У гэтым сэнсе, мне здаецца, поспеху дасягнуў А. Мдзівані. Пільна і патрабавальна ставіцца да зместу музыкі, прафесіянал, ад твора да твора раскрывае новыя бакі свайго таленту.

Блізкі мне творчы погляд і творчы намаганні Д. Смольскага, якія выкрышталізаваліся ў новай сімфоніі, напісанай для скрыпкі сола і аркестра, Майст-

філармоніі. «Мінская вясна» — першае буйное музычнае мерапрыемства ў рэспубліцы, прысвечанае 70-годдзю Кастрычніка. Прыемна зазначыць, што наш фестываль набірае сілу. Мабыць, не лішне нагадаць, што прызначаны ён для слухачкай аўдыторыі, а не для музыкантаў-спецыялістаў. Сэнс яго рэалізуецца праз жадаанне слухача прыйсці паслухаць незнаёмую музыку, адкрыць для сябе новы твор, новае імя.

Арганізацыя «Вясны» вымагае ўдасканалення. Трэба пашыраць жанравую палітру, паказаць харавую, эстрадную музыку. Думаю, стварэнне ў Беларусі эстрадна-сімфанічнага аркестра дае магчымасць аздобіць наступную «Вясну» адным-двума аўтарскімі канцэртамі кампазітараў-песеннікаў.

Сёлета фестываль быў спланаваны шчыльна, канцэрты, спектаклі нярэдка супадалі па часе. Пазбегнуць «паралеляў», даць магчымасць усім паслухаць усё — значыць, трэба расцягнуць «Вясну» на 10—15 дзён. Гэта складана: рэальныя новыя твораў вымагаюць багата часу, скаардынаванасці работы многіх выканаўцаў, а ў кожнага саліста, дырыжора ці мастака калектыву ёсць свае напружаныя бягучыя планы.

Хацелася б, каб «Мінская вясна» захавала сваю адметнасць як свята прэм'ер і паступова набыла ўсеагульнае рэзананс. На будучы красавік запрашаем гасцей з Новасібірска, з Літвы і чакаем ад іх выканання новых твораў. З нашым Саюзам кампазітараў будзем вырашаць рэпертуарныя праблемы. Мала пішацца твораў для камернага аркестра, мала цікавага ў жанры інструментальнага канцэрта, бракуе яркіх канцэртных п'ес для нашых салістаў... Словам, ёсць глеба для кампазітарскага пошуку.

III.

Вось, за малым выключэннем, і ўся размова. Удзельнічалі ў ёй таксама дырыжоры Б. Райскі і М. Казінец, маскоўскі кампазітар С. Жукаў, начальнік упраўлення тэатраў і музычных устаноў Міністэрства культуры БССР У. Рылатка, музыкантавец Н. Калесніцава, кампазітары А. Залётнеў, С. Бельцоў, А. Сонін, Сярод іншага гаварылася пра саюз кампазітараў і выканаўцаў, ад якога часта залежыць прыём новага твора залы і яго далейшы лёс. Гаварылася пра дэфіцыт меладызму ў сучаснай беларускай музыцы — адну з прычын яе «элітарнасці», звернутасці да вузкага кола слухачоў; пра дэмакратызацыю фестывальных праграм як неабходны крок наастану масавому слухачу. А ў сувязі з гэтым — пра неащаднае стаўленне да найбольш даступных канцэртных праграм, якія варта было б паўтарыць і на розных пляцоўках. (Аўтарскі вечар І. Лучанна — такі прыклад. Далёка не ўсіх жадаючых змагла прыняць зала камернай музыкі, а па тэхнічных прычынах не ўдалося зрабіць відэазапіс канцэрта, каб паказаць потым па тэлебачанні).

А што сказала б аўтарка гэтых радкоў, калі б парушыла «зарок маўчання» і далучылася да выніковай гаворкі ў Саюзе кампазітараў? Пажурыла б тэлебачанне за трансляцыю адкрыцця «Вясны»: новы буйны твор А. Залётнева на вершы М. Танка «Лісткі календара», якім завяршаўся канцэрт, быў «вырублены» з эфіра задоўга да праграмы «Час». Яго і пасля, у запісе, не паказалі. Вось вам і свята! І яшчэ дзіўна: вопытныя і прынцыповыя, здавалася б, удзельнікі дыскусіі толькі мімаходзь успомнілі пра гэты твор. Хіба першая буйная работа кампазітара не вымагала крытычнага разгляду? Хіба не давала падстаў пагаварыць пра пошук свежых прыёмаў, пра меладыйнасць і спеўнасць, пра іскрыні шчырасці ў «Лістках календара»? Пра добрасумленную традыцыйнасць араторыі і яе адпаведнасць духу вершаў, абраных кампазітарам з багатай скарбніцы Танкавай лірыкі?

Мімаходзь было сказана і пра камерную кантату С. Бельцова «Начыны матылён» на вершы А. Тарноўскага. Уражанне, праўда, сапсавала няўдалае выкананне твора. Дык многія ж запамінілі яго як адрыццё ў студэнцкім канцэрце, праведзеным у рамках леташняга маладзёжнага пленума СК БССР. Напеўна, небанальна, тонка; дакладна знойдзена музыка інтанацыя...

Зрэшты, на гэтым закончу. С. БЕРАСЦЕНЬ.

ШТО НОВАГА?

Фестываль «Мінская вясна». Уражанні

Эксперыментаў павінна быць у творчых работах. Інакш — тапанне на месцы. Запытацца ў любога слухача пра фестывальныя канцэрты — назаве, можа, 5—6 твораў, скажа — усё на адзін манер. Бо нам не стае арыгінальнага мыслення.

Т. ШЧАРБАКОВА, музыкантавец. Сутнасць праблемы, якая нас усіх, напэўна, хвалюе, — роля новага музычнага мыслення. Што новага, няхай нават у невялікай дозе, сказаў кампазітар пра жыццё сучаснікам, у якой ступені актуальны эмацыянальна-псіхалагічны лад ягонай музыкі, чым адпавядае ягоная творчасць сённяшняму дню, — вось пытанні. Сапраўды, не многае магла для сябе вынесці публіка з прайшоўшых канцэртаў. Ды было б дзіўным чакаць ад штогадовага музычнага паказу суцэльных шэдэўраў. Заканамерна чакаць — новага.

Цудоўны, на мой погляд, Канцэрт для аркестра У. Дамарацкага. Пругкая, іскрыстая, паспраўднаму віртуознаму музыка, складана арганізаваная па думцы. Я парадавалася за творчы рост аўтара: яго новая праца ўмела скіравана на слухачкае ўспрыманне. Свежасцю напоўнена і вакальна-сімфанічнае дзеянне «Загуканне вясны» Л. Шлег. У мяне ўзніклі тут пэўныя асацыяцыі з музыкai К. Дэбюсі, але ў прэзэнтах славянскай песеннасці адразу пазнаеш почырк Л. Шлег.

Я пачула нямала музыкі, пазначанай узросшым тэхнічным умем аўтараў. Прынамсі, у праграме Мінскага камернага аркестра быў такі «музыканцкі глэдкніс». У «Камернай музыцы» для струнных інструментаў А. Елісееў адчуваўся: кампазітар працуе ўсё больш умела, ды інтанацыйнасць у яго самастойная — Шастаковічава, пост-Шастаковічава... Шматслоўнае «Адажыо» С. Янковіча вымушала нудзіцца, хаця месцамі было цікава слухаць. Тое самае Канцэрт А. Клеванца для баяна (выконваўся ў праграме жыновіцаўцаў); прафесійна напісаная кампазіцыя, быццам бы ёсць і разнастайнасць, ды... Плынь гукаў — а няма арыгінальнай музыкі.

Досыць дакладная, сур'ёзная праца — Сімфонія № 6 «Полацкія пісьмёны» А. Мдзівані. Спрабавала ўлавіць тут хоць бы ноту сённяшняга светаадчування. І ўсё ж успрыняла гэты твор як чыстую рэтраспекцыю. Гэта грунтоўны зварот да мінулага. У музыцы — харальнасць, быліннасць, эпічнасць, у цэлым прафесійная дыктоў-

гучанне атрымалася экзатычнае, а не архаічнае.

Не пагаджуся з ацэнкай «Адажыо» С. Янковіча. Гэта вельмі прафесійна, і напісана музыкантам; тут ёсць духоўная аснова. Дарэчы, напрамак музыкі, які вызначаюць духоўна-маральныя вытокі, вельмі складаны. З музыканцкай сумленнасцю працуюць у гэтым напрамку А. Сонін, С. Янковіч, С. Бельцоў, А. Елісееў, Я. Паплаўскі, у гэтым рэчышчы і новая IV сімфонія Д. Смольскага. У канцэрце камернага аркестра такія творы былі прадстаўлены побач, а іх жа трэба слухаць «па адзінках»!

Аркестр імя І. Жыновіча зноў выступіў як сапраўдны энтузіяст беларускай музыкі. На жаль, за выключэннем «Беларускай рапсоды» Я. Глебава, народна-інструментальныя прэм'еры, быццам напісаныя па знаёмых штампам, прагучалі ў адзінным ключы.

Для мяне на першым месцы з усяго пачутага — сімфонія А. Мдзівані, у якой належыць яшчэ разабрацца. Гэта новы ўзровень беларускага сімфанізму. Кампазітара цікавяць праблемы духоўнага свету сённяшняга чалавека, мінулае і сучаснасць утвараюць тут непарыўнае адзінства.

Сёлетні фестываль вельмі добра асвятляўся па радыё і тэлебачанні, у адрозненне ад штодзённай прэсы. Мяне абуршў панегірычны водгук «Вячэрняга Мінска» на першы канцэрт. Фантазія У. Дарохіна «Веру!» аказалася яўнай няўдачай, да таго ж, звязанай і вядомай кан'юктурнасцю задумы. Гэта прызнаў сам аўтар. Таму я са здзіўленнем прачытаў у газете высокія словы пра гэту прэм'еру. «Святочнае галашэнне» газет з выпадку кожнага фестывальнага канцэрта бянтэжыць наогул. У гэтым нават нейкае, даруйце, непаважнае стаўленне да слухача: быццам ён настолькі глухі да музыкі, што дасць веры кожнаму надрукаванаму фальшывамму слову пра яе! Такім спосабам аўдыторыю не завабіш, наадварот...

Т. ДУБКОВА, музыкантавец. Трэба ясна вызначыць напрамак фестывалю. Мабыць, даваць у праграмах і нашу класіку? Цікоцкага, Аладава, Падкавырава... Трэба нагадаць слухачу, што беларуская музыка нарадзілася не сёння, ёсць у яе карані. А чаму б не запрашаць на «Мінскую вясну» дырыжораў ці выканаўцаў калектывы з іншых рэспублік? Можа, гэта спрыяла б папулярнасці на-

рам паказаў сябе У. Дамарацкі. Не пагаджуся з Т. Шчарбаковай нахонт твора С. Янковіча: гэта, не пабаюся сказаць, — майстэрства, а некаторая аўтарская памярковынасць не перашкаджала майму ўражанню. Вельмі добры і сталы твор.

Падтрымаю А. Друкта нахонт стаўленню прэсы да фестывалю. Нельга так, як «Вячэрні Мінск», кампраметаваць музычную крытыку. Дзіўна і пазіцыя маладзёжных газет. Калі знікае, скажам, хтосьці з удзельнікаў якога-небудзь папулярнага ансамбля, рэдакцыя абвешчае ўсеагульны пошукі. Калі адбываецца значная падзея — «Мінская вясна», маладзёжныя рэдакцыі гэта не цікавіць зусім. Нават на ўзроўні інфармацыі. Тэлебачанне наладзіла аперацыйны паказ фестывальных канцэртаў — і гэта добра. Але было б карысна, калі б перад паказам ужо запісанай на стужку праграмы гучаў і кваліфікаваны каментарый. Новых твораў, вядома, многа, ды пракаменціраваць іх работнікам рэдакцыі маглі б дапамагчы музыкантаўцаў — члены Саюза кампазітараў.

А. ШАХБЕГЯН, кампазітар (Масква). Многа добрага пачулі мы на «Мінскай вясне». Напрыклад, невялікі, але выдатны твор — канцэртная п'еса У. Кур'яна для двух цымбал... Па-свойму вылучыўся канцэрт з твораў Г. Вагнера, пабудаваны вельмі ясна — па прыкметах народнага свята. Быў проста цудоўны пачатак канцэрта ансамбля «Свята», пазней жа мне падалося, што спявак-вядучы збіваецца на нейкі «рэстаран» стыль наводзіць. Навошта патрэбны пашлаваты элемент дзеяння на філарманічнай сцэне? Ці нельга паправіць вядучага? Я не аскет, але на ўсё ёсць сваё месца...

Увогуле ж мяне як гасця прыемна здзівіла ў вашай гаворцы супадзенне многіх пунктаў гледжання на праблемы наватарства і захавання традыцый. Я пачуў, як адказны работнік Міністэрства культуры прапануе кампазітарам эксперыментаваць і зычыць ім смеласці. Пра тое самае гавораць мастацкі кіраўнік філармоніі і дырыжоры. У рэспубліцы ёсць адметныя выканаўчыя сілы, ёсць і зычлівая публіка. Ды гэта ж рэдкасць, гэта амаль ідэальныя ўмовы для кампазітараў! У такім разе перад імі застаецца адна задача: пісаць цюбую музыку...

Ю. ГІЛЬДЗЮК, мастацкі кіраўнік Беларускай дзяржаўнай

ІГРАЮЦЬ МАЛАДЫЯ

Аркестр народных інструментаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі мне даводзілася слухаць даволі часта. Прафесійная работа мастацкага кіраўніка Сяргея Кафанова і самаадданасць кожнага ўдзельніка калектыву прывабліваюць увагу да кожнага іх выступлення. І, мабыць, не выпадкова ў першым аддзяленні канцэрта аркестравых калектываў БДК, які адбыўся ў зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі, сцэна была прадастаўлена аркестру народных інструментаў.

Гледачы (на жаль, нешматлікія) вельмі цёпла прынялі кожны з дзевяці выкананых нумароў, але асабліва нераўнадушны былі да ігры. Вольгі Градоўкінай, якая выканала канцэртную п'есу для балалайкі з аркестрам «Пярсцёнак душы-дзяўчыны» А. Шалава і «Яраслаўскую кадрылю» Ю. Зарыцкага. У добрай традыцый-

най манеры была выканана руская народная песня «Свеціць месяц» у апрацоўцы В. Андрэева. Дарэчы, гэты твор—адзіны паўтор леташняй праграмы калектыву. Як сказаў у гутарцы Сяргей Кафанав, «на гэтай п'есе мы правіраем сябе, у якой мы форме знаходзімся». Зазначу, што сёння аркестр у добрай творчай форме, у чым маглі пераканацца слухачы.

У другім аддзяленні канцэрта выступіў аркестр духавых інструментаў пад кіраўніцтвам Аркадзя Берына. Прызнаюся, з гэтым калектывам мне давялося сустрэцца ўпершыню, хоць даўно чуў пра яго няма-ла добрага. І сапраўды, ухва-ла па заслугах. Літаральна кожны з дзевяці нумароў вы-клікаў працяглыя апладысмен-ты. Гучала складаная цікавая праграма. Адметна, што пер-шым нумарам выконвалася увертюра да оперы «Аберон»

К. Вебера, твор самы склада-ны з усёй праграмы. Калі ўліч-ваць, што найвышэйшае хва-ляванне выканаўца адчувае на пачатку сустрэчы з гледачом, дык можна дапусціць, што кі-раўнік аркестра свядома ўскладніў пачатак выступле-ня, каб потым уся праграма гучала лёгка, без хвалявання, як кажуць, з запасам трыва-ласці. Сапраўды, кожны на-ступны нумар выклікаў эфект феерверка. Бліскача быў выка-наны Юрыем Лікіным (габой) «Палёт чыяля» М. Рымскага-Корсакава; Анатолям Літвін-чуком, Сяргеем Таўстаножан-кам і Алегам Лугіным — «Па-рад трубачоў» А. Андэрсена; Барысам Вальковічам (літаў-ры) «Тымпалера» В. Шынці-на, а аркестрам — «Казкі вен-скага лесу» і «Вечны рух» І. Штрауса.

Дазволю сабе паўтарыцца, што для раўнавагі таго тэмпе-раменту, таго глыбокага пачу-ця, якое зыходзіла са сцэны, бракавала «ўсяго толькі» шас-цісот слухачоў у глядзельнай зале (пры наяўнасці 900 мес-цаў).

Арнольд ДЫБЧА.

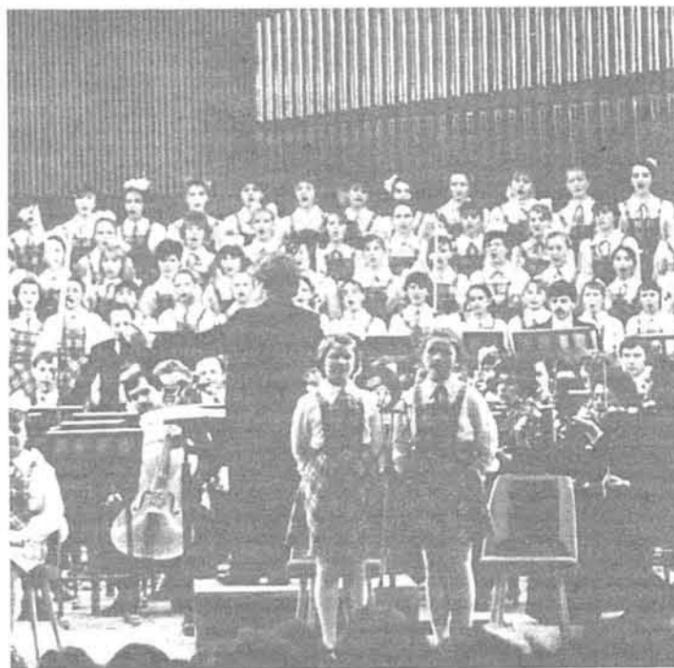
На сцэне — заслужаная артыстка БССР Л. Каспорак

Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Г. Вагнер (на першым пла-не з кветкамі). Здымак зроблены на аўтарскім вечары.

У выкананні фестывальных праграм удзельнічалі салісты Л. Івашкоў і П. Рыдаггер.

Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр БССР, хор Рэспуб-ліканскай школы-інтэрната па музыцы і выўленчым мастацтве імя І. Ахрэмчыка.

Фота ўл. КРУКА

АПЛАДЗІРАВАЛІ ГАМЯЛЬЧАНЕ

У зале Гомельскага музычна-га вучылішча адбыўся цудоўны канцэрт салістаў Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР — заслужанай артысткі БССР Ні-ны Казловай і заслужанага ар-тыста РСФСР Мікалая Маісе-енкі.

Наш горад не мае опернага тэатра, таму з асаблівай ува-

гай і цікавасцю слухачы па-знаёмліліся з дуэтамі і сцэнамі з опер П. Чайкоўскага «Ча-рдзейка», «Яўгеній Анегін», Д. Вердзі «Трубадур». Паслу-халі мы і раманы рускіх кам-пазітараў у пералажэнні для сапрана і барытона.

У мастацтве Н. Казловай за-хапляе майстэрства пераўвасаб-

лення, тэмбравая расфарбоўка спетага слова.

Напоўнена і сакавіта спяваў М. Маісенка, яго голас з юве-лірнай дакладнасцю мяняў маштабы і сродкі выканання.

Натхнёнае выкананне прагра-мы кранула сэрцы слухачоў, якія віталі артыстаў кветкамі і бурнымі апладысмен-тамі.

Поспеху канцэрта спрыяла чуйная ігра канцэртмайстра — заслужанай артысткі Бурацкай АССР Жанны Габа.

Галіна ПАЎЛЕНАК,
салістка абласной
філармоніі.

г. Гомель.

АДУХОЎЛЕНАЕ МАЙСТЭРСТВА

У нас у краіне шмат адмет-ных музыкантаў. Але як часта канцэрты прызнаных артыстаў не кранаюць нашых эмоцый, і мы «без сэрца» разважаем аб прафесійным майстэрстве і ма-неры выканаўцаў, пра вартасці твораў... Тым больш узрушае нас мастацтва нераўнадушнае, сапраўднае.

Нядаўна ў Беларусі з вялі-кім поспехам прайшлі гастролі Аляксандра Цыганкова, цудоў-нага музыканта, кампазітара, дамрыста-віртуоза. Лаўрэат усерасійскага і міжнароднага конкурсаў А. Цыганкоў даў ка-ля 20 канцэртаў у Гомелі, Ма-зыры, Дзяржынску. Адбылося ягонае выступленне і ў Бела-рускай дзяржаўнай філармоніі, дзе пашчасціла пабываць і нам.

Імя яго добра вядома музы-кантам-народнікам. Хто не ве-дае яго знакамітай «Травуш-кі-муравушкі», «Паэмы», «Час-тушак»? Але слухаць гэтыя творы ў выкананні аркестра ці ансамбля — адно, іншая спра-ва — быць сведкам жывога выступлення дамрыста А. Цы-ганкова. У прывычным уяўлен-ні домра — перш за ўсё аркест-равы ці ансамблевы інстру-мент. Гэтае меркаванне А. Цы-ганкоў цалкам аспрэчвае. Для яго, выканаўцы-віртуоза, дом-ра — сродак і спосаб самавы-ўлення. І ён валодае ёю да-сканала. Уведзеныя А. Цыган-ковым прыёмы ігры, якія зусім нядаўна здаваліся невыка-нальнымі, істотна ўзбагацілі выяўленчыя магчымасці інстру-мента і трывала ўвайшлі ў вы-канаўчую практыку дамрыстаў.

У мінскім канцэрте ён выка-наў шэраг скрыпачных твораў у пералажэнні для домры. Да-стойна адкрывала канцэрт «Фо-лія» Карэлі—Крэйслера. У паэ-тычна-пранікнёным «Рамансе» Г. Вяняўскага артыст прадэ-

манстравалі дзівоснае легата, выверанасць фразіровачных, дынамічных, архітэктанічных ліній. А Фантазія Г. Вяняўска-га на тэмы оперы Ш. Гуно «Фаўст»: колькі грацыі, вытан-чанасці, колькі цеплыні ў эпизо-дзе вальса Маргарыты! Які бліскучы каскад віртуозных прыёмаў, пасажаў у музычнай абмалёўцы вобраза Мефістофе-ля. «Венецыянскі карнавал» Н. Паганіні ані не саступіў ін-шым варыянтам выканання (на скрыпцы, гітары, акардэоне і інш.). Цудоўна быў перададзены А. Цыганковым характар размаітага свята.

Як вядома, А. Цыганковым створаны цудоўныя, глыбока народныя па змесце і сучасныя па музычнай мове кампазіцыі, што атрымалі шырокае пры-знанне і распаўсюджанне ў му-зычным асяроддзі. Тое, што стварае А. Цыганкоў, так зва-ны арыянальны рэпертуар для домры, прынцыпова адрозніва-ецца ад напісанага раней. Есць у яго арыянальныя опусы: «Элегія», Скерца-тарантэла. Адметна выявіўся талент кам-пазітара ў творах, якія А. Цы-ганкоў сціпла называе апрацоў-камі. Ён тут не абмяжоўваец-ца толькі цытаваннем альбо вар'іраваннем народных мело-дый, а дамагаецца максімаль-на поўнага развіцця драматур-гіі вобраза, прычым робіць гэта з рэдкім адчуваннем меры, так-тоўна, высокапрафесійна. Тут і «Ганцавальныя найгрышы», і «Прыпеўкі» і сюіта «Старага-родскія напевы», заснаваная на танцавальных рытмах, якія бы-лі распаўсюджаны ў Расіі ў пачатку нашага стагоддзя. Кампазітар здолеў наблізіць музычную культуру тых гадоў да музычнай эстэтыкі нашага часу. Слухаючы «Старагара-дскія напевы», нібы зноў адкры-

ваш багацце і самабытнасць гарадскога фальклору і адна-ш належнае кампазітарскаму адчуванню жанру і стылю.

Шматграннасць таленту А. Цыганкова дазваляе яму дакранацца да зусім нечаканых музычных пластоў. Ён смела і дасведчана ўваходзіць, напрык-лад, у сферу джазавай музы-кі, даказаўшы, што на домры можна выконваць джазавыя кампазіцыі.

Свайё творчасцю і майстэр-ствам А. Цыганкоў паказаў, што толькі праз народную ас-нову ў сучасным яе вытлумач-ненні магчыма паспяховае раз-віццё выканальніцтва на на-родных інструментах і далучэн-не шырокіх мас слухачоў да народна-інструментальнай му-зыкі. Інструменталісты розных спецыяльнасцей (цымбалісты, балалаечнікі, баяністы) звярта-юцца да творчасці гэтага кам-пазітара не толькі з-за сваіх музычных сімпатый, а і таму, што сярод народнікаў вельмі мала такіх талентаў, як А. Цы-ганкоў. Неаднойчы, напрык-лад, даводзілася чуць ад на-шых вядучых цымбалістаў: шкада, няма такога свайго «цыганкова», які мог бы вось так, валодаючы інструментам, на аснове беларускага фаль-клору стварыць штосьці выдат-нае для цымбалаў. Праўда, творчасць А. Цыганкова робіць пэўны ўплыў на беларускіх кампазітараў. Некаторыя з іх (У. Кур'ян, П. Альхімовіч і інш.) паспяхова працуюць у аналагічным напрамку. На кан-цэрте А. Цыганкова мы сустрэ-лі знаёмых музыкантаў з Ліды, Маладзечна, Мазыра, Віцеб-ска, Баранавічаў, Магілёва, Гродна. Гэта сведчыць пра не-звычайную папулярнасць і пры-знанне кампазітара, артыста, мастака. Паспяховаму яго вы-ступленню садзейнічала дыпла-мант усерасійскага конкурсу ніяністка Іна Шаўчэнка.

Г. АСМАЛОЎСКАЯ,
заслужаная артыстка БССР,
дацэнт
Белдзяржкансерваторыі,
Л. ТАІРАВА,
старшы выкладчык Мінскага
інстытута культуры.

ВАРТЫ ЎДЗЯЧНАЙ ПАМЯЦІ

Да стагоддзя
з дня нараджэння
Анатоля ДЗЕРКАЧА

Упершыню я ўбачыў Анатоля Дзеркача (А. Р. Зіміёнкі) напярэдадні Кастрычніцкага свята ў 1925 годзе. Наш школьны хор рыхтаваў рэвалюцыйныя песні да ўрачыстага дня. Анатоля Рыгоравіч прынес сшытак папулярных рэвалюцыйных песень, перакладзеных на беларускую мову. Аўтар перакладаў цікавіўся, ці няма шарахаватасці ў песнях, і не адступаў ад хормайстра.

Рэдакцыя часопіса «Піянер Беларусі» знаходзілася паблізу нашай школы. Анатоля Рыгоравіч часта заходзіў у нашу школу і заахвочваў вучняў пісаць у часопіс, у рэдакцыю якога ён працаваў. Першыя мае вершы для дзяцей былі змешчаны ў часопісе «Піянер Беларусі».

А. Дзеркач з юнацкіх год пабываў за сваю рэвалюцыйную дзейнасць у царскіх турмах і высылцы. Ён яшчэ да Кастрычніцкай рэвалюцыі пісаў вершы і апавяданні. З 1904 года друкаваў іх на рускай мове ў мінскіх і маскоўскіх перыядычных выданнях. Нізка вершаў была змешчана ў 1909 годзе ў літаратурным альманаху «Туманы», а ў 1914 годзе ў альманаху «Провинциальная луна» ў Мінску.

Пасля Кастрычніка ён пачынае пісаць на роднай мове. У 1919 годзе ў Маскве ў беларускай газеце «Дзяніца» змяшчаліся яго вершы і апавяданні. У першай палове дваццатых гадоў дасціпныя фельетоны і гумарыстычныя вершы друкаваліся ў газеце «Беларуская вёска» і літаратурным дадатку да газеты «Звязда», а лірычныя вершы — у часопісе «Польмя». Яго сатырычныя творы высмывалі гультаёў, п'яніц, цемрашалаў і ашуканцаў.

Злабадзённасць тэматыкі, вобразнасць, сакавітая і выразная мова забяспечылі по-

пех сатырычным зборнікам А. Дзеркача «Пра папоў, пра дзякоў, пра сляян-мужыкоў», «Міколава гаспадарка», «Усім патроху, «Качаргой па абразгах», «Бог удвох» (усе зборнікі выходзілі ў канцы 20-х — пачатку 30-х гадоў).

І сёння некаторыя вершы, байкі, фельетоны аўтара прывабляюць страснасцю, дакладным сатырычным прыёлам.

Пісьменнік шмат пісаў для дзяцей і юнацтва. Яго зборнікі «Нашы прыяцелі», «Першы дзень у дзіцячым садзе», «Працавітая дзяўчынка», «Звяры нашых лясоў» давалі дзецям багаты пазнавальны матэрыял, выхоўвалі ў іх любоў да роднага краю, цікавасць да навакольнага свету. Асаблівым поспехам карысталася кніжка «Працавітая дзяўчынка», якую пісьменнік стварыў разам з мастаком-фатографам П. Гуткоўскім. Цікава аформленая і напісаная, кніжка вучыла дзяцей быць працавітымі і памагаць бацькам.

Дзеці сярвалі з пісьменнікам, дасылалі яму свае творы, а ён адказваў ім, дапамагаў парадамі, рэкамендаваў да друку найбольш удалыя літаратурныя спробы.

А. Дзеркач шмат перакладаў. У яго перакладах на беларускую мову выходзілі вершы У. Маякоўскага, Д. Беднага, К. Чукоўскага, С. Маршак, А. Барто, паасобныя творы А. Пушкіна, М. Асеева, С. Міхалкова, П. Тычыны, П. Усенкі...

На вялікі жаль, пісьменнік аж па сённяшні дзень застаецца забытым, не выдадзены яго лепшыя творы і пераклады. Абышлі маўчаннем А. Дзеркача і хрэстаматыі па дзіцячай літаратуры. Думаецца, прайшоў час аднавіць у літаратуры яго часнае імя.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

ПРЭМ'ЕРЫ

Сцена са спектакля. Пратасаў — народны артыст СССР В. Тарасаў, Алена — народная артыстка БССР М. Захаравіч.

У Беларускай дзяржаўнай ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы — чарговая прэм'ера. Сцэнічнае жыццё атрымала п'еса Максіма Горкага «Дзеці сонца» (пераклад І. Чыгрынава). Пастапоўка М. Пінігіна,

сцэнаграфія М. Рыбсавай, музычнае афармленне А. Рэнанскага. Асістэнт рэжысёра — студэнт Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута М. Марчаннава і А. Іванова.

Фота Ул. КРУКА.

ПІСЬМЕННИК, мастак, архідэктар пакідаюць сучаснікам і нашчадкам кнігі, палотны, мемарыялы, новабудоўлі... Артыст — сам матэрыял і сам выканаўца. Ён абавязкова павінен сустракацца з гледачом, без якога яго мастацтва траціць сэнс. Сыншоў са сцэны, і з сабой панёс усё, што знойдзена і зроблена за жыццё... Фіксаваць яго творчасць мы навучыліся ў лепшым выпадку ў фотаздымках, дый то часта нават не ў ігравых мізансцэнах, а ў позе, якую напросім зрабіць фатограф. Рэцэнзіі ж на спектаклі ў большасці сваёй адлюстроўваюць настрой крытыка, яго

це, не звярталі на іх увагі і экранізавалі свае спектаклі, якія мы бачым цяпер на экранях у тагачасным запісе. Час — лепшы суддзя. Ён паказаў, што добры спектакль, таксама, як і добры фільм, не памірае. Наадварот, пасля паказу спектакля на экране цікаўнасць да яго ўзрастае. У тым жа 50-я гады кінастудыяй «Беларусьфільм» сумесна з тэатрам імя Янкі Купалы былі створаны два фільмы-спектаклі — «Паўлінка» Я. Купалы і «Хто смяецца апошнім» К. Крапівы, і, нягледзячы на тое, што «Паўлінка» шырока прайшла на кінаэкранах краіны, цікавасць да яе сцэнічнай

чымасць запісу ўсяго лепшага. Карысць ад гэтага відавочная. Але трэба ствараць фільмы-спектаклі не тады, калі тэатр збіраецца здымаць спектакль з афішы з выпадку доўгай эксплуатацыі або «пасталення» выканаўцаў, а ў самы «пик» іх поспеху. Тады спектаклі не страчвалі б тэатральнай атмасферы, той чароўнасці, якая ўздзейнічае на гледача са сцэнічных падмосткаў. І, нарэшце, самае галоўнае. У рэспубліцы няма тэатральнага музея, у якім канцэнтраваліся б і захоўваліся б для гісторыі і прапаганды сцэнічнага мастацтва ўсе матэрыялы аб развіцці тэатральнай справы ў

Захаваць У — для гісторыі

Яшчэ раз пра музей, якога няма...

стаўленне да драматурга, рэжысёра, а потым ужо і акцёра. Вельмі рэдка яны раскрываюць творчую сутнасць выканаўцы, яго ўнутраны стан, майстэрства, якім ён уздзейнічае на гледача (прычым, і на такім узроўні гаворка вядзецца толькі аб выканаўцах галоўных роляў).

Практыкуюцца, праўда, так званыя «творчыя партрэты», але і іх якасць залежыць ад прыхільнасцей і літаратурных здольнасцей «партрэтаста». Да таго ж, гэтыя публікацыі звычайна прымеркаваны да юбілеяў. Не бяруцца аспрэчваць агульнапрынятыя нормы ўшанавання творцаў, але мяркую, што п'яцідзесяцігоддзе акцёра — запозненая нагода, каб упершыню прааналізаваць яго дзейнасць. Тут, мабыць, патрэбны іншы падыход — не прапусьціць вышэйшага моманту росквіту таленту і своечасова аддаваць яму належнае ў славе, гонары і матэрыяльным дабрабыце.

Усё гэта наводзіць на думку пра неабходнасць пошукаў шляхоў шырокага фіксавання і захоўвання дасягненняў тэатральнага мастацтва, акцёрскага і рэжысёрскага майстэрства — не толькі для сучаснікаў, але і для гісторыі.

У пэўнай ступені гэтую задачу дапамагае вырашаць кінамастацтва, які запрашае тэатральных акцёраў на здымкі. Але толькі ў пэўнай ступені, бо многія таленавітыя артысты, не заўважаючы кінарэжысурай, на экран не трапляюць.

Ветэраны тэатра памятаюць, як у 50-я гады вяліся гарачыя спрэчкі аб правамернасці экранізацыі тэатральных спектакляў. Прыхільнікі тэатра даводзілі, што экранізацыяй мы збядняем рэпертуарны выбар, што чалавек, які паглядзіць фільм-спектакль, у тэатр не пойдзе. Прыхільнікі кіно, наадварот, сцвярджалі, што будучыня відовішчнага мастацтва за кінамастацтвам і тэлебачаннем, і няма сэнсу стрымліваць экранізацыю лепшых сцэнічных твораў, бо тэатр паступова адамрэ. Добра, што такія спрэчкі вяліся толькі на старонках друку, бо вядучыя тэатры краіны — Малы тэатр Саюза ССР і МХАТ, на шчас-

версіі не аслабла. За 42 гады спектакль, як вядома, вытрымаў больш за 1000 паказаў на пляцоўках не толькі Мінска, але і Масквы, Кіева, Харкава, Адэсы, Львова і іншых гарадоў пад час шматлікіх гастрольных вандровак купалаўцаў і выдатна прымаўся самым розным гледачом. А гэта, у сваю чаргу, не замінала кожны раз па просьбе тэлегледачоў паказваць спектакль па тэлебачанні. Таксама правярана, што трансляцыя на блакітных экранях у апошнія гады спектакляў «Людзі на балоце» І. Мележа, «Трыбунал» і «Зацюканы апостал» А. Макаёнка не знізіла глядацкай цікавасці да іх.

І вядома ж, ніхто не аспрэчыць вялікую ролю экранізаваных спектакляў купалаўцаў для шырокага знаёмства гледача краіны з дасягненнямі беларускай драматургіі і тэатра, з яркім, самабытным мастацтвам і высокім майстэрствам Г. Глебава, Б. Платонава, Л. Ржэцкай, У. Дзязюшкі, Л. Рахленкі, В. Пола — непаўторнага, славу тага ансамбля купалаўскай трупы першага пакалення.

Сёння можна толькі пашкадаваць, што ў свой час не былі зняты на стужку спектаклі «Выбачайце, калі ласка!» А. Макаёнка ў выкананні артыстаў купалаўскага тэатра, «Брэсцкая крэпасць» К. Губарэвіча ў пастаноўцы тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі і іншых. А колькі спектакляў па п'есах рускай і сусветнай класікі, створаных беларускімі тэатрамі, прызнаных лепшымі ў краіне, не атрымалі шырокай вядомасці? Такіх, як «Гамлет» У. Шэкспіра ў тэатры імя Якуба Коласа з П. Малчанавым у галоўнай ролі, «Кароль Лір» У. Шэкспіра ў Рускім тэатры БССР імя М. Горкага, дзе ўзрушваў А. Кістаў... А хто параўнаецца з віртуозным бляскам камедыйнага майстэрства Г. Глебава ў «Дні цудоўных падманаў» Р. Шэрыдана? Усё гэта вядома толькі нам, іх сучаснікам, а для нашчадкаў засталася толькі некалькі фатаграфій ды рэцэнзій. А гэта ж узоры сцэнічнага мастацтва!

Пры агульнай зацікаўленасці тэатраў і тэлебачання, пры падтрымцы Міністэрства культуры БССР можна знайсці маг-

Беларусі. Аб стварэнні такога музея яшчэ ў 1971 годзе ўзнімалася пытанне на V з'ездзе БТА. Тады старшыня аб'яднання Л. Александровская прапанавала пачаць будаўніцтва новага памяшкання для Дома мастацтваў, а ў цяперашнім размясцішчы рэспубліканскі тэатральны музей. Але, як бачым, гэтая мара не ажыццявілася.

Сёння вядучым тэатрам рэспублікі пераваліла за 60... Натуральна, назапашаны вялікі скарб, які чакае зрабіцца ўсеагульным здабыткам. З цягам часу, без адказных людзей за іх зберажэнне яны могуць знікнуць. Таму на захаванне іх цяпер трэба звярнуць асаблівую ўвагу, а там, дзе ёсць магчымасць, — экспаніраваць.

Здзіўляе, чаму да гэтага часу не адноўлены музей у тэатры імя Янкі Купалы, які спыніў сваю дзейнасць у 1978 годзе ў сувязі з рэканструкцыяй і рамонтам памяшкання. Ведаю, што пасля рамону, у 1980 годзе, кіраўніцтвам тэатра прымаліся захады па яго аднаўленні, нават удасканаленні. Была створана аўтарытэтная камісія па адборы экспанатаў — Л. Рахленка, І. Ждановіч, С. Станюта, З. Стома, З. Браварская... Знятыя пры рамоне экспанаты адпраўлены ў майстэрні БТА для аднаўлення і дапаўнення новымі... Але... Памяшканне музея да гэтага часу выкарыстоўваецца пад рэпетыцыі, хоць, напэўна, з атрыманнем памяшкання для малой сцэны ў гэтым адпала вострая неабходнасць. Музей купалаўцаў павінен аднавіць. Яго гісторыя — гэта крыніца развіцця ўсяго нашага тэатральнага мастацтва, гэта гісторыя культуры нашага народа! Тым больш, што ўмовы для гэтага ёсць.

Утвораны Саюз тэатральных дзеячаў БССР. Пашыраны правы кіраўніцтва тэатраў у іх дзейнасці. Важна на гэтым крутым павароце не згубіць таго, што ўжо зроблена ў тэатральным жыцці, што варта захаваць для нашчадкаў.

Іван МІХАЛЮТА,
заслужаны дзеяч культуры
БССР.

іншыя практыкі і тэарэтыкі сцэны...

З часу таго «ўсплёску» грамадскай думкі мінулі чатыры гады, але мы, здаецца, ні на крок не наблізіліся да заветных дзвярэй у сховішча тэатральных рэліквій. Між тым, напрыклад, у Траецкім прадмесці, дзе нашы аўтары прапанавалі «прапісаць» музей, прыкметна пабольшала яркіх шыльд з назвамі прадпрыемстваў харчавання.

Дружучы сёння допіс І. Міхалюты, мы яшчэ раз падвядзем сваё «права на тэму» і аб'ячаем турбаваць адпаведныя інстанцыі «па пытанні тэатральнага музея». Кажуць жа, што кропля камень точыць...

Ад РЕДАКЦЫІ. Праблема, якую ўзнімае наш чытач І. Міхалюта, не новая. Яна даўно ўжо выклікае сур'ёзную занепакоенасць тэатральнай грамадскасці. Неаднойчы звяртаўся да яе і «ЛіМ». «Тэатральнаму музею — быццё» — так называўся ліст, падпісаны народнымі артыстамі СССР А. Клімавай, Л. Рахленкам, З. Стомай, драматургам К. Губарэвічам і донтарам мастацтвазнаўства У. Няфёдам, які мы друкавалі ў 1983 годзе. Гэтую прапанову ў колішнім лімаўскім цыкле пад агульнай назвай «Музеі, якіх яшчэ няма» гораца падтрымлівалі таксама К. Крапіва, народная артыстка БССР А. Нікалаева, заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі В. Галубовіч,

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

— Частуйцеся, дзеткі, паспрабуйце коржыкі мае, — гасціна запрашала гаспадыня. І мае вучні адчулі сябе, як у роднай бабулі. На стала стаялі цукеркі, яблыкі, арэхі, духмяны чай і на вялікім блюдзе — цудоўныя коржыкі, пасыпаныя цукрам.

Гаворка засталася не зусім звычайнай, бо не зусім звычайнай бабуляй была гаспадыня. Прыехалі мы з Мінска ў Барысаў да роднай сястры выдатнага беларускага пісьменніка Міхася Лынькова. — Ша-

ны за пачатковую школу: з вёскі Блізняцы настаўнік прывёў 3-х вучняў, з вёскі Сялец — чатырох. І яна з двума хлопчыкамі прадстаўляла старасельскую «асвету». І вытрымала гэтае выпрабаванне выдатна.

«Дыплом» у кішэні: што рабіць далей? А тое, што рабілі шмат пакаленняў дзяўчынак да яе. Дапамагала маці, працавала на гаспадарцы. А калі ў 1919 годзе памёр бацька, а ў хуткім часе і маці. Полі давалася вельмі цяжка. Пайшла

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

У Беларускім політэхнічным інстытуце па даўняй традыцыі праводзіцца творчыя сустрэчы студэнтаў, выкладчыкаў і супрацоўнікаў з выдатнымі дзеячамі культуры і літаратуры. Нядаўна адбылася сустрэча з Васілём Быкавым і Алесем Адамовічам.

Творы «Знак бяды» і «Кар'ер», напісаныя В. Быкавым у апошнія гады, кнігі А. Адамовіча «Выберы жыццё» і «Нічога важней» адразу ж увайшлі ў разрад важнейшых літаратурных навінак нашага часу і атрымалі высокую чытацкае прызнанне. Творчыя сустрэчы з гэ-

тымі таленавітымі пісьменнікамі-мысліцелямі выклікала жывую цікавасць.

Пісьменнікі адказвалі на пытанні, гаварылі аб ролі мастацкай літаратуры ў вырашэнні практычных задач рэвалюцыйнай перабудовы жыцця, аб меры адпаведнасці нашых грамадскіх навук патрабаванням перабудовы, паскарэння сацыяльна-эканамічнага прагрэсу, аб неабходнасці фарміравання ў людзей самастойнасці поглядаў і высокай асабістай адказнасці за лёс краіны і свету.

В. ЖАК,
дацэнт БПІ.

Чарговае пасяджэнне ў гасціўні імя Галубна ў Мінску было прысвечана Янку Юласу. На сустрэчу да вучняў 132-й сярэдняй школы прыйшлі М. Лужанік і сын народнага песняра Д. Міцкевіч. Шмат якія моманты з бачанага жыцця незабыўнага дзядзькі Янку прыгадалі яны, адказалі на пытанні школьнікаў.

З асаблівай увагай прысутныя паслухалі голас песняра з грампластціны (выступленне народнага паэта на ўрачыстым вечары, прысвечаным яго 70-гадзю).

Ф. ПАЗНЯКЕВІЧ.

«Раскажыце, Пелагея Ціханаўна...»

лабодвай Пелагеі Ціханаўны. Прывяла нас да яе справа, якой мы займаемся ўжо некалькі гадоў, шукаючы матэрыялы аб загінуўшых у час Вялікай Айчыннай вайны беларукскіх пісьменнікаў.

Пелагея Ціханаўна — сястра Міхася Лынькова і Рыгора Лынькова, які пісаў пад псеўданімам Рыгор Суніца. Брат вядомага пісьменніка толькі набіраў літаратурную вышыню, калі пачалася вайна. Ён загінуў у 1941 годзе.

У нашым школьным музеі «Да штыка прыраўнялі пяро» ўшанавана памяць аб ім, але звестак аб жыцці і творчасці Суніцы вельмі мала. Яшчэ два гады назад мы спісаліся з яго малодшым братам Мікалаем Ціханавічам Лыньковым, ветэранам вайны і працы. Цяпер ён жыве ў Ленінградзе. Мікалай Ціханавіч даслаў свае ўспаміны пра дзядзінства, пра брата Рыгора: «...Мне ў жыцці вельмі пашчасціла на братаў, ды і на сяспёр таксама. Я быў малодшым у сям'і, і калі мы засталіся без маці і бацькі, дык на працягу некалькіх год улётку я жыў у Полі ў вёсцы Станькава (яна там замужам ужо была), а зімою — з Ганнай і Рыгорам у Міхася ў Сверхані, а з 1925 года — у Бабруйску. ...Рыгор заўсёды вучыўся вельмі добра, з таварышамі выпускаў рукапісны літаратурны часопіс, у якім яны змяшчалі свае паэтычныя і празаічныя «творы»...

Мікалай Ціханавіч напісаў яшчэ пра тое, што Рыгор некалькі гады працаваў «ізбачом» у вёсцы на Бабруйшчыне, потым у бабруйскай газеце «Камуніст», а перад вайною — у «ЛіМе».

Вельмі хацелася даведацца больш. Таму мы і паехалі да Пелагеі Ціханаўны.

Яна расхвалявалася. Вельмі шкадавала, што нічога з Рыгоравай спадчыны ў сям'і не захаваўся — ні лістоў, ні фотаздымкаў, ні рукапісаў. «Ці ж гэтыя жарты — такая вайна пракацілася па Беларусі, хто ж думаў аб паперках, калі нават не былі ўпэўнены, што заставацца жыццём». Як бліскавіцы, прарываюцца праз таўшчыню часу ўспаміны. Прайшло ўжо 65—70 гадоў з таго часу, калі Поля з братам і сястрою жылі ў будыцы чыгуначнага рабочага — свайго бацькі. Разам пасвілі кароў, гулялі, захапляліся кніжкамі. Сям'я была вельмі дружная, і калі бацькі памерлі — усіх «цягнуў» Міхась.

Нарадзілася Пелагея Ціханаўна ў 1905 годзе. А ў 1917 скончыла пачатковую школу ў вёсцы Старое Сяло. У школьні вучылася 18 чалавек — 17 хлопчыкаў і яна, адзіная дзяўчынка. Але вучылася добра, ні ў чым не адставала ад хлопчыкаў. Любоў да літаратуры, наогул, да мастацкага слова Поля захававала на ўсё жыццё. Запомніліся першыя экза-

прававы на чыгунку. Рукі заўсёды былі ў мазалях.

У 1922 годзе з'явіўся ў іх мясцовасці прыгажун Мікіта Цімафеевіч, які толькі прыйшоў з арміі. Яны ажаніліся. Ёй было 17 гадоў, яму — 26. Жылі дружна, не лянніліся працаваць. У 1929 годзе пайшлі аднымі з першых у калгас, які ствараўся ў Станькаве. Пайшлі ўсёй маленькай вуліцай, на якой жыло 6 сям'яў. І гэтую вуліцу з таго часу назвалі «Новы шлях». І калгас назвалі «Новы шлях»...

Пелагея Ціханаўна перапыняе ўспаміны. Дастае кніжкі пра Міхася Ціханавіча, паказвае нам. Паказвае і зборнік «Крывёю сэрца», у які ўвайшлі вершы Рыгора. Шкадуе, што не мае добрага здымка брата. Мы з радасцю падарылі Пелагеі Ціханаўне невялікі, але выразны партрэт і кніжку з вершам Рыгора Суніцы — «Возвращение», на рускай мове.

У час вайны засталіся Шалабодавы з дзецьмі ў Станькаве. Чым маглі, дапамагалі партызанам, сувязнымі. Аднойчы прыбегла дачка Вера і раскавае, што ў Сяльцы нямецкага афіцэра паранілі. Ранішою ўсе жыхары Станькава ўбачылі над Сяльцом дым. Спалілі фашысты вёску разам з жыхарамі, нават вузлаў не пакінулі, як сказала бабуля Пелагея.

Вера баялася заставацца ў маці і прыцемкам пайшла ў лес, дзе побач з партызанскім лагерам у зямлянках размясціліся жанчыны з дзецьмі, якія цудам пазбеглі страшэннай расправы. Праз некалькі дзён яна нарадзіла хлопчыка. Маладой маці было 18 гадоў, а бабулі — усяго 38.

Загінуў на вайне сын Пелагеі Ціханаўны Рыгорка. Гэта здарылася ў жорсткім баі каля вёскі Глыбокі Брод Бялыніцкага раёна.

Пасля вайны Пелагея Ціханаўна працавала ў сельскай гаспадарцы, гадавала з мужам дзяцей. Цяпер яна жыве з малодшай дачкою Аленай у Барысаве.

Алена Мікітаўна ўвесь час, пакуль маці раскавае, супакойвае яе:

— Не хвалойся, мамачка, супакойся.

Калі Пелагея Ціханаўна на некалькі хвілін сышла з пакоя, Алена Мікітаўна з вялікай цеплынёй сказала:

— У мамы трэба павучыцца іншым маладым яе цікаўнасці да жыцця, яе аптымізму. Усяго 4 класы адукацыі, а колькі чытае, колькі ведае!

Скончыўся расказ бабулі Пелагеі, а дзяўчыны і хлопчыкі ўсё сядзелі сціпаныя, усхваляваныя сустрэчай.

— Будзьце здаровы, Пелагея Ціханаўна! Жывіце доўга! Нізкі вам паклон!

Д. ГАЛЬПЕР,
настаўніца СШ № 150
г. Мінска.

Творчыя справядачы пісьменнікаў у Доме літаратара сталі традыцыйнымі. Нядаўна ў адзін з вечароў дэялог з залай вёў Аляксей Дудару, у другі — Анатоль Казловіч.

А. Дудару расказаў аб надзённых праблемах, якія хвалююць яго як драматурга, гаварыў аб неабходнасці чуйна рэагаваць на змены, якія адбываюцца ў жыцці грамадства. Сустрэча з А. Казловічам

праходзіла пад дэвізам «Новы час — новыя людзі». Пісьменнік — дакументаліст, ён часта бывае на прамысловых прадпрыемствах, наведвае калгасы і саўгасы. Пытанні гаспадараня ў новых умовах, узмацненне чалавечага фантару, перабудова самога мыслення — на гэтым засяроджваў увагу А. Казловіч, дзелічыўся ўласным мастакоўскім вопытам і звяртаўся да творчасці іншых.

Ля мікрафона Уладзімір Карызна.

Тэкст і фоты Ул. КРУКА.

«Паэт і песня»... У гэтым цыкле вечароў у Доме літаратара адбыўся вечар паэта - песенніка Уладзіміра Карызны. Адкрыў вечар і вёў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР А. Грачанаў. Перад прысутнымі выступілі народныя артысты БССР Ю. Семянка, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Л. Захлеўны, Э. Зарыцкі — кампазітары, якія напісалі на словы У. Карызны нямецкую песню. Пасобныя з іх праспявалі заслужаныя артысты рэспублікі Т. Раеўская, Г. Радзьно, Ю. Смірноў.

У. Карызна прачытаў свае новыя вершы.

Фота А. КАЛЯДЫ.

ЧЫТАЧ ПРАЦЯГАЕ РАЗМОВУ НОВЫ КУЛЬТУРНЫ ЦЭНТР

На старонках «ЛіМа» за апошні час ужо неаднаразова гаварылася аб неабходнасці стварэння ў Мінску літаратурнай кавярні. Справа гэта не новая. Шмат гадоў існуюць аналагічныя кавярні ў многіх гарадах нашай краіны. Трэба адзначыць, што ў Мінску за апошні час было зроблена вельмі мала па арганізацыі жывых кантактаў паміж пісьменнікамі і чытачамі, нават па самой прапагандзе мастацкага слова. Таму, відаць, сёння трэба ставіць пытанне аб арганізацыі не толькі адзінай літаратурнай кавярні, а і аб стварэнні спецасаблівага культурнага цэнтру, які б больш поўна мог весці работу па прапагандзе і папулярызацыі здабыткаў нашай літаратуры.

Цінава, што ў Мінску добра захаваўся будынак, які ў XIX ст. выконваў ролю падобнага культурнага асяродка. Гэта сучасны дом № 2 на плошчы Свабоды. Ён з'яўляецца часткай комплексу іошыняга гасцінага двара — помніка грамадзянскай архітэктуры XVIII — пачатку XX стагоддзяў. Дом № 2 пабудаваны ў

XVIII ст. і без значных пераробак дайшоў да нашага часу. Гэта Г-падобная ў плане 2-павярховая камяніца, стромкі дах якой быў першапачаткова пакрыты дахоўнай. Паўднёва-ўсходні і паўднёва-заходні фасады камяніцы, якія выходзяць на плошчу, маюць манументальны від і строгае дэкаратыўнае рашэнне ў стылі класіцызму. У інтэр'еры будынка добра захаваўся далікатны ляпны дэкор, сталарка, лёгкія агароджы лесвіц XIX ст.

У ЦДГА БССР нам пашчасціла знайсці падрабязны інвентар сучаснага дома № 2, які быў складзены ў 1840 г. Там гаворыцца, што на першым паверсе камяніцы знаходзілася кнігарня і склад кніг. Дарэчы, у свой час гэта была адзіная мінская кнігарня. У 1855 г. яе ўладальнікі сваім уласным «накладам» выдалі кнігу В. Дуніна-Марцінкевіча «Галон». Тут прадаваліся не толькі творы В. Дуніна-Марцінкевіча і выданні другіх мінскіх літаратараў, але і шмат кніг, якія маглі задаволіць попыт самых патрабавальных чытачоў.

Будынак былой кнігарні ў сярэдзіне XIX ст. Рэканструкцыя Уладзіміра Выростка.

Побач з кнігарняй знаходзілася кавярня, альбо, як яе тады называлі, цукерня. Тут можна было сустрэць і паэтаў, і мастакоў, і акцёраў, і музыкантаў. Невялікі пакойчык быў прызначаны спецыяльна для моладзі. Як успаміналі сучаснікі, у цукерні заўсёды было шумна. «...Ішлі вясельныя спорыўнія гаворні, волна гукаў смех, сіладаліся планы на будучыню...»

На другім паверсе камяніцы знаходзілася утульная зала, якая мела выхад на балкон.

Зараз пачаліся працы над праектам рэстаўрацыі ўсяго комплексу гасцінага двара ў Мінску, і, відавочна, што найлепшыя варыянты прапаставаныя сучаснага дома № 2 была б арганізацыя ў яго мурах літаратурнай кавярні. Сюды ж можна перавесці і «Кнігарню пісьменніка», якая зараз «задыхаецца» ад недахопу гандлёвых плошчаў. У зале на 2-м паверсе ёсць магчымасць наладзіць творчыя сустрэчы чытачоў з пісьменнікамі. А чаму б не выдзеліць некалькі пакояў для арганізацыі мемарыяльнай экспазіцыі, прысвечанай В. Дуніну-Марцінкевічу? (Да сённяшняга дня ніхто не паклапаціўся аб стварэнні ў Мінску адпаведнага літаратурнага музея.) Вось і атрымаўся б, на наш погляд, новы культурны цэнтр, які б змог стварыць выдатныя ўмовы для прапаганды мастацкай літаратуры, аб'яднаць у гэтай справе ўсе зацікаўленыя ўстановы.

На жаль, калі ў свой час Мінгарвыканком размяркоўваў аб'екты на тэрыторыі Верхняга горада, пытанні прапаставаныя многіх помнікаў гісторыі і культуры вырашаліся фармальна, без уліку іх гісторыка-культурных асаблівасцей. Дастаткова сказаць, што былы кляштар бернардынак — помнік архітэктуры XVII ст. — аддалі... пад падменны жылы фонд. Вось і комплекс былога гасцінага двара, у тым ліку дом № 2, вырашана выкарыстоўваць пад адміністрацыйныя ўстановы. А ці мэтазгодна гэта сёння?

Уладзімір ДЗЯНІСАУ,
гісторык.

Марыс ЧАКЛАЙС

Імя Марыса Чаклайса (нар. 1940 г.) — адно з самых аўтарытэтных у сучаснай латышскай паэзіі. Увайшоў у літаратуру рана, ужо ў студэнцкія гады. Выдаў на роднай мове кнігі лірыкі «Паня-дзелак», «Пешаход і вечнасць», «Голас ліста», «Час піць», «Чалавек, узараная зямля», «Агонь у ручаі», «На майей дэсціцы» і інш. Піша таксама вершы для дзяцей (зборнікі «Бім-бам» і «Націны парк»). Творы М. Чаклайса перакладаліся на рускую, украінскую, армянскую і другія мовы народаў СССР і замежных краін. Прымаючы актыўны ўдзел у жыцці рэспубліканскай пісьменніцкай арганізацыі, выступаючы як літаратурны крытык і публіцыст, М. Чаклайс шмат робіць для ўмацавання творчых узасувязей сваёй літаратуры з літаратурамі братніх рэспублік. Неаднаразова прыязджаў у Беларусь, сябраваў, падтрымліваў творчыя кантакты з нашымі беларускімі пісьменнікамі. Такім чынам, зусім невыпадкова беларускі цыкл, які прапанаваў у гэтым годзе ў перакладзе Паўла Марціновіча.

Балада нарчанскай бярозы

Толькі што нарадзіўшыся, закрычала бяроза, дзіця бярозы, бярозачка, дзяўчынка ў белай сукеначцы, і кінулася бегчы ўздоўж возера: Ай, зямля, неба,

трымайце мяне, я толькі што нарадзілася!

І гэта пачулі зямля і неба, і гэта пачуў праз багну бярозка-хлопчык на другім беразе. У зямлі, неба няма рук, і бярозку-дзяўчынку дагнаў вецер і спынілася дзіця бярозы:

Ай, вецер, які ў цябе чорныя пальцы, ай, вецер, які ў цябе рэзкі голас.

Ні слова не сказаў вецер, толькі паглядзіў яе, і ўжо заўсёды на стане бярозы цёмныя знакі пераліваюцца. І чым больш прыгажэ бяроза, тым прыгажэйшыя робяцца і яны.

На двух берагах дзве бярозы гамоняць з хвалістай далечыняй. Зялёнымі рукамі над сінімі водамі — не, аніколі ім не судакрануцца. Поўнымі рукамі над напружанымі водамі — не, болей няма былой блізкасці. Ай, зямля, неба, трымайце нас, жывучы!

Зямля трымае і неба трымае, і калі вецер восенскі апантаны сэрваў усё лісце, і вечна нязбытным абодва вухі ёй да болю напоўніў, бярозка-дзяўчынка ўжо кліча не бярозу, яна кліча тых, каго не даклікацца: Ай, зямля, неба, адыходзячы, трымайце мяне!

І са шчыліны не першы сакавік мовячы вільготнымі губамі, кропелькамі журыцца бяроза, даючы, ды не аддаючы іх.

Не зямля ўжо альбо неба—вы піце нас з любоўю!

Мая беларуская сага

Ці то свяжукці лядзях разламаўся? Ці проста кропля дажджу застылае? Жу-ра-він-ка.

Журавіны ў кожным кошыку. Журавіны на супольных імшарах.

З красы чужога мовы пушчана ў неба, скрыдлы ўзімае, жу-ра-вель. Дзэрве!

Журавель на сваёй імшарыне. Журавель у супольным небе.

Чаму такое зыркае зіхценне? Адкуль ідзе гэтая святлянасць? Паўз маё акно (з ягадай у дзюбе) Журавель ляціць.

І які б насустрач ні дзямүү вятрыска, ягаду ён не кідае, душа там застыла: жу-ра-він-ка.

1 Журавель (латыш.).

НА ЖЫЦЦЁВЫХ СКРЫЖАВАННЯХ

— Ало?! Жэнішчына, чаго не выходзіць к таксі? Сколькі ждаць загадаеце? Ні стыда, ні совісіці...

Чую кароткія гудкі, кладу трубку. Голас дыспетчаркі малады, да болю знаём—вясковы, а быццам яшчарка праслізнула па босых нагах.

...Да касы перада мной падыходзіць хлопчук гадоў шасці. Просіць тры бутэлькі малака, марудзіць, вымаючы з кішэні дробязь.

— Чоэта за радзіцелі? Дзяцей адпраўляюць у магазін, не магу прама! — крычыць касірка.

— Можна, у яго маці хвора я ці пільная работа? І... нельга так пра бацькоў пры малым,—кажу ёй збянтэжана.

— А вы, жэнішчына, адкуда знаіца? У мяня нет здачы, размініяце ў авашчюм сваю дзясятку! — помсліва кідае мне грошы. Твар касірки—як апечаны, вочы збялелі.

Звініць разбітая бутэлька. Так і ёсць, той малы разбіў, спалохана хапае з падлогі вострыя асколкі. Прадаўшчыцы разам з касіркай з гвалтам... да мяне:

— Вот, зашчытніца нашлася! Нябось, сама, пакуда не выляжыцца, не падыміцца, рабёнка ў магазін адпраўляюць. Дзелікатныя очы!

І касірка, і прадаўшчыцы таксама былі вясковыя жанчыны, што некалі прыехалі ў горад. Пазнаеш і па гаворцы, і па тым, як не саромеюцца гучна, бы праз сон, загаварыць, закрычаць на людзях. Вясковае ж гэтае спрадвечнае імкненне далучыцца ўголос ці да благога, ці да добрага. І пакоціцца па магазіне, ад секцыі да секцыі (аж на Юрдыўцы чуваць, як кажучы ў нас, маючы на ўвазе канец вёскі) то злосьць, то смех. Злосьць павярхоўная, набытая, брыдка, як кароста—не схаваешся. Злосьць не асабіста на мяне ці на малага з малаком, а на горад, у якім яны не сталі ні далікатнымі гараджанкамі, ні зацікаўленымі ў сваёй працы рабочымі людзьмі.

Пазнаеш і па адзежы. Сядзіць касірка, маладая зусім жанчына, шапка махеравая на галаве. І зводу ім няма (хоць мода цяпер зусім інакшая), бухматыя, стракатыя, як вярціні ў гародчыку, паверх век не даведзенай да толку старой завійкі. У горадзе ж хустку не завяжаш. А дзе ты кожны раз настроішся, прыбрэш валасы, выходзячы на людзі, калі няма такой звычай? Вось бухматыя шапкі і вырачаюцца—абы што-небудзь ветрала на галаве. У старэйшай прадаўшчыцы ляжыць квала распраўленая на плячах дзеля харашбы, хустка ў кветкі, кашміроўка. Кароценькі ражок, пэўна, навуголь, як на этажэрцы ці на тэлевізары. Хоць ты яе на коўцу стаў.

Так, гэта былі вясковыя жанчыны, на якіх мне век не наглядзецца там, у вёсцы, з якімі век не нагаварыцца пры сустрэчы, не нацешыцца. Што яны маюць да горада, да яго ладу жыцця, да яго звычай, дзе могуць «схапіць» таксі за апошні рубель, каб толькі сэканоміць хвіліну, дзе, хай сабе і вада гарачая, і вада халодная, і ў печы паліць не трэба, а работы хапае і дарослым, і дзецям, дзе кожны мусіць старацца аберагчы адзін аднаго ў вечным на-тоўпе ад тлуму, абразы, каб не накале-

чыць душу меншага ці слабейшага? З чаго пачалося? Яны ж прыехалі сюды дзяўчатамі. І часцей за ўсё траплялі ў рабочы інтэрнат...

У жаночым інтэрнаце (мне не хацелася называць адрас, тым больш, што ўсё, пра што пойдзе гаворка, уласціва інтэрнатам не толькі нашага горада) выхавальца Галіна Міхайлаўна сустрэла мяне насцярожана, але, упэўніўшыся,

ла размаляваных касметыкай. Толькі крыху пазней зразумео, што яны бязлітасна не прымалі такой гульні з імі гэтай, па сутнасці, абьякавай жанчыны, і таму трымаліся так зацята, нават злаліва.

Нешта паклікаў выхавальцу ва ўпраўленне, і яна, звычайна ходзячы днём па інтэрнаце з бігудзі на галаве пад шалікам (вечарам меўся адбыцца «агень-

Марыя ВАЙЦЯШОНАК

Дзе Вёскі з Перахрэсця

«Вясковая моладзь перасяляецца ў горад, вёсна на вачах старэе», — пісала ў сваім нарысе «Я паехаў з вёскі» («ЛІМ» за 10 і 17 кастрычніка 1986 года) Святлана Алексіевіч. Тэма «Міграцыя і чалавечы фантар» быў прысвечаны і «Круглы стол» «ЛІМа» («ЛІМ» за 27 лютага 1987 года). Марыя Вайцяшонан, нарыс якой мы сёння прапануем чытачу, закранае яшчэ адзін аспект праблемы міграцыі — адаптацыю ўчарашніх вясковых хлопцаў і дзяўчат да гарадскога жыцця.

што я прыйшла не па скарге, супакоілася. Наркману, алкаголікаў, як яна кажа, у іх няма, а яе галоўная задача — аберагчы дзяўчат ад усяго благога, каб яны сталі здаровымі мацяркамі, добрымі гаспадынямі.

Амаль усе дзяўчаты з вёскі. Сама яна таксама вясковая. Не, яна не бачыць ніякай розніцы паміж гарадскімі і вясковымі, вясковыя яшчэ лепей яе слухаюцца, калі што трэба зрабіць. Праўда, сумелася на хвіліну, маці-адзіночкі ў інтэрнаце—гэта вясковыя дзяўчаты, каб калі гарадская закрубіла—такога не памятае. Не, шчыра кажа Галіна Міхайлаўна, ні гутарак, ні, так сказаць, іншай выхавальчай работы, як прыстасавання маладзенькай вясковай дзяўчаты ў горадзе, чаму вучыцца, чым пагарджаць, як захаваць сваю асобу, чым вясковым даражыць, — не праводзіцца, і на курсах павышэння кваліфікацыі, калі была, пра гэта нічога не гаварылі. Маўляў, няма такой праблемы.

Яна з ахвотаю правяла мяне па пакоях. «Чаму ўключылі рэфлектар? У інтэрнаце гэта забаронена!»; «Хто дазволіў сядзець на ложку?»; «Чаму ясець з пазэльні?» — пытанні прамаўляюцца нейкім інакшым, як не сваім голасам. Рухава правярае, ці чыста ў тумбачках, заглядае на кухні ў каструлі. «Што, мая мілая, як справы? Размяшчайся, гэта ваш родны дом» (да новенькай); «Куды ідзеш, наша прыгажуня?»; «Мая дарагая, мне не падабаюцца твае паводзіны, што будзеш рабіць?» — пытаецца то ў адной, то ў другой дзяўчыны, не мяняючы выразу твару. І тыя ў адказ глуха гавораць што-небудзь нязначнае. Нешта няўцямае, ненатуральнае было ў дзявочых тварах, зацятых, неруخلівых, няўме-

чык»), толькі накінула на плечы паліто і пайшла на вуліцу. Будзе ісці гэтак, бы хатняя гаспадыня, што прыбралася нанач, амаль два кварталы, яе будучы бачыць у такім выглядзе вясковыя дзяўчаты з яе інтэрната і назаўтра ў пільніцу таксама не пасаромеюцца выйсці на вуліцу, не прывёўшы да ладу галаву.

А да вечара яшчэ так далёка... Я засталася пагаварыць з дзяўчатамі.

Ганна К. трапіла ў гэты інтэрнат, працягваючы на вакзале аб'яву: працуюцца рабочыя, гарантуецца прапіска. Толькі такі лёс, як лічыць Ганна, ёй бацька даўно наварачыў. Купілі, калі яна яшчэ была малая, новую хату. Бацька знайшоў на загуменні старое трапю. Не выкінуў, падсуноў пад страху, смеючыся: маўляў, каму-небудзь з трох дачок ды дастанецца. Сёстры цяпер вучацца ў інстытутах, а трапю—ёй.

Шмат каму тут, у інтэрнаце, бацькі «наварачылі», выправіўшы то прасці, то ткаць,—абы ў горадзе. Самой Ганне ўяўлялася, што горад—гэта другі свет: шырокія вуліцы, высокія дамы, прыгожыя людзі, прыгожыя адносіны. Яна адразу адчула, што не зусім падыходзіць для такога жыцця, з гарачкі запісалася амаль ва ўсе гурткі, якія працавалі пры Палацы культуры. Хадзіла туды, дзень у дзень, сарамажкая, нясмелая, а ў вёсцы сваёй у клубе ўсімі «мерапрыемствамі» кіравала, заўсёды навідавоку была і не гублялася... Занадта бліскучы, слізкі паркет, занадта вялікая зала і многа святла,—неўпрыкмет мацае напяты, як перад лютэркам, акамянелы твар. Ногі ў каленях не выпрастае. Памяць дыктуе іншы крок, вясковы. Яна дзяў-

чынкай яшчэ заспела тыя вясковыя кадрылі на вечарынах.

...Не толькі хлопцы, а і маладыя мужчыны выбіралі дзевак, баб, моўчкі, не ўсміхаючыся, засяроджана, каб жа патрапіць пад музыку. Крыху сагнуўшы ногі ў каленях, як прыкленчыўшы, ды не дзеля далікатнасці, а ад цяжару, што век на плячах, ад сілы, якую трэба выцяць з сябе, каб прагнаць з касой вунь той доўгі прагон. Сагнуўшы ў локцях рукі жанчын над галавой, быццам каслаўку жыта ўбок адводзяць, паклаўшы на гарачы серп. Пары чапляюцца і чапляюцца, ужо ўсе набраліся, хто быў у хаце: свае, перахрэсцёўскія, потым жукоўскія, пятацкія, як на дарозе палявой, ад вёскі да вёскі. І не танцам, ледзь перастаўляючы ногі ў цеснаце, а хадой сціплай, удумлівай, спрацаванай ідуць у кадрылі. Толькі грукат ног, што па хаце...

— У час перапынку на занятках танцавальнага гуртка да мяне падшоў Лявон. Моцна загаварыў, я аж спалохалася. Бачу, ён у касцюме, а цяпер, заўважыла, гарадскія так не ходзяць, у пуловеры часцей, ці так якая роба імпартавая. Гарадскі хлопец, што дагэтуль звяртаў на мяне ўвагу, глядзеў, глядзеў на нас з Лявонам і... не падшоў болей. Здагадаўся, што і я, раз з Лявонам размаўляю, з вёскі. Чаго яго прынесла, думалася? Лявон мяне потым і да інтэрната правёў,—не надта злуючыся на Лявона, расказвала Ганна.

Мне светла ад яе шчырасці, даверу, крыху нязвычайна, і страх бярэ, як за малое дзіця. А яна сядзіць сабе супраць акна, высокая, прыгожая, зімовае сонца ледзь дакранаецца да валасоў, і яны, бы падсвечаныя эстраднай рампай, робяць гадоўку надзіва далікатнай. Нешта знаёммае мільгане і ў цёмных вачах. Так і ёсць, як прызналася Ганна пасля, яе любімая спявачка Ане Вёскі, яны нават падобныя, і сама Ганна ведае пра гэта.

Ане Вёскі з вёскі Перахрэсця, зусім без кпінаў, у распачы падумаю я сама сабе, няўжо спасуе яна перад горадам, збочыць, адступіўшыся ад сваёй прыгажосці, шчырасці, сваёй вясковай праўды?

Правёў з вечара Лявон, а хацелася, каб гэта быў той, гарадскі хлопец...

— Іду з сяброўкай, — расказвае Ганна, — яна адлучылася на хвіліну ў кіёск купіць паншоўку. Бачу, бяжыць чырвоная: вой, шпэца, апазорылася! Чаго? «Дайце паншоўку з вавёркай,—кажу.—С чым?—не разумее кіяскёрка.—З вавёркай...—С чым? — С белкой, — папраўляе мужчына, што стаяў у чарзе заду...» Доўга маўчала пасля таго, калі што трэба купіць, мяне прасіла—я хутчэй налаўчылася гаварыць па-гарадскому.

Збіралы выкрайкі, вучылася шыць, вазьць пруткамі, кручком. Дзяўчаты старэйшыя, з якімі жыла, таксама з вёскі, але ўжо добра абабіўшыся ў горадзе, смяяліся з яе. Маўляў, у краме ўсё можна купіць гатовае, нашошта корнацца, хіба што з беднасці? Дзе было зразумець, хто б падказаў, што вясковая мода на ўсё купленае, якая напрач выціснула з хаты ў сені, злажыла ў кублы

Беларуская мадонна

Рыгору БАРАДУЛІНУ

Прастрэная маці
прыскае прастрэнае дзіця
да грудзей.
Але няма на твары
ні жаху,
ні пакуты,
ні пакаты,
адно збятэжанаць.
У вачніцах—грады
шчымліва зазеленелыя.
Толькі грудзі
цэлыя,
поўныя малака,
пульсуюць.
Белыя бярозы
прастрэлены,
небасхіл разарваны,
неба ў ранах.
І харугвамі
калыхаецца барва
хат у агні.
Дзіця адпадае ад грудзей.
Хмара ў небе.
Енк.
Але толькі живога.

Беларуская дзяўчына

На выставе Міхася САВІЦКАГА

Сцяблінка жыта?
Лясная дзераза?
Месячны мосцік? —

О, божа,
як твой стан праменяцца!

Ды бог—
з імі—
у спражках рамянёў,
манапалізаваны.

Не, аслеплены
зарой
ашчэрных зубоў і зброі,
з алушчанымі ў бяссіліі рукамі,
ён бачыць:
палена к палену,
цела к целу...

Складзеныя
па-нямецку правільнай клеткай —
о, божа,
як гэтыя целы
праменяцца!

Вечны двойнік чалавека,
падмурак супастаўлення—
дрэва
яшчэ раз дапаможа чалавеку —
гарэць.

Паветра яшчэ лашчыць грудзі,
пружкія зусім нядаўна,
ды ў аслеплых нябёсах—бліськ! —
зорка радзімага знака—
тая, што пад левай гондзю.

О, божа,
(сярод іх)
як гэтыя станы
(магла быць і ты),
о, божа,

як гэтыя целы
праменяцца!

Ранішняя зара
ці свецяцца станы!
Чырвань захеду,
як агнішча...
Якое стагоддзе святла!
...О, божа,
як гэтыя станы
праменяцца!

Ён

Як смяцца там не кіне
Ён, адзін, у холад люты,
Калі ўсмешкі стрэхам скуты?
Ён, анёлак на галіне?

Ноч без месяца і зорак.
Цемру з іншых воч,
як золак,
Увабраў вачмі анёлак.

Між балотаў і Галгофаў
люд-пакутнік пад Ягонай
(вочы тыя—як пісанкі)
незнішчальнай
абаронай.

Як? У сцюжу? На галіне?
Можа, гэта
птушанятка?
Не. Анёлак беларускі.
Бласлаўленае дзіцятка.

саматканяя посцілкі, ручнікі, дываны,
макаткі,—мода часовая. Апамятаецца
вёска, калі ўбачыць, што аднолькавымі
сталі ўборы ў кожнай хаце, пабяднеў
густ, забылася, як кросны паставіць, як
колер падабраць. А гэта—нібы голас
раптам згубіць, песню на людзях пеючы.
Вякамі ж свет пешыўся з іх талентаў,
любаваўся самаробным характэрам.

Дзяўчаты дзяўчатамі, але ж і горад
бянтэжыў, падганяў: калі яшчэ патра-
піш, калі яшчэ зробіш, а трэба хутчэй
пераапрацаваць, каб быць, як усе,—кож-
ны ж дзень і ў сталуюку бяжыш па не-
калькі разоў, і ў магазін. Ездзіла да
бацькоў, брала грошы, скуль яны ў іх,
ці не апошнія, не пыталася, купляла да-
рагія рэчы (так прыбраліся старэйшыя
дзяўчаты). Прастойвала ў чарзе — гурт-
кі кінула, цяпер часу хапала, — каб на-
быць чарнабарку, норку ці што-небудзь
імпартае. Адна па магазінах не ездзіла,
каб не разгубіцца, брала з сабой сяброў-
ку, тую самую, «з вавёркай». Слаба
тое памагала: пад ложкам у інтэрнаце
стаяла ў рад дванаццаць пар басаножек,
купленыя з гарачкі,—перасталі падаба-
цца.

Хто б растлумачыў, як трэба апрацаваць?
У пагоні за дарагавізнай набывалася
не толькі дарагая рэч, а і пэўнае мя-
сцінскае меркаванне, што багаццем
можна «адкупіцца» ў любым асяроддзі,
кінуцца ў вочы, і нават пасмяяцца з та-
го, хто апрапунты бядней. Расказваючы
пра немалыя бацькоўскія грошы ў яе
кішэні, Ганна, я заўважыла, ані не бянтэ-
жылася, быццам так і навінна быць.
Выбраўшы ёй дарогу ў горад, бацькі
бралі на сябе—Ганна гэта ўсё адоміла—
абавязак адказваць за тое, як яна тут
уладкуецца, што ёй патрэбна, каб адчу-
ваць сябе шчаслівай. Чым, акрамя гро-
шай, маглі дапамагчы бацькі-калгаснікі?
Яны і самі, памятаючы вайну, голад,
слабы заробак на працадзень, разумелі
шчасце ў матэрыяльным забеспячэнні.

— Калі ў цябе ёсць золата, лічачы
дзяўчаты ў інтэрнаце, то ў цябе ёсць усе.
Па тры-чатыры дарагія прысцілкі маюць,
і завушніцы... Я таксама вушы
пракалола...—кажа Ганна.

Асуджае сябровак ці не—не зразуме-
ла.

Ужо і ложка яе бачыла, сярод чаты-
рох у пакоі інтэрната стайць уоперак,
маўляў, з акна дзьме. А калі шчыра,
дык надакучыў Ганне інтэрнат, яго не-
цікавы, сумны інтэр'ер, парадкі. Праўду
кажуць, ніколі і не любіла. Набіўны дзі-
ячы дыванок над ложкам, што застаўся
ад папярэдняй жыхаркі, так і не раз-
гледзела,—не можа сказаць на памяці,
які там малюнак. І наогул не думала так
доўга тут затрымавацца. Але аказалася,
што ў вялікім горадзе цяжка з кватэра-
мі, у кааператыву можна ўступіць, маючы
пяць год гарадской прапіскі. Мар-
нуецца ўжо дзеля гэтага пяць год. По-
тым трэба яшчэ чаргу перачакаць, гро-
шы на кватэру, як і ўсім дзяўчатам, да-
душ, вядома, бацькі. Многія не вытрым-
ліваюць, надакучае і аднастайная, вы-
падкова выбраная дзеля прапіскі ў го-
радзе работа, і інтэрнат. Так і не на-
быўшы пакуцця рабочай годнасці, кіда-
юцца то ў нянечкі ў дзіцячы сад, то за-
муж, то вучыцца—абы-дзіце.

— Я таксама, думала, замуж выйду,
толькі каб кватэра была...

Твар дзяўчыны ўмомант пабрыдчэў,
аббіўся. Заўважаю, што касметыка ўча-
рашняя, вусны падцяты, рукі хвацка пе-
ракрыжаваны пад грудзьмі, выразна да-
ючы знаць, што не маладзёначак. Разу-
мею, дзе мусіць жыць з разлікам і не
стыдацца.

Па-бабску пасмяялася з сябе: раней
думала, што без каханні і дзеці не на-
раджаюцца. Сама выношваючы ў душы
такую вось мэту наконце замужжа, праў-
да, сціпла сябе паводзячы, яна ў той жа
час амаль па-ханжаску стыдаецца пры-
знацца пры знаёмстве, што жыве ў ін-
тэрнаце, бо некаторыя дзяўчаты гуляюць,
не хаваючыся, абы «зняць хлопца»,—
ганьбачы свой маркотны прытулак. З усіх
мерарыемстваў, якія праводзяцца ў ін-
тэрнаце, больш за ўсё падабаюцца ёй
«агеньчыкі». Там, як кажа Ганна, за сто-
лікамі абавязкова «два на два» (два за-
прошаныя з якога-небудзь заводу хлоп-
цы і дзве дзяўчыны): маўляў, хоць па-
танцуеш. А то, чаго добрага, даседзіся,
пакуль ужо не лепшы са сваім узро-
стам у прамяжак гадоў, абазначаны ў
аб'яве, што вісіць у інтэрнаце: «На ве-
чар запрашаюцца асобы ад 20 да 30 год».
Як павінны адчуць сябе дзяўчаты, якім
далёка за трыццаць? Вось табе і «ваш
родны дом», як называе інтэрнат выха-
вацелька...

Хоць патанцуеш... Праўда, Ганне яшчэ
спадабалася, як гіпнатызёр у інтэрнаце
выступаў—дзіўна глядзец. А часцей за
ўсё любіць хадзіць у цырк — хоць па-
смяешся. А як жа тады наконце мерка-
ванні многіх кіраўнікоў сельскай гас-
падаркі, якія лічаць, што моладзь едзе
з вёскі ў горад, бо няма тэатраў, музе-
яў, мастацкіх выставак і шмат чаго ін-
шага? Сацыялагам, вучоным, педагогам
тут трэба добра падумаць. Нехта адука-
ваны, чуйны навінен далучыць маладога
вясцоўца да гарадской культуры, растлу-
мачыць яе, сустрэўшы на парозе таго ж
самага інтэрната. І цяпер, пабыўшы тут,
збятэжана ўспамінаю, як знаёмая ўжо
нам выхавальца Галіна Міхайлаўна,
адходзячы ва ўпраўленне, наказвала
Ганне: «Хутка пушкінікі любіць. Трэба
радыёперадачы ў інтэрнаце арганізаваць.
Аўтабіяграфію, вядома, ну і лару вершы-
каў падбіры...» Так і сказала «аўтабія-
графію». Быццам Пушкін тут, у інтэрна-
це, здаваў хіткі экзамен. І, вядома ж,
не здасць, бо хіба кране дзяўчат такая
сустрэча з уладаром дум паззі? О, цяж-
кі лёс паэтаў, мастакоў, пісьменнікаў! І
праз вякі ён залежыць ад адукаванасці
выхавальцы, ад узроўню адукацыйнасці
наступнай эпохі.

— Цяпер я стала горшая, чым была ў
вёсцы, злосьць чагосьці бярэ, — кажа
Ганна. — Чапу? Не хапае грошай, трэ-
ба лічыць капейку. Бо калі няма гро-
шай, няма чаго рабіць у горадзе — ся-
дзіш у інтэрнаце. Нервовая нейкая раб-
люся—увесь час трэба пад каго-небудзь
падстройвацца. Зараз я ўжо не магу ра-
зобрацца, хто мне праўду кажа, а хто
хлусіць. І сама станаўлюся няшчырай.
Дума нават заўважылі, асабліва бабу-
ля. Ёй усе людзі добрыя, яе, пэўна, ні-
хто не падманваў...

Яе ж падмануў горад: запрасіў, паабя-

цаў—не сустрэў. Вось табе і другі свет...
Без маці і бацькі, без роднага дому, без
работы, якая б падабалася. Горад згань-
баваў яе мову. Спадзявалася напаткаць
сяброў—не атрымалася, бо кожны ў ін-
тэрнаце, як лічыць Ганна, жыве толькі
для сябе, замкнуўшыся ў асяроддзі гэт-
кіх, як яна, вясковых дзяўчат. Ніколі і
не задумвалася, не аналізавала, а ця-
пер вось у размове нечакана для самой
сябе заўважае, што яна чужая тут, у го-
радзе, наездзя. Адчуўшы гэта, будзе
агрызацца, бараніцца, дзе трэба і не трэ-
ба, а то і зневажаць горад нізавошта.
Як знаёмыя нам тэлефаністка ці прадаў-
шчыцы ў магазіне... Вярнуцца ў вёску?
Не, тыя, хто застаўся, даўно замуж па-
выходзілі і наогул там сумна—чаго туды
ехаць? Несвядома здраджана ўсяму вя-
скавому—самаму лепшаму ў сабе здра-
джана.

Мы развітваліся. Яна глядзела на мя-
не весела, бесклапотна, бянтэжачы і па-
лохаючы мяне тым, як шчыра нават не
падазрае яна пра іншае, натхнёнае, пры-
гожае жыццё ў горадзе, акрамя таго,
якому вучыў яе інтэрнат, і тыя гараджан-
не, што з пагардай ставяцца да вёскі.

Развітваліся ў вестыбіюлі.

— Чаго стайце? — крычала старая
жанчына-вахцёр на хлопцаў. — Яшчэ і
не сфармавалася добра. Гэта ж дзень і ноч
седзіце тут...

— Жаніцца будзем...

— Так вы, шарамцы, будзеце жаніцца,
як я раджаць!

Хлопцы ў адказ рагоцуюць, крыху баю-
чыся, па баках аглядаючыся, не даючы
веры старой жанчыне, што дазволіла
пасмяяцца. Пасмяяцца з таго, што пры-
шлі ў інтэрнат да дзяўчат. Вахцёрка,
між тым, паходжвала ўзад-ўперад, раз-
важала сама сабе ўголос, весела дака-
раючы хлопцаў: «Жарт, удзень няма ча-
го рабіць...» Пэўна, і сама яшчэ добра
не аббылася ў горадзе, прыехаўшы ста-
раваць да дачкі ці сына: плошчаўку зня-
ла, хустку перавязала, во калі дзе нага-
ворыцца, у дзвярах пераймаючы.

Ляпаюць і ляпаюць дзверы ў інтэрна-
це, бо іх ветрам ганяе. Ідуць і ідуць
дзяўчаты. Рознага ўзросту, вясёлыя і
сумныя, вочы з прыглядкам, хто куды,
дзяўчаты вясковыя, гарадскія мала.
Ідуць, робячы выгляд, што не разуме-
юць, што гаворыць старая жанчына, ча-
го рагоцуюць хлопцы — чулае яно перачу-
тае. Апрапунты ў паліто, быццам на вы-
рост шылься, ці як з матчыных плячэй, бо
моды часцей вясковыя: усё каб па талі
і бухматае ў падале, а на плячах чарна-
баркі ці пясцы шалікам аж да пасачка.
Боцікі абавязкова на абцасах, шчыльна
па лытцы. Трэба меркавацца, каб баць-
кам падабалася,—вяселей сотню пера-
шлюць, у семнаццаць-васемнаццаць год
на свае грошы не прыбярэшыся.

Старая жанчына, злавіўшы адну з іх
за руку, напрасіла пабыць, пакуль ад-
лучыцца, на дыбачка заспяшалася ў
глыб калідора. «Начальнік! Хлопцы пай-
шлі!» — крычыць ёй дзяўчына ўслед
жартам. І тая вяртаецца.

І зноў выбух смеху, у якім і абьяка-
васць, і знявага, і мужчынская воля —
прывілея ў гэтым гарадскім доме для
вясковых дзяўчат.

Якуб ЕРМАЛОВІЧ

12 красавіка пасля цяжкай і працяг-
лай хваробы на 77-м годзе жыцця па-
мёр беларускі пісьменнік Якуб (Якаў Сі-
даравіч) Ермаловіч.

Якаў Сідаравіч Ермаловіч нарадзіўся
7 жніўня 1910 года ў вёсцы Вяшэўка
Бярэзінскага раёна Мінскай вобласці ў
сялянскай сям'і.

Пасля заканчэння двухгадовых педа-
гагічных курсаў у Мсціславе ў 1931 го-
дзе настаўнічаў у вёсцы Усушак Чавус-
кага раёна. У 1932 — 1933 гадах праца-
ваў літработнікам Чэрвеньскай раённай
газеты, затым тры гады вучыўся ў Мін-
скім педінстытуце.

Доўгі час, з 1944 па 1970 год, выкла-
даў родную мову і літаратуру ў сярэд-
няй школе вёскі Пагост Бярэзінскага ра-
ёна, дзе жыў да апошніх дзён. У 1959
годзе завочна скончыў Магілёўскі педа-
гагічны інстытут.

Упершыню ў друку Якуб Ермаловіч
выступіў з вершамі. Гэта было ў 1929
годзе. Пазней, з 1933 года, пачаў пісаць
прозу. Яго пераю належаць кнігі «Над
Бярэзай» (1960), «Душа чалавека» (1962),
«Родная зямля» (1967), «Твар у твар»
(1970), «След на зямлі» (1977), «Сіняя
птушка» (1980), «Акопы не пазарасталі»
(1985). У сваіх апавяданнях і апавядан-
нях пра характэро роднага краю і яго людзей,
пісаў пра ваеннае ліхалецце, расказваў
аб тым, як жывуць і працуюць сельскія
інтэлігенты.

Якуб Ермаловіч горада любіў родны
край, застаючыся верным яму да кан-
ца, быў руплівым себмітам мудрага,
добрага, вечнага. Яго вылучала чужасць
і спагада да людзей. Такім ён застаецца
ў памяці ўсіх, хто яго ведаў, праца-
ваў побач з ім.

Саюз пісьменнікаў БССР.

ПОСПЕХ НАРОДНАГА КЛУБА

Беларускае опытка-механічнае аб'яд-
нанне правіло пры ўдзеле Беларускага
тэлебачання, рэдакцыі часопісаў «Бе-
ларусь», «Советское фото» і «Клуб и хо-
домственная самодеятельность» фота-
конкурс «Наша жыццё» на тэму «Лад
жыцця — савецкі». Пераможцам з уру-
чэннем дыплама і ступені і дыпламента-
ра «Пеленг-500-А» прызнаны народны
слайд-клуб «Спектр» Палаца культуры
Белсаўпрофа. У яго праграму «Прывітанне
Вам, нашы госці» ўвайшоў шэраг слайд-
фільмаў, у тым ліку — «Дарога» і «Вяс-
на над Бугам» на вершы Максіма Танна
і Рыгора Барадуліна.

П. ГАРДЗІЕНКА.

НА ПРЫКЛАДЗЕ МАГІЛЕЎСКОЙ ВОБЛАСЦІ

Працягваючы серыю «Ідэалагічная ра-
бота — справа ўсёй партыі», выдавецт-
ва «Беларусь» выпускае брашуру М.
Цярэшкі «Барацьба з правамі чужой
маралі». Вынарыстоўваючы вопыт, набы-
ты партыйнымі і грамадскімі арганіза-
цыямі Магілёўскай вобласці, аўтар рас-
казвае, як на аснове рашэнняў XXVII
з'езда КПСС мяняюцца сутнасць, змест,
задачы, формы і метады аднаго з ван-
нейшых накірункаў ідэалагічнай работы
партыі на сучасным этапе.

У гэтай жа бібліятэцы выйшлі брашу-
ры С. Дублянецкага «Школа класавага
выхавання», М. Жылінскага «Вялікая сі-
ла камуністычных ідэалаў» і іншыя.

К. РУСАКОУ.

Саюз пісьменнікаў БССР глыбо-
ка смуткуе з прычыны смерці
пісьменніка Якуба ЕРМАЛОВІЧА і
выказвае спачуванне родным і
блізкім нябожчыка.

Калектыву супрацоўнікаў што-
тыднёвіка «Літаратура і мастац-
тва» выказвае глыбокае спачуван-
не загадчыцы аддзела рэдакцыі
Святлане Берасцене з прычыны
напатнаўшага яе вялікага гора—
смерці МАЦІ.

Саюз пісьменнікаў БССР выказ-
вае глыбокае спачуванне пісьмен-
ніку Віктару Ракаву з прычыны
напатнаўшага яго гора — смерці
МАЦІ.

3 20 ПА 26 КРАСАВІКА
21 красавіка, 23.15
«МІНСК: ПРЫБАЛТЫЙСКАЯ
ТЭАТРАЛЬНАЯ ВЯСНА».

22 красавіка, 18.50
II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТЫВАЛЬ НА-
РОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ, ПРЫСВЕЧАНЫ
70-ГОДДЗЮ ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА.
Канцэрт калектываў мастацкай са-
мадзейнасці Брэсцкай вобласці.
23 красавіка, 21.40
«ТЭАТР І ЧАС».

За «круглым сталом» удзельнікі і
госці фестывалю «Прыбалтыйская
тэатральная вясна».

25 красавіка, 11.50
«ПАКУЛЬ ЖЫВЕ МАЯ БЯРОЗА».
Вершы С. Законнікава чытаюць
аўтар і артысты мінскіх тэатраў.

25 красавіка, 15.10
«ТАВАРЫСТВА АДНАДУМЦАУ».
Перадача прымеркавана да 70-
годдзя ўтварэння першага беларуска-
га таварыства драмы і камедыі.

25 красавіка, 17.05
«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ».

Чарговы выпуск пачнецца раска-
зам пра пасяджэнне сакратарыята
Саюза пісьменнікаў Беларусі, якое
адбылося на Гродзеншчыне. Пра ра-
ман А. Карлюка «Карані», які надру-
каваны ў «Полымі», разважаюць кры-
тыкі А. Пяткевіч і І. Жук.

Сваімі думкамі пра перабудову,
пісьменніцкі ўдзел у ёй дзеліцца пра-
заік П. Лісіцкі.

Сустрэнецца таксама са слонімскай
паэтам А. Іверсам.

На заканчэнне рэпартаж з літара-
турнага аддзела Гродзенскага гісторы-
ка-археалагічнага музея, які вядзе
паэтэса Д. Бічэль-Загнетава. Яна рас-
казвае пра матэрыялы і кнігі, якія
непасрэдна звязаны з літаратурнымі
імямі Гродзеншчыны.

Вядучы — паэт Юрка Голуб.

25 красавіка, 18.10
«ПЕУЧАЕ ПОЛЕ».

Рэспубліканскі конкурс самадзей-
ных хораў. Брэсцкая вобласць.

25 красавіка, 19.55
«ВОСЕНЬ У САРАЧАХ».

Прэм'ера дакументальнага фільма
Беларускага тэлебачання.

25 красавіка, 23.05
«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ
АДЗІНАЦЦАЦІ».

Вечар джазавай музыкі. У выка-
нанні ансамбля І. Сафонава прагу-
чаць творы У. Ткачэнкі, Д. Сэйбарна,
У. Парнера.

26 красавіка, 10.50
«СПЯВАЕ ЗАСЛУЖАНАЯ

АРТЫСТКА БССР Л. КАСПОРСКАЯ».

У праграме творы Цікоцкага, Гуры-
лёва, Іпалітава-Іванава, Шуберта,
Скарлаці, Фрылля.

26 красавіка, 15.35
«МАЛАДОСЦЬ МАЯ НЕЗАБЫВУНАЯ».

Расказвае пісьменнік П. Прудні-
каў. Вядучая — журналіст А. Кіры-
лава.

26 красавіка, 16.10

АУТАРСКІ КАНЦЭРТ ЗАСЛУЖАНА-
ГА ДЗЕЯЧА МАСТАЦТВАУ БССР КАМ-
ПАЗІТАРА Г. ВАГНЕРА.

Прагучыць араторыя «Зоры Каст-
рычніка» на вершы А. Вольскага.

26 красавіка, 17.25
«ЭКРАН: ПРАБЛЕМЫ, ГЕРОІ».

Аб фільме «Знак бяды», пастаўле-
ным рэжысёрам М. Пташуком павод-
ле аднайменнай аповесці Васіля Бы-
кава.

А Б Ў В Ў

Кінастудыя «Беларусьфільм» аб'яў-
ляе конкурс на замышчэнне вакант-
най пасады галоўнага рэдактара твор-
чага аб'яднання дакументальных, на-
вукова-папулярных фільмаў і кіна-
хронікі.

Заявы прымаюцца да 18 мая на
адрас: 220023, Мінск, Ленінскі прас-
пект, д. 88, ПТА «Летапіс».

Даведкі па тэл.: 64-04-02.

У «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

В. ЗУЕНАК. Вызначэнне. Вершы. Мн.,
«Мастацкая літаратура», 1987. — 75 к.

Р. КРАФТ. Востраў без маяка. Ра-
ман. Мн., «Мастацкая літаратура»,
1987. — 3 р. 50 к.

СЛОУНІК БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ. Мн.,
«Беларуская Савецкая Энцыклапедыя»
імя Петруся Броўкі, 1987. — 3 р. 50 к.

В. ТАРАС. Пазіцыя. Новая кніга вер-
шаў. Мн., «Мастацкая літаратура»,
1987. — 45 к.

К. ЦВІРКА. Зялёная дуброва. Кніга
паэзіі. Мн., «Мастацкая літаратура»,
1987. — 1 р. 80 к.

«Святочныя трыбуны» і
«бурныя воплескі» яшчэ зусім
нядаўняга часу неаднойчы тра-
плялі ў фотааб'ектыў Яўгена Ка-
зюлі, але яны не падмешвалі ружо-
вай фарбы ў яго інфармацыйны
рэпартаж. Хроніку падзей ён
занатоўваў праўдзіва і паслядоўна,
пры гэтым часта саступаў на другі
план, бо на першым былі тыя фотакан-
рэспандэнты, для каго падобныя
афіцыйныя здымкі з'яўляліся
справай надзвычай прэстыжнай,
нагодай паказаць уласную «выключ-
насць», набліжанасць да «вярхоў».
І ўсё ж аўтарытэт Яўгена Казюлі
сярод калег і шматлікіх аматараў
фотамастацтва, прычым не толькі ў
нашай рэспубліцы, ім пераслгнуць
не ўдалася. У чым жа сакрэт гэтага
50-гадовага фотамайстра, знешне
вельмі стрыманага, ураўнаважанага?

Важная вяжа ў біяграфіі Я. Казюлі — фотаклуб «Мінск»
(цяпер ён мае званне «народны»),
старшыней якога ён быў сем гадоў. І
хоць перайшоў з аматараў у прафесіяна-
ла, кожны чачвер сляшаецца ва ўтуль-
ны падвальчык на вуліцы Казлова, 2,
дзе актыўна удзельнічае ў абмеркаванні
новых работ, будучых выставак ці
нейкіх іншых, не менш вострых і ціка-
вых пытанняў. Тантоўнасці, разваж-
лівасці, жыццёвай мудрасці Яўгена
Карпавіча тут можна толькі пазайздросціць.
Ён здольны рашуча адхіліць работу і
пры гэтым не пакрыўдзіць аўтара.
Можна тыднямі хадзіць па кабінетах
розных адказных (дакладней — без-
адказных) асоб, каб «прабіць»
выстаўку, семінар, творчую сустрэчу.
Яго прыწყывасць, справядлівасць,
нястомнасць у працы запамнава-
ванага?

Алесь МАРАЧКІН. З цыкла «Мастакі».

Яўген Казюля, рэпарцёр і мастак

У фотажурналістыку ён прыйшоў у
сталым узросце, маючы акрэсленыя
прынцыпы і немалы жыццёвы вопыт.
Шчыра цікаваць да людзей, здольнасць
ненавядзіва і тонка разгаварыць
суб'екта, адчуць яго клопаты і
трывогі, уменне вылучыць істотнае
спрыялі хуткаму станаўленню, пра-
фесіяналізацыі. Па заданніях рэдакцыі
газеты «Голас Радзімы» Яўген Казюля
аб'ехаў ці не ўсю Беларусь. Быў
госцем шахцёраў Салігорска, меліяратараў
Палесся, калгаснікаў Нясвіжчыны,
народных майстроў Брэстчыны.

ніліся ўдзельнікам і гасцям усесаюзнай
выстаўкі «Фотаграфіка» (яна праводзілася
пляц разоў, ініцыятарам быў фотаклуб
«Мінск»). А ці не за гэтыя ж якасці
Яўген Казюля абраны пачэсным членам
Львоўскага, гомельскага і магільскага
фотаклубаў?

Мяркую, што з часоў аматарства
жыве ў Я. Казюлі сур'ёзнае стаўленне
да вытвараў. Штогод ён удзельнічае ў
клубнай, не абмянае рэспубліканскай,
усесаюзнай, былі яго творы і на між-
народных (у 1979 годзе персанальная
выстаўка беларускага фотамайстра
экспанавалася ў Польшчы). Неаднойчы
работы вярталіся з прэміямі, дыпламамі,
знагародамі, сярод якіх ёсць і бронзавы
медаль ВДНГ СССР.

Адным з першых сярод савецкіх
майстроў фатаграфіі Яўген Казюля
звернуўся да Хатыні — калі яшчэ ішло
ўзвядзенне мемарыяла... Выйшла з таго
часу пляц ягоных альбомаў пра Хатынь.
І ў кожным амаль усе здымкі — новыя.
Аб'ект не мяняецца, але глыбей робіцца
мастацкае асэнсаванне, аўтарскі
роздум. І калі выдавецтва «Мастацкая
літаратура» рыхтавала да друку кнігу
М. Нагнібеды «Званы Хатыні» (на
украінскай, беларускай і рускай мовах),
па ілюстрацыі звернуліся да Я. Казюлі.
Крыху пазней гэтае выданне было
адзначана сярод лепшых на ўсесаюзнай
кніжнай выстаўцы, а беларускі фотажурналіст
атрымаў з Масквы дыплом, дзе яго
ўпершыню назвалі мастаком...

Што ж, памылкі тут няма.

Перад навалніцай. З цыкла «Палессе».

З цыкла «Стары горад».

Гэта маглі б пацвердзіць і многія наведвальнікі персанальнай
выстаўкі Яўгена Казюлі, якая спачатку
экспанавалася ў Мінску, а потым у
Вільнюсе, Шаўлі, Каўнасе. Некалькі
фатаграфій з яе хочацца прапанаваць чытачу
«ЛІМа».

Валіяціна ТРЫГУБОВІЧ.

«Літаратура і искусство» — орган
Міністэрства культуры і праваў
Саюза пісатэляў БССР, Мінск.
На беларускай мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02125 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220500, ГСП, Мінск,
вул. Захарова, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61,
намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25,
адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела
крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела
публіцыстыкі і нарысаў — 33-19-65, аддзела
прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела
культуры і выўленчага мастацтва —
33-24-62, аддзела тэатра, кіно і
тэлебачання — 33-21-53, аддзела
музыкі — 33-21-53, аддзела
пісьмаў — 33-24-62, аддзела
інфармацыі — 33-24-62, аддзела
мастацкага афармлення і фотайлюстрацыі
— 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай —
32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на
машынах (праз два інтэрвалы). Рукпісаў
рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар АНАТОЛЬ ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Анатоль
БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ
(нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір
ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась
ДРЫНЕСКІ, Алесь ЖУК, Галіна
КАРЖАНЕУСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК,
Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар
ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА,
Юрась СВІРКА, Уладзімір
СТАЛЬМАШОНАК, Рычард
СМОЛЬСКІ, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.